

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JANINA ŽAGAR

METELKOVA (MESTO)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JANINA ŽAGAR

Mentorica: DOC. DR. VIDA ZEI

METELKOVA (MESTO)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ZAHVALA

Naj bo tudi zahvala tako kot

Metelkova in Metelkova mesto

ALTERNATIVNA!

**MENTORICI DOC. DR. VIDI ZEJ
ZA VSO POMOČ,
KONSTRUKTIVNE NASVETE
IN VLOŽEN TRUD.**

**JURE,
TEBI PA ZA
VSO TEHNIČNO POMOČ,
PREDVSEM PA ZA TO,
KER SI TO,
KAR SI.**

**VSEM,
KI SO ME PRI DELU PODPIRALI.**

**METELKOVI
KOT
NEIZČRPNEM VIRU
IDEJ,
NAVDIHOV,
RAZMIŠLJANJ,
INTERPRETACIJ...**

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a Janina Žagar, z vpisno številko 21016750,
rojen/-a 14.09.1981 v kraju BEOGRAD, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

METELKOVA (MESTO)

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 06.09.2006

Podpis avtorja/-ice: Janina Žagar

POVZETEK

Naslov: Metelkova (mesto)

Diplomsko delo se loteva Metelkove in Avtonomnega kulturnega centra Metelkova mesto kot teksta, ki ponuja različne načine branja, razumevanja in interpretacije. Obravnavane tematike se loteva interdisciplinarno, pri čemer je zamejeno na tri področja. Najprej analizira Metelkovo in Metelkova mesto kot urbanistični tekst, ki opisuje neločljivo povezanost degradacije z zgodovinskimi dogodki na obravnavanem območju. Sledi analiza vloge in pomena obravnavane tematike v medijskem diskurzu. Tretji vsebinski sklop pa se ukvarja z branjem Metelkove in Metelkove mesta kot kulturnega teksta. Diplomsko delo izhaja iz raziskovalne teze, da je obravnavano območje tako v urbanistični strukturi mesta Ljubljane, v medijskem diskurzu in v prevladujoči kulturi kot prostor, ki je kontraverzen, različna branja pa naj bi doprinesla h kompleksnosti, odkrila nove pomene in hkrati spodbudila, da odvržemo hegemonika očala, ki nam prikazujejo le določene črno-bele identifikacije. Delo torej odkriva barvitost sveta drugačnosti in alternative na malce drugačen način.

Ključne besede: Metelkova in Metelkova mesto, alternativa, urbanizem, medijski diskurz, kultura.

ABSTRACT

Title: Metelkova (City)

The diploma thesis undertakes Metelkova and Independent cultural centre Metelkova mesto as a text that enables different aspects of reading, understanding and interpreting. The fields of analysis are interdisciplinary and limited on three different aspects. In the beginning Metelkova and Metelkova mesto is analysed as an urbanistic text that describes inseparable connection of the process of degradation and the historical events that took place in the described area. The following analysis studies the role and meaning of the analysed field. The third section deals with Metelkova and Metelkova mesto as a cultural text. The present diploma thesis is based on a research hypothesis that Metelkova and Metelkova mesto are both in the urbanistic structure of the city of Ljubljana, the media discourse in the prevailing culture as a controversial place, whereas different readings should contribute to its' complexity, discover new meanings and at the same time encourage us to take off our hegemonic glasses, that enable us to see only certain black and white identifications. This work uncovers the colourness of the world of difference and alternative in a slightly different way.

Key words: Metelkova and Metelkova City, alternative, urbanism, media discours, culture

KAZALO

1	UVOD.....	10
2	METELKOVA KOT URBANISTIČNI TEKST.....	13
2.1	Opredelitev pojma degradirana urbana območja (DUO).....	14
2.2	Pojav degradacije.....	16
2.3	Procesi duo.....	16
2.4	Faze degradacije.....	18
2.5	Vzroki nastajanja DUO.....	18
2.6	Dejavniki nastajanja DUO.....	19
2.7	Merila za ugotavljanje DUO.....	20
2.8	Kratka zgodovina Metelkove in Metelkova mesta ter Metelkova kot degradirano območje vojaškega tipa.....	21
3	METELKOVA V JAVNEM MEDIJSKEM DISKURZU.....	30
3.1	Hallov model treh vrst branja tekstov.....	30
3.2	Althusserjeva teza o relativni avtonomiji ideologije.....	34
3.3	Althusserjev koncept interpelacije (nagovora).....	35
3.4	Barthesov koncept mitologije.....	39
3.5	Koncepta reappropriacije in counter-briocolaga v javnem medijskem diskurzu.....	43
4	METELKOVA KOT KULTURNI TEKST.....	45
4.1	Opredelitev kulturnih študij.....	45
4.2	Metode kulturnih študij.....	48
4.3	Kritika »britanskosti« kulturnih študij.....	51
4.4	Kontekst nastanka in razvoja kulturnih študij.....	53
4.4.1	Intelektualni kontekst nastanka kulturnih študij.....	53
4.4.2	Začetki kulturnih študij.....	54
4.4.3	Sedemdeseta leta.....	57
4.4.4	Kulturni populizem.....	57
4.4.5	Sodobne kulturne študije.....	57
4.5	Analiza Metelkove in Metelkova mesta kot kulturnega teksta.....	58
4.5.1	Barthesova koncepta denotacije in konotacije.....	58
4.5.2	Gramscijev koncept hegemonije in koncept kulture kot polja bojev.....	60
4.5.3	Strukturalizem in de Saussurjev koncept binarnih opozicij.....	62

4.5.4	Mladinske subkulture in Metelkova mesto	67
4.5.5	Murdockov koncept določenosti.....	67
4.5.6	Brakov koncept utekanja	67
4.5.7	Koncepta apropiacije in bricolaga	68
4.5.8	Kulturni populizem.....	78
5	SKLEP	83
	SEZNAM LITERATURE	93

KAZALO PRILOG

Priloga A: Komentarji članka Rušenje Metelkove še negotovo	96
Priloga B: Dogodki meseca marca v Metelkova mestu v letih 2004, 2005 in 2006.....	99
Priloga C: Opisi stavb in dejavnosti v njih	102
Priloga D: Fotografija (Poštni nabiralniki na stavbi Lovcev).....	106
Priloga E: Triada 2004: plakat umetniških akademij.....	107
Priloga F: Članek Metelkova v Sao Paulu	108
Priloga G: Članek Obletnica AKC Metelkova mesto	111
Priloga H: Članek Intervencija za 12 let Metelkove.....	112
Priloga I: Serija člankov v zvezi z rušenjem Male šole, objavljenih na uradni spletni strani RTV Slovenija	113
Priloga J: Članek Komakino in politična vizija	116
Priloga K: Članek Z umetnostjo nad kulturo	118
Priloga L: Kolaža fotografij z Metelkove – prepletanje preteklosti in sedanjosti	120
Priloga M: Sobe v mladinskem hotelu Celica	122

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Degradirana urbana območja v Ljubljani	13
Slika 2.2: Ortofoto posnetek Metelkove z označenimi imeni stavb	22
Slika 2.3: Zasedba Metelkove, september 1993	26
Slika 2.4: Prost vhod v Metelkovo, marec 2006	26
Slika 2.5: Ruševine šole, september 1993	26
Slika 2.6: Prazen prostor, kjer je nekoč stala šola, in novo zgrajena Mala šola danes, marec 2006	26
Slika 2.7: Hlev, 1996	27
Slika 2.8: Hlev, marec 2006	27
Slika 2.9: Hlev brez Menze pri Koritu, 1993	27
Slika 2.10: Hlev z Menzo pri koritu, marec 2006	27
Slika 2.11: Z grafiti označeni robovi zapolnjenih lukenj v steni Hleva, 1997	27
Slika 2.12: Z grafiti označeni robovi zapolnjenih lukenj v steni Hleva, marec 2006	27
Slika 4.1: Ortofoto posnetek centra Ljubljane z označeno lokacijo Metelkove	59
Slika 4.2: Ortofoto posnetek Metelkove z označenimi imeni stavb	59
Slika 4.3: Poslovnostanovanjski objekt z zasebnimi ambulanti in nadstandardnimi stanovanji	64
Slika 4.4: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko	64
Slika 4.5: Elitna stanovanjska soseska	64
Slika 4.6: Stavba Direkcije za državne ceste	64
Slika 4.7: Soseska z nadstandardnimi stanovanji	64
Slika 4.8: Ministrstvo za kulturo	65
Slika 4.9: Nadzorna kamera na stavbi Uprave za varstvo kulturne dediščine	66
Slika 4.10: Tabla z omejitvami in prepovedmi nad uvozom v podzemne garaže	66
Slika 4.11: Straniščni školjki na obzidjih ob vhodu v Metelkova mesto	69
Slika 4.12: Straniščna školjka z naslikanim obrazom na levi strani vhoda	70
Slika 4.13: Poslikana straniščna školjka na desni strani vhoda	70
Slika 4.14: Zabetonirana straniščna školjka	71
Slika 4.15: Mladinski hotel Celica	71
Slika 4.16: Hlev s kipom Davida ter mozaiki in vitražem	73
Slika 4.17: Grafiti, ki označujejo robove zapolnjenih lukenj v stenah Hleva	73

Slika 4.18: Logotip Metelkove mesta	74
Slika 4.19: Menza pri koritu	75
Slika 4.20: Hitrostna ovira oz. t. i. ležeči policaj	77
Slika 4.21: Zabojujnik za smeti oz. akvarij, ki ubija	77
Slika 4.22: Neoviran vhod v Metelkova mesto z Masarykove ulice	79
Slika 4.23: Neovirana vhoda v Metelkova mesto z Maistrove ulice	79
Slika 4.24: Neoviran vhod v Metelkova mesto z Metelkove ulice	80
Slika 4.25: Prometni znaki, ki pešce usmerjajo stran od Metelkove	80
Slika 4.26: S podobami vesoljcev poslikana streha hanagarja	81
Slika 4.27: Skulpture nenavadnih bitij pod nadstreškom Hleva	81
Slika 4.28: Smetar med čiščenjem Metelkove	82

1 UVOD

Namen naloge je prikazati Metelkovo in Metelkova mesto kot tekst, ki omogoča številna različna branja, razumevanja in interpretacije. Kot je zapisal Rastko Močnik, je Metelkova danes eden največjih ponudnikov kulturnih dogodkov v Ljubljani in največji ponudnik glasbenih koncertov, je eno najmočnejših kulturnih središč v Ljubljani in Sloveniji, obenem pa je tudi eno od središč alternativnih družbenih, političnih in kulturnih dejavnosti na širšem področju, ki sega čez državne meje ter se vključuje v evropske mreže emancipacijskih bojev in alternativnih kultur. Tudi zgodovinsko gledano je eden pomembnejših dosežkov osemdesetih let z vidika prej omenjenih dejavnosti, saj je v tem času prišel do izraza velik del takratnih emancipacijskih bojev in njihovih kulturnih dosežkov. Nastanek Metelkove izhaja iz prizadevanj za demilitarizirano Slovenijo, oziroma iz mirovniškega programa spremembe namembnosti vojaških objektov v kraje za splošno javno uporabo, današnja Metelkova pa je nastala z nelegalno zasedbo mestnega področja, ki je bilo zanimivo različnim skupinam s politično in kapitalsko močjo. (Močnik: www.metelkova.org/Mocnik.pdf).

Raznolikost Metelkove kot alternativnega kulturnega centra in zgoraj navadene ugotovitve red. prof. dr. Rastka Močnika, so le še dodatno spodbudile moje nadaljnje zanimanje za Metelkovo in Metelkova mesto.

Ker je, kot sem zapisala v samem uvodnem stavku, Metelkova in Metelkova mesto tekst, ki omogoča številna različna branja, razumevanja in interpretacije, se v nalogi najprej osredotočim na branje Metelkove in Metelkove mesta kot urbanističnega teksta – v to poglavje pa je vključen tudi kratek opis zgodovine Metelkove in Metelkova mesta, ki je neposredno povezan z urbanističnim razumevanjem obravnavane teme, sledi analiza vloge in pomena Metelkove in Metelkova mesta v medijskem diskurzu ter branje Metelkove in Metelkove mesta kot kulturnega teksta, pri čemer izhajam iz raziskovalne teze, da sta Metelkova in Metelkova mesto v urbanistični strukturi mesta, v medijskem diskurzu in prevladujoči kulturi prostor, ki je kontraverzen, z različnimi branji pa naj bi pridobil na kompleksnosti, dobil nove pomene in hkrati izgubil črno-belo identifikacijo.

Glede na to, da urbanistična stroka uvršča Metelkovo med vojaški tip degradiranih urbanih območij, se v drugem poglavju najprej ukvarjam z opredelitvijo samega pojma degradiranosti in degradiranih urbanih območij, pojavom ter procesi in fazami degradacije, vzroki in dejavniki ter na koncu tudi z merili, s pomočjo katerih stroka ugotavlja degradiranost na konkretnem primeru Metelkove in Metelkove mesta. Kot že rečeno, to poglavje vključuje tudi kratek opis zgodovine nastanka, razvoja ter dogajanj na Metelkovi in v samem Metelkova mestu, ki osvetli čas od osemdesetih let pa vse do danes, ter opredeli zgodovino demilitarizacije, degradacije, rušenja, zasedbe, obnavljanja, prenavljanja in ustvarjanja. Pri tem me zanima, kaj se je dogajalo na tem območju pred letom 1991, kako je potekal proces demilitarizacije po tem letu, ko je Jugoslovanska ljudska armada zapustila dotedanjo vojašnico, kaj se je odvijalo v noči z 10. na 11. september 1993, ko je prišlo do namernega in delnega, nedokončnega rušenja objektov na delu severne Metelkove, današnjega Metelkova mesta, in kaj po zasedbi septembra 1993.

V poglavju, v katerem se ukvarjam z vlogo in pomenom Metelkove v javnem medijskem diskurzu, uporabim Hallov model treh vrst branja, ki opozarja, da ni nujno, da bo sporočilo, ki je poslano na določen način, na tak način tudi sprejeto in razumljeno. Na primer Metelkove in Metelkove mesta bom aplicirala tudi Althusserjevo tezo o relativni avtonomiji ideologije in njegov koncept interpelacije, Barthesov koncept mitologije in redukcije na eno samo interpretacijo v javnem medijskem diskurzu ter koncepta reappropriacije in counter-bricolage kot primera orodij pri poskusih umeščanja alternative v mainstream.

V zadnjem poglavju se ukvarjam z branjem Metelkove kot kulturnega teksta. Pri tem pojasnim teoretska izhodišča, iz katerih bo izhajalo nadaljnje delo. Najprej opredelim sam pojem in metodologijo kulturnih študij ter kritiko britanskosti kulturnih študij, ki je bila verjetno povod za spoznanja nebritanskih avtorjev, da konceptov in idej, ki so nastali v britanskem kontekstu, ne smemo nekritično in neselektivno prevzemati, temveč jih je treba uporabiti v kombinaciji z lastnimi intelektualnimi tradicijami in zanimanji ter z njihovo pomočjo nato tematizirati lokalno specifične kulturne vsebine. V samem empiričnem delu tega poglavja so različni koncepti, ki jih uporabljam pri branju Metelkove in Metelkove mesta, le sposojeni kot analitični instrumentarij, ki pa je prilagojen slovenskemu kontekstu oziroma slovenski kulturni situaciji.

Sledi kratka predstavitev razvoja in nastanka kulturnih študij ter njihovih številnih smeri in šol, različnih avtorjev in njihovih idej, izpeljav, predvidevanj, predpostavk, konceptov in teorij, kar bo služilo kot glavno »orodje« za analizo Metelkove in Metelkove mesta v empiričnem delu tega poglavja. Analizo začnem z aplikacijo Barthesovega koncepta denotacije in konotacije, Gramscijevih konceptov hegemonije in kulture kot polja bojev ter de Saussurjevim konceptom binarnih opozicij. Na Metelkovo in Metelkova mesto nato pogledam še z vidika avtorjev, ki so se ukvarjali z mladinskimi subkulturami, pri čemer uporabim Murdockov koncept določenosti, Brakov koncept utekanja, koncept apropiacije, Hallov in Jeffersonov koncept bricolaga ter zaključim z analizo z vidika kulturnih populistov, torej na precej odprt in kreativen način. Pri večini konceptov je ugotovljeno podprto tudi s fotografijami, pri čemer sem obravnavan objekt ohranila v barvah, okolici pa sem barve odvzela, in tako izpostavila tisto, na kar se posamezen koncept nanaša.

Zaradi boljšega razumevanja diplomske naloge, tako teoretičnega kot empiričnega dela, so na koncu dodane priloge, ki bralcu teorijo in empirično analizo približajo tudi s konkretnimi primeri, obravnavanimi v nalogi.

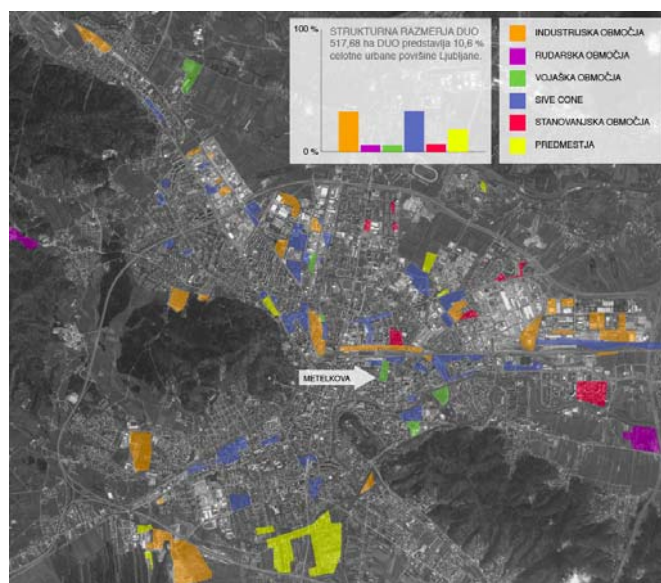
2 METELKOVA KOT URBANISTIČNI TEKST

Glede na urbanistično uvrščanje Metelkove in Metelekove mesta med degradirana urbana območja se mi zdi smiselno začeti z branjem Metelkove kot urbanističnega teksta. Najprej pa je seveda treba opredeliti sam pojem degradiranosti in degradiranih urbanih območij, pojav ter procese in faze degradacije, vzroke in dejavnike in na koncu tudi merila za ugotavljanje degradiranosti na konkretnem primeru Metelkove in Metelekove mesta.

V tem poglavju veliko črpam iz ugotovitev Janeza Koželja (Koželj, 1998), ki je v svojih delih področju in problematiki degradacije v Ljubljani ter ostalih slovenskih mestih posvetil veliko pozornosti, zato se mi je zdelo smiselno sklicevati se neposredno nanj in ne na ostale avtorje s tega področja, ki se pri področjih, ki jih obravnavam v nalogi, prav tako sklicujejo na omenjenega avtorja.

Slika 2.1 prikazuje degradirana urbana območja v Ljubljani leta 1998, pri čemer je posebej označena lokacija Metelkove. Glede na to, da je fotografija posneta leta 1998, so do danes nekatera označena degradirana območja že revitalizirana, ponekod pa so nastala nova.

Slika 2.1: Degradirana urbana območja v Ljubljani (Koželj, 1998: 59–60 in Google Earth, 2006: <http://earth.google.com>).

2.1 OPREDELITEV POJMA DEGRADIRANA URBANA OBMOČJA (DUO)

Pod pojmom razvrednotenje urbanega območja si predstavljamo zmanjševanje ureditev stavb in naprav na njem od višjega k nižjemu ter zmanjševanje vrednosti zemljišča, kar lahko pripelje tudi do opustitve predhodne aktivne rabe, ki jo je še mogoče obnoviti ali nadomestiti z drugo. Ko pa je urbano območje poškodovano in iztrošeno v tolikšni meri, da na njem brez zahtevne regeneracije, obširne sanacije oziroma celostne rekonstitucije območja ni več mogoče vzpostaviti nobene ponovne rabe ali dejavnosti, lahko govorimo o skrajni stopnji procesa razvrednotenja (Koželj, 1998: 15).

Po mnenju Janeza Koželja lahko proces degradacije ugotavljamo le v realnem prostoru – stopnjo degradacije lahko ovrednotimo le s primerjavo stanja v realnem prostoru in določenem časovnem segmentu s predhodnimi stanji, pri čemer pa moramo poleg stanja v samem območju upoštevati njegovo neposredno okolico in tudi širše območje, kjer lahko zaznavamo učinke razvrednotenja iz drugih območij in ugotavljamo posredne vplive degradiranega območja navzven (Koželj, 1998: 17).

Degradacijo pa lahko obravnavamo kot stanja določenega okolja v primerjavi z drugimi okolji s podobnimi značilnostmi. Razlike pokažejo primerljive pomanjkljivosti in slabša stanja v okolju, ki jih je še možno izpopolniti oziroma nadomestiti. Tukaj torej ne vrednotimo obstoječega stanja v odnosu do predhodnega, ampak ocenjujemo razlike med doseženim in načrtovanim, še ne doseženim stanjem (Koželj, 1998: 17).

Pomembno je torej poudariti, da uporabne vrednosti v okolju ne obravnavamo le v razmerju do predhodnih stanj – torej le retrogradno¹ in retroaktivno². Ugotavljanje razvrednotenja v okolju ne poteka le s primerjanjem dejanskih razmer v okolju s tistimi, ki so že bile, ampak tudi s tistimi, ki jih še ni bilo. O degradaciji lahko torej govorimo

¹ retrograden -dna -o prid. (a) knjiž. 1. ki je usmerjen nazaj, proti izhodišču, povraten: retrogradno gibanje / retrogradno prikazovanje dogodkov / retrogradna smer * astr. retrogradno gibanje planetov navidezno gibanje planetov glede na zvezdno nebo od vzhoda proti zahodu; lingv. retrogradni slovar odzadnji slovar; med. retrogradna amnezija amnezija, ki se nanaša na dogodke pred poškodbo možganov, boleznijo 2. nazadnjaški, konservativen: retrogradna miselnost / retrogradno stališče (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005).

² retroaktiven -vna -o prid. (i) knjiž. ki učinkuje, deluje nazaj: predpis je retroaktiven; retroaktivna moč določbe / retroaktivno delovanje dohodkov na oblikovanje cen (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005).

tudi takrat, ko obstoječe stanje ni skladno s pričakovanim stanjem oziroma se ne razvija v smeri načrtovanega. Ocena razvrednotenja oziroma degradacije izhaja torej tudi iz ocene neizkoriščenih razvojnih potencialov in primerjalnih prednosti določenega območja (Koželj, 1998: 15).

Razvrednotenje je torej splošen pojav, ki evolucijo industrijskega mesta spremlja vse od začetka. Splošno razširjenost razvrednotenja urbanih območij kot stalen, vendar prehodni proces prestrukturiranja in morfogeneze mesta dokazujejo tudi njegove raznovrstne pojavne oblike. Načeloma govorimo o degradaciji le kot o začasnem, vedno le prehodnem in časovno omejenem pojavu, ki spremlja evolutivno preobrazbo vsakršnega urbanega sistema. Če ne vsebuje možnosti stalnega spreminjanja in izpopolnjevanja, lahko torej rečemo, da obstoječe stanje urbanega okolja ni obstojno. Degradirana urbana območja (v nadaljevanju DUO) torej pomenijo spremenljivo sestavino mesta, ki sicer ni obstojna, vendar pa prav zato predstavlja trajno potencialno možnost za uvajanje različnih sprememb in preurejanje obstoječega (Koželj, 1998: 15). Treba jih je torej sprejeti kot objektivno realnost, ki nakazuje in napoveduje nujnost sprememb, izjem in naključnosti v razvoju mesta – v tem smislu lahko DUO v sistemu mesta vedno ustvarjajo nove možnosti za spremembe in inovacije. Nastanka in preobrazbe DUO načeloma ne moremo povsem obvladovati, vendar pa lahko z različnimi instrumenti in spodbudami ustvarjamo pogoje za sistemsko reprodukcijo, samoobstojnost, samouravnavanje in samouravnovešanje DUO (Koželj, 1998: 19).

Po drugi strani pa lahko degradirana urbana območja začnejo postajati tako fizična kot tudi funkcionalna ovira za izpeljavo planov rekonstrukcije na ravni mesta in tudi za razvoj sosednjih območij. Do omenjenega problema pride, ko pri razvrednotenju urbanega območja in opuščanju njegove rabe ne gre več za prehodno fazo oziroma fazni prehod preoblikovanja območja, ampak za daljše obdobje propadanja, ki lahko traja v povprečju tudi 10 do 15 let. Takrat govorimo o urbani ločini, ki s svojim notranjim stanjem tako posredno kot tudi neposredno vpliva na procese prestrukturiranja mesta, kljub temu pa jo lahko dolgoročno obravnavamo kot še neizkoriščeno oziroma potencialno razvojno možnost (Koželj, 1998: 15).

2.2 POJAV DEGRADACIJE

Koželj izpostavlja, da je degradacija urbanih območij ponavadi povezana s problemom začasnega ali trajnega opuščanja rabe velikih industrijskih, vojaških, železniških in pristaniških kompleksov, kjer je procese prestrukturiranja dolgoročno in v velikem merilu težko spodbuditi že zaradi samega fizičnega obsega DUO. Z razvojem, funkcioniranjem in ustrojem industrijskega mesta pa so povezane tudi druge oblike DUO, ki so nastale kot posledica prevelike urbane koncentracije, razpršene suburbanizacije večinoma socialnih stanovanjskih območij ali pa dolgotrajnega tehnološkega onesnaževanja okolja. Pomemben vpliv imajo tudi prometna koncentracija in s tem povezana ekološka obremenjenost mest, obširne in stalne prometne rekonstrukcije znotraj mest, preraščanje zgodovinskih struktur mesta, špekulativna raba v centralnih območjih... Naraščanje degradacije v urbanih območjih je torej vseobsežen pojav, ki spremlja urbani razvoj in je hkrati tudi njegova razvojna težnja (Koželj, 1998: 15).

Tako kot se razlikujejo politike prestrukturiranja mest, poseganje države in vloga javne sfere, tako se razlikuje tudi dinamika opuščanja in ponovnega aktiviranja industrijskih območij znotraj mest. V metropolitanskih aglomeracijah na primer se v primerjavi z manjšimi mesti podobno kot celotna urbana preobrazba tudi procesi degradacije pojavljajo pogosteje in tudi odvijajo hitreje (v tovrstnih okoljih so namreč tudi pogoji za samouravnovešanje nasprotij v razvoju in sposobnosti regeneracije mesta ugodnejši kot pri manj kompleksnih urbanih okoljih), vendar pa je njihov vpliv na dinamiko celote bistveno manjši (Koželj, 1998: 15–16).

2.3 PROCESI DUO

Procesi degradacije se lahko zgodijo nenadno ali pa se odvijajo postopoma, nenadejano ali skladno s predvidevanji. Kadar spremembe potekajo počasi, se degradacija kaže kot prikrit proces brez takoj razvidnih manifestacij, vendar je ob relativno stabilnih socialnih in ekonomskih okoliščinah možno zaznavati in spremljati vzorce ter dejavnike, obenem pa je iz zakonitosti učinkovanja njihove kombinatorike, ki vpliva na degradacijo, možno izpeljati tipične vzorce in kategorije. Dejavniki, ki so odločilni za

nastanek DUO so lahko tako zunanji, ki so nepredvidljivi in predvidljivi, kot tudi notranji, ki pa so v primerjavi z zunanjimi bolj predvidljivi (Koželj, 1998: 19).

Z razvojem mesta se ves čas ustvarjajo razlike v razvitosti posameznih območij in s tem tudi razlike v stopnji njihove degradacije, pri čemer pa je pomembno, če v teh procesih sočasnega nazadovanja in napredovanja posameznih urbanih območij razlike v stanjih in prehodih med posameznimi fazami spodbujajo razvoj ali pa ga zavirajo in onemogočajo. Razvrednotenje urbanih območij je neizogiben del procesa urbane evolucije in ga z vso gotovostjo ne moremo vnaprej predvideti in napovedati, kar pa ne pomeni, da je treba procese degradacije prepustiti samodejnim procesom urbane geneze in jih šele po celotnem regeneracijskem ciklusu rekonstruirati v urbana območja – prav v tem se namreč urbana evolucija razlikuje od evolucije v naravnih sistemih. O procesu dinamičnega ravnovesja govorimo tudi takrat, ko propadanje enega DUO ne sproži propadanja drugih (Koželj, 1998: 19).

Gledano razvojno ločimo:

- fiziognomsko³ in funkcionalno stagnacijo območja,
- njegovo postopno propadanje z delnim ali nenadnim opuščanjem rabe ali z njeno zamenjavo s prehodno, zasilno rabo,
- opuščanje vsakršne aktivne rabe območja oziroma zavarovanje njegove navidezne rabe v špekulativne namene,
- popolna opustitev rabe in prepustitev območja devastaciji (Koželj, 1998: 17–18).

Kadar pa razvoj območja poteka v obratni smeri, lahko iste oblike razvrednotenja pojasnjujejo posamezna prehodna stanja, ki vodijo k ponovni oživitvi območja. Če kombinacije sicer značilnih pojavnih oblik rabe in vzorcev posameznih faz

³ fiziognomski -a -o prid. (o) nanašajoč se na fiziognomijo (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005).

fiziognomija -e ž (i) navadno s prilastkom bistvene značilnosti česa: čustvena in duhovna fiziognomija človeka; družbena, politična fiziognomija dežele; fiziognomija družbenih odnosov / pisatelj si je že izoblikoval lastno fiziognomijo / fiziognomija mesta se spreminja celotna podoba, videz (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005).

razvrednotenja urbanih območij ne obravnavamo v povezavi z razvojnimi gibanji območja in težnjami le-tega, nam dobljeni rezultati ne povejo ničesar (Koželj, 1998: 18).

2.4 FAZE DEGRADACIJE

Stanje razvrednotenosti urbanega območja praviloma ni trajno obstojno, pač pa v stalnem spreminjanju, dokler ne doseže skrajne stopnje razvrednotenja. V procesu napredovanja degradacije urbanih območij lahko stanja potekajo zaporedno, linearno in prehajajo skozi vse faze ali pa si sledijo v preskokih in z različno hitrostjo prehajanja skozi faze, intenzivnost in dinamika procesa pa se razlikujeta od primera do primera.

Ločimo naslednje faze:

1. DUO v mirovanju
2. DUO v nazadovanju
3. DUO v propadanju
4. DUO v opuščanju
5. DUO – zapuščeno
6. DUO – nezasedeno
7. DUO – neuporabno
8. DUO – očiščeno.

Zlasti v prehodnih oblikah se DUO lahko rekonstruira in se stanje izboljša brez velikih vlaganj. Tudi za sam proces obnove in sanacije DUO so značilne diskretne spremembe, zato je v določenem trenutku težko oceniti, ali gre za trajnejšo utrditev procesa rekonstrukcije ali pa je DUO le v prehodni fazi mirovanja, ki lahko vodi tako v nazadovanje kot tudi v napredovanje DUO (Koželj, 1998: 20).

2.5 VZROKI NASTAJANJA DUO

Vzroki za nastajanje degradacije so splošni in posebni glede na:

- tip DUO,
- obliko degradacije,

- stopnjo degradacije,
- trajanje degradacije,
- reverzibilnost degradacije,
- način sanacije DUO,
- obliko rekonstrukcije oziroma reaktivacije DUO (Koželj, 1998: 19).

Do degradacije določenega območja lahko pride tudi zaradi zunanjih vplivov iz sosednjih DUO, ki se posredno prenašajo kot funkcionalne motnje, razne emisije ali pa je moteča že sama bližina DUO. Lahko pa tudi sam razvoj urbanega območja v svojem izvornem stanju predvideva spremembo v svojem vplivnem okolju do te mere, da novo stanje sproži ali povzroči degradacijo v svoji okolici. Ko proces degradacije preide iz pasivne v aktivno fazo – torej kritične točke degradacije – ga po navadi ni mogoče z vso gotovostjo napovedati ali zaslediti, pogosto pa je degradacija urbanega območja že od samega začetka rabe določenega območja plansko predvidena v analizi stroškov in koristi (Koželj, 1998: 19).

2.6 DEJAVNIKI NASTAJANJA DUO

Znanstvena tehtnost ugotavljanja razvrednotenja v urbanem okolju je vprašljiva, saj lahko izsledke dokažemo le z izborom primerjalnih vrednosti, ki so pomembne le za določeno časovno omejeno razvojno sekvenco in lokalizirano okolje, po drugi strani pa lahko presoji o degradiranosti oporekamo le z izborom drugih parametrov oziroma z določitvijo drugačne odločilnosti posameznih parametrov. Za samo primerjalno analizo sicer lahko sistematično predpostavimo splet dejavnikov in odnosov med njimi, ki vplivajo na njihovo intenzivnost, trajanje in hitrost, vendar se kljub temu do pojava ne moremo objektivno opredeliti. Relativnost kombinacije vplivov različnih dejavnikov na nastanek in intenzivnost degradacije ter možnosti sanacije še najbolj nazorno kaže različen pomen strukturne lege DUO za razvoj mesta, če je ta v samem mestnem središču, v njegovem neposrednem zaledju ali v predmestju.

Težko je oceniti na primer tudi situacijo, ko sosednja območja sama po sebi niso degradirana, vendar že sama bližina določene dejavnosti, ki ni združljiva z drugimi oziroma obremenjuje okolje, predstavlja dejavnik degradacije enega ali več območij, ki so v dosegu njenega vpliva. egradirano območje pa ima prav tako drugačen razvojni

učinek na aktivno in dinamično okolje, kot pa če je tudi njegova okolica nestabilna in pasivna (Koželj, 1998: 17).

Na nastajanje, razširjanje in intenzivnost pojava DUO bistveno vplivajo naslednje okoliščine in dogodki: splošni kontekst, specifičen, družbenoekonomski kontekst in specifičen razvojni kontekst (Koželj, 1998: 16).

2.7 MERILA ZA UGOTAVLJANJE DUO

Pri postavljanju meril za vrednotenje degradacije se pri nas še ne moremo opreti na ekološke in urbanistične standarde, še manj pa na estetske kategorije, ki bi bile splošno in dejansko uveljavljene. Prav tako so tako v strokovnih krogih kot tudi v javnosti še vedno prevelike tudi razlike v preferencah, kaj je in kakšno naj bo kakovostno urbano okolje, s pomočjo katerih bi lahko z večjo gotovostjo potegnili ločnico med vrednim in razvrednotenim urbanim okoljem (Koželj, 1998: 20).

Pomen, ki ga dajemo pojavu DUO, in obseg, ki mu ga lahko pripišemo, sta odvisna tudi od opredelitve teže problema – merila bodo postavljena višje, če želimo problem zaostriti, in prizanesljivejša, če želimo problem DUO omiliti ali prikriti (Koželj, 1998: 20).

Merila za ugotavljanje DOU lahko izpeljemo iz analize posameznih vzrokov za njihovo razvrednotenje. Glede na pomen, ki ga imajo za nastanek pojava in nadaljnje odvijanje procesa razvrednotenja, lahko ta merila razvrstimo v naslednjem vrstnem redu:

1. ekonomska merila – parametri, ki izhajajo iz ocene gibanja akumulacije na zemljišču,
2. ekološka merila – parametri, ki izhajajo iz ocene primernosti namenske rabe,
3. okoljevarstvena merila – parametri, ki določajo in merijo obremenitve širšega in/ali neposrednega okolja z aktivno ali opuščeno rabo urbanega območja. Z ekološkimi merili so povezana tudi osvetljenost, osončenost in druge mikroklimatske razmere v urbanem območju, ki sicer spadajo v sklop urbanističnih meril,

4. fizična merila – parametri, ki kažejo gradbeno, materialno stanje stavb, ureditve in opreme ter biološko stanje zelenih ureditev in nasadov. S pomočjo fizičnih meril lahko ugotavljamo obstojnost uporabljenega gradiva in ustreznost izvedbe, dotrajanost in starost, nego in vzdrževanje naravnih in grajenih prvin okolja,
5. urbanistična merila – parametri, po katerih se vrednoti ustreznost načrtovanja in njegove uporabe,
6. strukturna merila – parametri, ki pojasnjujejo zakonitosti razvoja in vzorec razporeditve DUO v odnosu do mestnega ustroja,
7. socialna merila: bivanjsko okolje ali socialno okolje. Med socialna merila lahko uvrščamo tudi v zadnjem času uveljavljena kulturološka merila, s pomočjo katerih ugotavljamo vrednote, pričakovanja in poistovetenje posameznih socialnih skupin v stanovanjskih območjih. Poznavanje družbenega okolja je namreč pomembno predvsem pri vzdrževanju stanja in tudi pri prenovi degradiranih stanovanjskih območij,
8. oblikovna merila – parametri, ki izhajajo iz vrednotenja berljivosti, sporočilnosti, razpoznavnosti, privlačnosti, stimulativnosti in skladnosti prostorskih oblik ter drugih sporočil v okolju (Koželj, 1998: 21–23).

Po istih merilih kot za ugotavljanje nastanka, le v drugačnem zaporedju pomembnosti za zaznavanje pojavnih oblik razvrednotenja v okolju, ugotavljamo tudi posledice razvrednotenja v okolju: oblikovna, funkcionalna, ekološka, prostorska (urbanistična, fizična, strukturna), socialna (kulturološka), ekonomska (Koželj, 1998: 20–21).

2.8 KRATKA ZGODOVINA METELKOVE IN METELKOVA MESTA TER METELKOVA KOT DEGRADIRANO OBMOČJE VOJAŠKEGA TIPA

V poglavje Metelkova kot urbanistični tekst, sem zaradi neločljive povezanosti dogajanj na Metelkovi in procesov degradacije obravnavanega območja, umestila tudi podpoglavje Kratka zgodovina Metelkove in Metelkova mesta ter Metelkova kot degradirano območje vojaškega tipa.

Slika 2.2 prikazuje zračni posnetek celotne Metelkove.

Slika 2.2: Ortofoto posnetek Metelkove z označenimi imeni stavb (Bibič, 2003)

V osemdesetih letih je bila za območje Slovenije pristojna jugoslovanska ljudska armada (JLA), ki je imela poveljstvo v vojašnici na Metelkovi. V izteku osemdesetih let so se začela pogajanja poveljstva z mestom Ljubljana, državo in investicijsko-gradbenimi podjetji o pogojih izselitve z več lokacij na robu središča mesta, ki so bile iz pragmatičnih ali simbolnih razlogov zanimive tako za politične, mestne in državne

strukture kot za takrat še večinoma »družbeni kapital«. Pogajanja so pogojevale spremembe lokacijskih, prostorskih, tehnoloških in funkcionalnih potreb in standardov delovanja vojaštva v Ljubljani (Sloveniji, Jugoslaviji), hkrati pa so potekala sočasno in povezano s splošnim trendom t. i. »demilitarizacije« v svetu (Bibič, 2003: 9).

Da bi lahko boljše razumeli nastanek in začetno fazo projekta Metelkova v odnosu do t. i. »vojaškega« oziroma »militarističnega kompleksa« je treba pri pojmu ali procesu demilitarizacije upoštevati temeljno razliko med »demilitarizacijo« v ožjem in v širšem (političnem) pomenu besede. Demilitarizacija v ožjem pomenu se nanaša na (relativno) zmanjšanje števila vojaštva, količine orožja in na opuščanje dela vojaške strukture oziroma območij v drugi polovici osemdesetih in prvi polovici devetdesetih let. Tovrstna demilitarizacija je bila predvsem neposredna posledica t.i. »konca hladne vojne« na obeh straneh padlega Berlinskega zidu – tako v državah (nekdanjega) Varšavskega pakta in (še vedno obstoječega) NATO-a kot tudi v globalnem merilu (Bibič, 2003: 9).

Za razliko od ožjega pomena pojma demilitarizacije kot zgolj relativnega zmanjševanja »družbeno«, »politično« in »funkcionalno« nepotrebnih oziroma odvečnih vojaških zmogljivosti, gre pri širšem pomenu za izčrpen in tudi globalno politično radikalen pojem. Nanaša se namreč na odpravo vseh vojaških prizadevanj v družbi in v mednarodnih odnosih nasploh, vključno s kulturnimi in psihološkimi dejavniki. Na širši, radikalni, politični pojem demilitarizacije se je po eni strani navezovala tudi pobuda Gibanja za kulturo miru in nenasilja za izselitev vojaštva iz vojašnice na Metelkovi in za njeno konverzijo v kulturni excenter, ki je bila najbolj izpostavljena v prvi fazi delovanja. Po padcu železne zaves, v vzdušju radosti in prepričanja, da so mogoče velike inovacije (Hren v Bibič, 2003: 10), je imela »realna utopija« konverzija vojašnice na Metelkovi status pilotskega projekta v okviru pobud za postopno demilitarizacijo Slovenije, ki se je v Sloveniji pojavila konec osemdesetih let, tik pred izbruhom oboroženih spopadov v nekdanji Jugoslaviji (Bibič, 2003: 10).

Konverzijo kasarne na Metelkovi v demilitarizirano cono je bilo med nastopom pobude javnosti leta 1990 treba »razumeti kot uverturo v simfonijo čaranja iz vojaškosti v civilno, socialno, miroljubno in kulturno, kot uverturo v Ljubljano, demilitarizirano cono, cono miru in bogastva, kot uverturo v Slovenijo brez vojske in z globalno, aktivno politiko miru« (Hren, 1991: 4).

Konverzijo Metelkove v demilitarizirano cono lahko razumemo v povezavi z obema opisanimi pomenoma demilitarizacije. Najprej kot uresničljivost demilitarizacije v širšem pomenu besede, še bolj pa kot oceno, da je demilitarizacija kot proces v letu 1990 predstavljala realno politično opcijo, o kateri so številni ljudje v javnosti resno razpravljali (Jalušič, 2002: 6). Uresničljivost Metelkove kot poskusne demilitarizirane cone pa se je opirala tudi na javnomnenjsko in politično konjunkturo ter verjetnost pobud in strategij demilitarizacije tik pred začetkom vojne v nekdanji Jugoslaviji, pomembna spodbuda pa so bila tudi sočasna dogajanja drugod po Evropi. S političnega vidika pa je bilo verjetno najpomembnejši prispevek teh prizadevanj in pobud določilo 63. člena Ustave RS, ki pravi: »Protiustavno je vsako spodbujanje k nasilju in vojni.« (Bibič, 2003: 11).

V širšem pomenu besede se je uresničljivost pilotskega projekta demilitarizacije Metelkove hkrati opirala tudi na okoliščine demilitarizacije mestnega središča Ljubljane v ožjem pomenu besede. Pričakovanja konkretnih rezultatov in verjetnost uresničitve v širši javnosti močno podpirane in legitimne pobude za konverzijo Metelkove v sociokulturni excenter so bila precej velika zaradi namenov same vojske, da se umakne s te in tudi nekaterih drugih lokacij v mestnem središču. Metelkova namreč ni bila edina vojašnica, o kateri so se konec osemdesetih let začeli pogajati JLA in mesto ter JLA in gradbena ter investicijska podjetja. Verjetno najbolj znan primer trikotnika med JLA, državo in investicijskimi podjetji je nekdanja vojašnica Ljube Šercerja, kjer danes stojijo Bežigrajski dvori, lokacijo pa je dobil Imos (gradbeno in investicijsko podjetje) kot plačilo za gradnjo novega Ministrstva za obrambo, sočasno in/ali pozneje pa se Imos pojavi kot nepremičninski oziroma developerski akter tudi v primeru vojašnice na Metelkovi (Bibič, 2003: 11).

Po odhodu JLA septembra 1991 se začne obdobje postopnega in fizičnega propadanja oziroma degradacije objektov v sklopu nekdanje vojašnice na Metelkovi. Vojašnico na Metelkovi je stroka še na začetku leta 1992 uvrstila med tiste vojaške lokacije v mestu, »na katerih je pozidava že definirana s sorazmerno kvalitetnimi objekti« in je zato lahko upravičeno predvidevala, »da na njih ne bo večjih rekonstrukcij« (Požnel, 1992: 4–5). Objekti, ki so bili ob odhodu JLA torej še razmeroma dobro ohranjeni (nekateri izmed njih celo samo nekaj let pred tem obnovljeni), so bili od septembra 1991 in vsaj do septembra 1993, če že ne do leta 1995 nevzdrževani in popolnoma prepuščeni

vremenskim in drugim razmeram (Bibič, 2003: 57). Kot pravi Smith, izkušnje in analize kažejo, da je velik delež opučenih stavb (podobno kot v primeru vojaških objektov na Metelkovi) »gradbeno soliden, kar se s stališča njihove uporabne vrednosti zdi paradoksalno. Vendar pa lastniki zgradb ne opuščajo zaradi njihove neuporabnosti, temveč zato, ker jih ne morejo uporabiti dobičkonosno.« (Smith, 1996: 66).

To raven oziroma fazo fizične degradacije si lahko razlagamo kot preprosto in neposredno posledico opustitve dejavnosti, t. j. vlade oziroma Ministrstva za obrambo, ki bi morala vzdrževati sprva razmeroma dobro gradbeno in uporabno stanje objektov. (Bibič, 2003: 57–58). Simbolika povedanega je še posebej vidna pri stavbi Uprave za varstvo kulturne dediščine na južnem, zdaj muzejskem in kulturno-upravnem delu Metelkove. Ta stavba je namreč zaradi nedelovanja lastnikov (sprva Ministrstva za obrambo, nato Ministrstva za notranje zadeve in na koncu še Ministrstva za kulturo) postopoma propadala celo desetletje. Tako kot vsi drugi objekti na južnem delu nekdanje vojašnice, z izjemo tistega, namenjenega neinstitucionalni kulturi, je bil tudi ta objekt zavarovan kot objekt (vojaške) nepremične arhitekturne dediščine, zlasti njegovo pročelje, hkrati pa je prav z razpadajočo fasado na ulično stran in lahko dostopnostjo vabil brezdomce in uživalce težkih drog ter obenem služil kot nosilec semantičnih preskokov. Na podlagi položaja v južnem, muzejskem delu, povezanega z metadonskim programom v zdravstvenem domu čez cesto, je bila namreč zlahka stigmatizirana tudi podoba severnega dela Metelkove – Metelkove mesta. Zaradi nedejavnosti pristojnih in dveh požarov je v objektu, ki se ga ne sme rušiti, prišlo še do dodatne materialne škode (Bibič, 2003: 57–58).

Posledice za siceršnji nadaljnji razvoj dogodkov na prostoru Metelkove in za fizično degradacijo pa je imelo namerno poškodovanje in delno, nedokončno rušenje objektov na delu severne Metelkove, današnjega Metelkova mesta, v noči z 10. na 11. september 1993 (Bibič, 2003: 58). Ko so septembra 1993 ponoči »neznani storilci« podirali stavbe v severnem delu nekdanje vojašnice na Metelkovi, se je vojna v Bosni in Hercegovini že močno razširila, projekt demilitarizacije Ljubljane in Slovenije pa je ostal pokopan skoraj desetletje (Hren, 2002: 5). Po oceni gradbene stroke je bilo mesec dni po rušenju še vedno mogoče ugotoviti, da so bili vsi objekti pred rušenjem v dobrem stanju, niso imeli potresnih razpok ali razpok zaradi posedanja, temelji so bili na dobro nosilnih

temeljnih tleh, tudi ostrejša so bila v dobrem stanju in niso kazala znakov zamakanja (Hren v Bibič, 2003: 58).

Po rušenju se je del območja severnega dela Metelkove tako rekoč čez noč spremenil v podrtijo in tako ustvaril podlago za kasnejše ocenjevanje nesmiselnosti obnove poškodovanih objektov in za identifikacijo in uvrstitev tega območja med degradirana urbana območja vojaškega tipa (Bibič, 2003: 58–59).

Črno-bele slike na strani 18 in 19 v levem stolpcu (*slike 2.3, 2.5, 2.7, 2.9 in 2.11*) prikazujejo stanje na Metelkovi po rušenju septembra 1993, barvne slike v desnem stolpcu (*slike 2.4, 2.6, 2.8, 2.10 in 2.12*) pa so posnete trinajst let kasneje, leta 2006, in prikazujejo, kaj so Metelkovci iz ruševin, ki jih vidimo na levi strani, ustvarili v teh letih. Vidimo, kako so s svojo vztrajnostjo, voljo, kreativnostjo in inovativnosotjo preuredili nekdanje ruševine v zanimive, predvsem pa v ponovno uporabne objekte.

Slika 2.3: Zasedba Metelkove, september 1993 (Bibič, 2003: 182)

Slika 2.4: Prost vhod v Metelkovo, marec 2006

Slika 2.5: Ruševine šole, september 1993 (Bibič, 2003: 182)

Slika 2.6: Prazen prostor, kjer je nekoč stala šola, in novo zgrajena Mala šola danes, marec 2006

Slika 2.7: Hlev, 1996 (Bibič, 2003: 185)

Slika 2.8: Hlev, marec 2006

Slika 2.9: Hlev brez Menze pri Koritu, 1993 (Bibič, 2003: 184)

Slika 2.10: Hlev z Menzo pri koritu, marec 2006

Slika 2.11: Z grafiti označeni robovi zapolnjenih lukenj v steni Hleva, 1997 (Bibič, 2003: 184)

Slika 2.12: Z grafiti označeni robovi zapolnjenih lukenj v steni Hleva, marec 2006

Leta 1998 je arhitekturna in urbanistična stroka označila območje nekdanje vojašnice na Metelkovi kot degradirano urbano območje (DUO). Ena od bistvenih potez za konstrukcijo in prepoznavanje vojaškega tipa DUO je za urbanistično stroko navzočnost vandalizma, obrobni socialnih skupin, squatteringa. Merila za identifikacijo vojaških degradiranih urbanih območij kot posebnega tipa v tipologiji degradiranih urbanih območij so:

- nedostopnost, neprehodnost območja, ločina,
- nadaljnje uničevanje grajenih struktur,

- prostorsko ekstenzivne, periferne dejavnosti v neposrednem ali gravitacijskem zaledju centra,
- preneznatna uporaba prevelikih stavbnih volumnov,
- privatizacija in delitev območja, primerne za potencialno javno rabo,
- opuščene razsežne funkcionalne površine in vadbeni poligoni,
- vandalizem, obrobne socialne skupine, squatting (zasedba tujega oziroma javnega zemljišča ali nepremičnine) (Koželj, 1998: 29).

V desetdnevni vojni za Slovenijo junija oziroma julija 1991 so slovenske policijske in vojaške formacije vojašnici na Metelkovi – zadnji od vojašnic v Ljubljani, iz katere se je jugoslovanska vojska umaknila septembra 1991 – tako kot drugim vojašnicam v Ljubljani in Sloveniji odklopile vodo in elektriko. Po zasedbi Metelkove septembra 1993 pa je mestna izvršna oblast, tako kot dve leti prej JLA, zdaj tudi tistim, ki so Metelkovo zasedli za njo, odklopila elektriko in vodo (Bibič, 2003: 12–13) in ju ni priključila nazaj vse do leta 1996/97 (Pešči, Lovci) oziroma do leta 1998/99 (Hangar, Hlev) ter s tem ustvarila nadaljnje pogoje za fizično degradacijo grajenega okolja Metelkove (Bibič, 2003: 59).

Odklop vode in elektrike sta pomembno vplivala tudi na spremembo strukture uporabnikov oziroma akterjev in na prostorske razmere na Metelkovi. V prvem, sicer razmeroma kratkem obdobju zelo intenzivnega socialnega in kulturnega delovanja akterjev t. i. preventivne zasedbe, je prevladoval delež tistih uporabnikov, ki so prostore uporabljali in hkrati usposabljali predvsem za izvajanje socialnih, kulturnih in umetniških dejavnosti. Odklop vode in elektrike pa sta postopoma, a relativno hitro pripeljala do osipa in spremembe strukture tam delujočih uporabnikov – zmanjšal se je delež tistih akterjev, ki pod takšnimi pogoji niso mogli ali pa bili pripravljene delovati na različnih področjih svoje primarne kulturne, izobraževalne in umetniške produkcije. Hkrati pa se je v tem obdobju povečal delež socialno in kulturno segregiranih, zlasti mlajših in brezdomskih ljudi, ki so na Metelkovi našli svoje pribežališče in prebivališče. Do nadaljnjega osipa socialnih, kulturnih, umetniških akterjev pride tudi v obdobju med leti 1994 in 1996, ko se začnejo razraščati vandalizem, kraje in vlomi po stavbah. Lahko bi rekli, da se je s tem začela uresničevati neke vrste zakonitost, po kateri fizično degradiran in segregiran prostor omogoča in privlači koncentracijo izločenih in segregiranih slojev prebivalstva oziroma družbenih skupin, ki na način funkcioniranja

spirale ponovno pospešujejo fizično degradacijo in segregiranost prostora (Bibič, 2003: 60).

Vandalizem (navzočnost vandalizma je namreč za urbanistično stroko ena od bistvenih potez za konstrukcijo in prepoznavanje Metelkove in Metelkove mesta kot vojaškega tipa DUO) pa je lahko, kot opozarja Smith – tako kot na primer v Londonu ali New Yorku – »dejansko strategija lastnikov nepremičnin, ki želijo pospešiti proces kapitalskega razvrednotenja nepremičnin in posesti celo v primerih, ko so zgradbe naseljene, a ne dovolj vzdrževane, še bolj pa v okoliščinah, ko je posest začasno nenaseljena oziroma ni v uporabi«. Na določeni stopnji propadanja objektov se pojavi tudi »določena vzpodbuda lastnikov, da uničijo svojo lastno posest s podtaknjenimi požari in na tej osnovi poberejo občutno zavarovalnino«, mu znižajo vrednost in/ali tako počistijo zemljišče za potrebe simbolno in finančno donosnejših novogradenj (Smith, 1996: 66–67).

3 METELKOVA V JAVNEM MEDIJSKEM DISKURZU

Za začetek poglavja, v katerem se bom ukvarjala z vlogo in pomenom Metelkove v javnem medijskem diskurzu, se mi za razumevanje nadaljnje analize zdi pomembna navezava na Barthesovo Smrt avtorja – avtor ne obstaja. Marksizem, psihoanaliza, strukturalizem pravijo, da posameznik ni tako zelo avtonomen; je figura, ujeta v družbena razmerja (ekonomska razmerja; razmerja psiholoških travm; razmišljamo v okviru jezika). Tradicionalni avtor torej nima neke pomembne vloge, le preigrava obstoječe strukture. Ni nam torej treba razumeti avtorja, ampak, kako ljudje berejo tekst, kako funkcionira kot sporočilo.

Pri analizi Metelkove in Metelkove mesta bom uporabila Hallov model treh vrst branja, s katerim avtor opozarja, da če je neko sporočilo poslano na določen način, ni nujno, da se bo sporočilo tako tudi razumljeno in sprejeto. Na primer Metelkove in Metelkove mesta bom aplicirala tudi Althusserjevo tezo o relativni avtonomiji ideologije in njegov koncept nagovora oziroma interpelacije, Barthesov koncept mitologije in redukcije na eno samo interpretacijo v javnem medijskem diskurzu ter koncepta reappropriacije in counter-bricolage kot primera orodij za umeščanje alternativne v mainstream.

3.1 HALLOV MODEL TREH VRST BRANJA TEKSTOV

Hall v svojem zelo pomembnem prispevku »Zakodiranje in odkodiranje televizijskega diskurza«, ki velja kot prelomni trenutek, v katerem so levičarske, postleavisovske kulturne študije postale semiotske oziroma strukturalistične (Turner, 1996: 83), nasprotuje predpostavki, da če je neko sporočilo poslano na določen način, bo na tak način tudi sprejeto in razumljeno. Hall pravi, da ima vsak trenutek v procesu komunikacije (od samega sestavljanja sporočila oziroma zakodiranja do njegovega branja in razumevanja oziroma odkodiranja) svoje lastne pogoje eksistence (Stankovič, 2002: 37). Produkcijo sporočil tako na primer določajo:

- diskurzi uporabljenega medija,
- diskurzivni kontekst,
- tehnologije, ki nosijo sporočilo.

Problem polisemične narave sporočila in posameznikova sposobnost kritičnega branja predstavlja za producente teh sporočil problem, ki ga rešujejo z uporabo različnih konvencionalnih reprezentacijskih kodov, ki naj bi nas usmerjali k zaželenemu razumevanju določene osebe ali situacije (Stankovič, 2002: 37).

Te ugotovitve lahko sprejmemo kot spodbudo za večjo pozornost ob spremljanju morebitnih oddaj, ki obravnavajo Metelkovo. Že sam izbor glasbe kot reprezentacijskega koda sugerira način branja sporočila oziroma poskuša sugerirati zaželeno, pravilno branje. Opišimo le nekaj izmed številnih komunikacijskih kodov, s katerimi producenti poskušajo zmanjšati skrajno pluralnost branj tekstov:

- Grozeča glasba v oddajah o Metelkovim bi nas opozarjala, da moramo situacijo razumeti kot nevarno. Tudi atonalna glasba je na primer uporabljena pri posnetkih agresorjev, tistih, ki ogrožajo sosesko, mesto in družbo nasploh, medtem ko je durovska glasba uporabljena pri posnetkih rešiteljev, junakov in herojev v takih situacijah.
- Pomemben je tudi sam pogled kamere, ki je ponavadi v višini oči. Če želi sporočilo poudariti dominanco in moč nastopajočih (predvsem tistih, ki imajo v primeru Metelkove dejansko moč odločanja), bi se jih snemalo od spodaj, medtem ko bi se verjetno akterje Metelkove z namenom, da bi bili predstavljeni kot nemočni in šibki, pogosto snemalo od zgoraj. Pogosto pa je tudi snemanje s sugestivnih položajev.
- Pomembna je tudi sama kakovost filma, ki vnaprej pomaga razumeti atmosfero, v kateri je bil prispevek posnet.

Ljudje smo ustvarjalna in reflektivna bitja, ki lahko sporočila beremo na številne načine, če ne drugega, pa bo različnost branj zagotovilo že samo dejstvo da družba ni homogena enota, ampak je sestavljena iz zelo različnih skupin in interesov, kar pomeni, da na občinstvo ne moremo gledati kot na enotno in nediferencirano množico. Občinstvo je sestavljeno iz različnih družbenih skupin, ki stojijo tudi v zelo različnih razmerjih nasproti dominantni ideologiji (Turner, 1996: 83).

Čisto upravičeno lahko torej pričakujemo različna neujemanja med pošiljateljevim razumevanjem sporočila in razumevanjem prejemnika sporočila. Vsako sporočilo je polisemično, vendar pa to še ne pomeni, da ga beremo povsem pluralistično. Tekste

namreč beremo znotraj relativno omejenega prostora, možnost nesporazumov in napačnih konotacij pa oža tudi naše poznavanje konvencij tudi samih procesov zakodiranja in odkodiranja sporočil.

Na osnovi tega Hall izpelje idealno-tipsko klasifikacijo občinstva oziroma branj tekstov:

1. zaželena (dominantno-hegemonska) pozicija oziroma zaželeno (dominantno-hegemonsko) branje – bralec odkodira sporočilo v skladu z referenčnim kodom, v katerem je bilo sporočilo zakodirano,
2. pogajalska pozicija oziroma pogajalsko branje – v osnovi so ta branja tekstov v skladu z referenčnim kodom zakodiranja, vendar pa so na številnih mestih opazne »lokalne« posebnosti pri branju, številne izjeme, nekonsistentnosti in posebnosti,
3. opozicijska pozicija oziroma opozicijsko branje – bralec ali gledalec sicer razume zaželeno branje, ki ga ponuja tekst, vendar se kljub temu zavestno odloči, da bo razumel sporočilo znotraj nekega alternativnega referenčnega okvirja (Turner, 1996: 86–87).

Kmalu po izidu odmevnega Hallovega članka so številni avtorji izvedli raziskave in poskušali preveriti njegove teze o različnih vrstah branja tekstov. Naj omenimo le tri izmed njih, ki so tudi najbolj uporabne za razumevanje različnih pogledov na Metelkovo, z namenom opozoriti in spodbuditi bralce naloge k bolj pozornemu spremljanju oddaj, ki so obravnavale, obravnavajo ali bodo obravnavale tematiko Metelkove in Metelkova mesta:

1. RAZISKAVA BRUNDOSONOVE IN MORLEYJA, ki analizirata popularno oddajo na BBC-ju (Nationwide) – zanima ju, kako ta oddaja funkcionira, kako poskuša določiti način branja oziroma ali to sploh poskuša (glej Turner, 1996).

Če njune ugotovitve prenesemo na primer Metelkove, se postavlja vprašanje, ali avtorji oddaj, ki se ukvarjajo s tematiko Metelkove, poskušajo oddajo predstaviti kot izraz pogleda gledalcev na svet in s tem usmeriti občinstvo k zaželenemu branju. Ali s takim

usmerjanjem ne producirajo ne le zaželenega pogleda na oddajo, ampak tudi na ves družbeni svet oziroma na tematiko Metelkove. Reprezentacijski kodi ne služijo le prepričevanju identifikacije z oddajo, posledično namreč pomenijo oziroma producirajo politično in ideološko konformen pogled na svet kot celoto.

Toda kot pravi Hall, oddaja si sicer res lahko prizadeva, da bi bila prebrana na določeni način, ni pa nujno, da tudi bo. Zato Morley izvede raziskavo s petimi skupinami in ugotovi velike razlike. Če njegove ugotovitve apliciramo na primer Metelkove naj bi tisti, ki so bližje moči in oblasti, tovrstne oddaje brali na zaželeni način in obratno, tisti, ki so daleč od moči in oblasti, naj bi te iste oddaje brali na opozicijski način.

2. HALLOVA RAZISKAVA, v kateri s sodelavci raziskuje BBC-jevo informativno oddajo Panorama. Zanima jih, kako ta oddaja reprezentira resničnost, pri čemer ugotovijo, da zelo pristransko (glej Turner, 1996).

Glede na rezultate, do katerih je prišla omenjena skupina raziskovalcev, se lahko tudi na primeru Metelkove vprašamo, ali mediji v zvezi z Metelkovo vedno sprašujejo za mnenje tiste skupine in posameznike, ki so že tako ali tako vnaprej avtorizirane za to, da govorijo (na primer politične stranke, nasprotnike Metelkove in tiste, ki imajo na tem področju moč, partikularne interese in oblast). Ali je obseg tem v zvezi z Metelkovo, ki jih obravnavajo mediji, res omejen na tiste, ki so jih priznale in legitimirale že prejšnje medijske reprezentacije. Ali so teme in problemi, o katerih razpravljajo v oddajah o Metelkovi, res problemi, ki jih identificirajo šele politične stranke oziroma posamezniki in skupine z močjo na tem področju. Ali je res agenda problemov in rešitev v zvezi z Metelkovo, ki jih obravnavajo televizijski programi, omejena zgolj na to, kar jim ponujajo uveljavljene parlamentarne stranke. In, ali res različnim sodelujočim v konfliktu odmerjajo različen čas, ki jim je na voljo za izražanje svojih mnenj.

3. RAZISKAVA IAN ANG, ki je pri raziskavi med gledalci limonade Dallas je ugotovila, da med gledalci obstajajo tri osnovne vrste branja: nasprotujoče, ironično in fanovsko, pri čemer ne samo, da mnogi odklanjajo nadaljevanko kot popoln šund, celo tistim, ki jo radi gledajo, je nekako nerodno (glej Ang, 1995).

V kulturi po mnenju Angove torej obstaja ideologija množične kulture, ki je pogosto daleč najmočnejši referenčni okvir za ocenjevanje posameznega teksta. Če te ugotovitve uporabimo pri analizi Metelkove, lahko rečemo, da se znotraj Metelkove producira določeno zaželeno branje, ki pa je v nasprotju s prevladujočo ideologijo v družbi. Najbolj zaželeno branje znotraj določenega okolja torej ni nujno tudi družbeno najbolj zaželeno branje.

Mediji na ta način konstruirajo resničnost le iz nekaterih že uveljavljenih in legitimiranih izsekov družbenega življenja, kar pa med drugim pomeni tudi to, da se legitimirajo le določene družbene skupine – na primer obstoječe politične in ekonomske elite) in zgolj njihovi pogledi na svet, vse ostalo pa je potisnjeno na robove tišine in nevidnosti. Morda to še toliko bolj velja danes, ko lahko rečemo, da zaradi zelo velikega vpliva tega medija tisto, česar ne vidimo na televiziji, pravzaprav sploh ne obstaja (Stankovič, 2002: 41).

3.2 ALTHUSSERJEVA TEZA O RELATIVNI AVTONOMIJI IDEOLOGIJE

Althusserjeve ugotovitve, da za reprodukcijo kapitalističnega sistema ni dovolj, da se reproducirajo le materialni pogoji, lahko apliciramo tudi na primer Metelkove oziroma na odnos večine ljudi do Metelkove. Kapitalizem mora namreč reproducirati tudi delovno silo, vendar ne le v fizičnem smislu in v smislu učenja spretnosti, pač pa je pomembno, da se delavca nauči delavsko ideologijo delavca, za kar skrbijo ideološki aparati države. Vse do kapitalizma je bila produkcija podrejanja zagotovljena preko represivnih aparatov (policija, vojska) (Sturken in Catwright, 2001: 59), v kapitalizmu pa strinjanja večine ljudi s sistemom, s prevladujočo ideologijo oziroma v tem primeru interpretacije Metelkove kot nevarnega prostora, polnega narkomanov, ki se ga je treba izogibati, ga premestiti na obrobje ali celo porušiti, ne zagotavljajo več represivni, ampak ideološki aparati države kot na primer šola, mediji, cerkev, sindikati in politične stranke, ki jih ponavadi razumemo kot neškodljive. V poslušnost nas torej ne prisilijo, pač pa nas v to prepričajo.

3.3 ALTHUSSERJEV KONCEPT INTERPELACIJE (NAGOVORA)

Pri branju Metelkove kot teksta je pomembno tudi Althusserjevo razmišljanje, da nas vse te institucije interpelirajo (nagovarjajo) kot zelo specifične subjekte (kot bralce, študente, volivce, otroke, žene...). Ljudje smo torej bitja brez programa, definira nas jezik, kultura... Kot specifične ljudi nas torej producira šele interpelacija. Oblikujejo nas torej šele ideološki aparati s svojim nagovorom in tako postanemo subjekti – kot nosilci delovanja in hkrati kot predmet (Sturken in Catwright, 2001: 59).

Ti diskurzi torej tako ljudi izven Metelkove kot tudi akterje in ustvarjalce v okviru Metelkova mesta prepričujejo, da so (v svojih pogledih, prepričanjih, stališčih, vrednotah, razmišljanjih in delovanju) svobodni in avtonomni, kar pa je iluzija. Svobodni in avtonomni smo v zelo ozkem segmentu, dejansko pa smo v večini stvari podrejeni dominantni ideologiji.

Ideologija je torej tako zelo uspešna, ker nam dopušča iluzijo svobode, hkrati pa nas dejansko interpelira v zelo specifične subjektne pozicije. Ves čas naslavlja na zelo specifičen način, hkrati pa nas na ta način producira.

Pri tem pa se postavljajo naslednja vprašanja:

- če je ideologija res tako močna, kako lahko sploh nastane protiideologija in hkrati tudi vprašanje, kako je sam Althusser ob tako močni ideologiji prišel do teh revolucionarnih misli,
- ali so te institucije oziroma ideološki aparati države res le nekakšna transmisija uradne ideologije? Verjetno gre bolj za prostore boja.

Postavlja se torej vprašanje, kako lahko ob tako močni in vplivni uradni ideologiji sploh nastane in deluje Metelkova kot alternativni excenter, ki izrazito nasprotuje dominantni ideologiji. Morda pa je svoboda in avtonomija, ki jo avtorji in ustvarjalci na Metelkovi čutijo pri svojem ustvarjanju in delovanju, res le iluzija, ki jih z interpelacijo kot zelo specifičnih subjektov dejansko podreja dominantni ideologiji in njenim interesom.

Verjetno lahko podobno razmišljamo tudi pri ljudeh, ki živijo in delujejo izven Metelkove, pa je vendar ne vidijo kot nevarne in potrebne rušitve. Kako so se izvili

dominantni ideologiji in razmišljajo povsem izven prevladujočih prepričanj zunaj Metelkove? Ali gre tudi pri spodaj citiranem »Pismu v podporo delovanju AKC Metelkova mesto ali pa v izseku komentarjev članka Rušenje Metelkove še negotovo«, objavljenega na spletni strani časopisa Delo (*glej prilogo A*), le za iluzijo svobodnega in avtonomnega razmišljanja in hkratno interpeliranost v specifične subjektne pozicije.

*AKC Metelkova Mesto
Inšpektorat RS za okolje in prostor
MOL - Mestna uprava
MOL - kabinet županje*

*Klub K4
Zavod K6/4
Kersnikova 6
1000 Ljubljana*

Ljubljana, 30. 5. 2005

ZADEVA: PISMO V PODPORO DELOVANJU AKC METELKOVA MESTO

Kot eden izmed redkih akterjev na področju alternativne organiziranosti, zagotavljanja avtonomne platforme za neprofitno produkcijo in ideološko neobremenjen prostor za ustvarjanje mladih ima AKC Metelkova mesto izjemen pomen za mesto Ljubljana. Mesto Ljubljana kot evropska metropola potrebuje prostore kulturnega stika neodvisnih produkcij in izrazov, da bi zgradila mednarodno identiteto kulturno pluralne prestolnice. Evropske prestolnice z vizijo gradijo in podpirajo čimbolj različne kulturne izraze in napak bi bilo, da Ljubljana spregleda to priložnost. To bi bilo slabo za razvoj mestne in nacionalne kulture in tudi za mednarodno povezovanje. Kakor tudi visoko intitucionalizirana kulturna produkcija dodaja kulturni kapital mestu, ga prav tako svobodna alternativna in neprofitna kultura, ki nemalokrat tudi napaja prvo ter jo bogati.

Ker AKC Metelkova mesta Ljubljana preprosto ne sme izgubiti, upamo, da se bo Mestna občina Ljubljana zavedala pomena AKC Metelkova mesto in izražamo podporo za ugodno rešitev urbane neinstitutonalne produkcije in neodvisne kulture.

*Borut Kumperščak za Kiberpipa
Mija Lorbek za Klub K4
Miloš Krajnc za Zavod K6/4*

Ali je potem tudi spodaj citirano pismo prebivalcev iz soseščine le izraz svobode in avtonomije pri razmišljanju in oblikovanju mnenj, stališč, prepričanj in vrednot, ali pa je dejansko le izraz podrejenosti ideologiji.

Ni nam vseeno kaj se dogaja v našem okolju

MESTNA OBČINA LJUBLJANA

KABINET ŽUPANJE

Gospa Županja Danica Simšič

Mestni trg 1

1000 LJUBLJANA

GOSPA ŽUPANJA

Zadeva: Ni nam vseeno kaj se dogaja v našem okolju

Že pred dobrimi tremi leti smo se meščani četrtne skupnosti Tabor in Ledina obrnili na takrarno županjo, mestne svetnike in republiško inšpekcijo zaradi problemov, ki nas tarejo v tem okolišu, vendar se le-ti vsa ta leta niso rešili, nasprotno, nekateri se iz leta v leto stopnjujejo. Pri tem nimamo v mislih parkiranja, hrupa, onesnaženosti, ki so posledica vse večjega števila novo naseljenih ljudi in velike frekvence obiskovalcev raznih ustanov na tem področju, bližine avtobusne in železniske postaje ter več let neprestanih novo gradenj, čemur se praktično nikjer več ne moreš izogniti. V mislih imamo tiste probleme, ki se po nepotrebnem in z veliko brezobzirnostjo, aroganco, psihičnimi in fizičnim nasiljem, pritiski in vplivom na znanca in sorodnike v politiki in državnih službah povzročiteljev zaradi zaščite njihovih povsem egoističnih ekonomskih interesov, vse bolj razraščajo, čeprav bi se z dobro namernostjo, pripravljenostjo ter konsenzom kot temeljnimi vrednotami demokracije, lahko že zdavnaj rešili. In prav zato in v prepričanju, da se brez podpore MOL, ne bi moglo dogajati na tem območju Ljubljane vse kar vam bomo povedali v nadaljevanju, se obračamo na vas, da končno začnete te probleme tudi reševati.

Neposredna okolica Metelkove, Maistrove, Kotnikove in Slomškove ulice je zelo živahna vsak dan, od jutra do večera in tudi ponoči, od ponedeljka do nedelje. Vendar ne zaradi stanovalcev bližnjih blokov in uporabnikov številnih poslovnih prostorov, lokalov, Etnografskega muzeja, Ministrstva za kulturo in drugih ustanov, temveč zaradi ljudi, ki hodijo v Zdravstveni dom Center po pomoč v obliki metadona, z vsemi posledicami, ki jih ta pomoč potegne za seboj. Če pustimo ob strani vprašanje koliko metadon pomaga odvajanju od zasvojenosti, ker to prepuščamo stroki, pa ne moremo spregledati, da se metadonu pridružuje preprodaja vseh mogočih drog, alkohol pri tako rekoč vseh pacientih, ki jim družbo delajo tudi vse številnejši klošarji. Pred blokom, ki je najbližji Mestu Metelkova je bilo zgrajeno nekakšno otroško igrišče, ki je za male prebivalce povsem neuporabno, ker ga zasedajo odrasli metadonci, ki so tudi nasilni in nemarni. Za seboj vsepovsod, v ožji in širši okolici Zdravstvenega doma Center,

puščajo uporabljene igle, razbite steklenice in drugo embalažo, bruhanje ter iztrebke. Vsak korak iz hiše je celo podnevi za odraslega človeka nevaren, da o malih otrocih, starejših občanih in ponoči sploh ne govorimo. Zato smo stanovalci mnenja, da bi moralo biti breme zdravljenja odvisnikov z vsemi stranskimi učinki, enakomerno porazdeljeno in razpršeno po vseh četrtnih delih Ljubljane oziroma celo države, saj hodijo sem na zdravljenje tudi pacienti iz drugih krajev Slovenije. Ne nazadnje je tako močna koncentracija odvisnikov na tej lokaciji, kjer se po opravljeni terapiji zbirajo in družijo, ne malokrat do jutranjih ur naslednjega dne tudi v avtonomni coni Metelkove na območju bivše vojašnice, ki se nahaja nasproti zdravstvenega doma, škodljiva predvsem za njih same. Na to smo že večkrat opozorili dr. Čelanovo, ki vodi metadonsko ambulanto v ZD Center, vendar vse kaže, da so finančni interesi te ustanove, ki je svojo zgradbo v zadnjih letih zvišala za eno nadstropje in jo v glavnem popolnoma obnovila, preveliki in se zato z vsemi silami bori, da edini metadonski center v Ljubljani obdrži. Območje nekdanje vojašnice in znano »Metelkova mesto«, z izjemno simpatičnim hotelom za mlade, ki ima tudi obiskovalce od katerih bi se njegovi uporabniki lahko učili kulture obnašanja, komuniciranja, usklajevanja interesov in prijaznosti, bi bilo lahko brez dvoma, s že predvideno izgradnjo umetnostnih akademij z dopolnitvijo in v sožitju z resnično alternativno umetnostjo, ki jo stanovalci tega območja od samega začetka njene sicer nasilne vselitve na to lokacijo ves čas in tudi sedaj podpiramo in si je želimo v tem okolju, brez dvoma kulturni in umetniški center naše prestolnice in države. Vendar se je ta cona v zadnjih petih letih spremenila v hrupno več ali manj nočno zabavišče najslabše vrste, v katerem posameznik, ki bi se prišel družiti sem brez denarja, nima kaj početi, česar očitno ne vedo le davčni, tržni, higienski itd. inšpektorji, kar vse pa se spretno skriva za alternativno umetnostjo oziroma subkulturo. V zanemarjenem disco klubu ob Masarykovi ulici neprekinjeno cele noči od 22 ure zvečer do 10 ure naslednjega dne, nabijajo tehno glasbo, zaradi česar je bilo bližnjim stanovalcem na Metelkovi in na Maistrovi ulici uničenih že nič koliko noči. In kot da to ni dovolj, si ob odhodu s celo nočne zabave ti »kulturni uporabniki« Mesta Metelkove popestrijo svoje dogajanje z risanjem in pisanjem žaljivih grafitov po fasadah novih ali obnovljenih hiš »kapitalistov, uničevalcev in izkoriščevalcev tega sveta«, ker so si dovolili, seveda z nakupom dragih stanovanj, vseliti na »njihovo območje« in kot kazen zaradi številnih intervencij policije, ki so jo stanovalci prisiljeni poklicati tudi večkrat na noč, saj zaradi nenormalnega hrupa cele noči ne morejo spati, drug dan pa mora večina na delo. Kako to vpliva na njihovo zdravje, verjetno ni treba pojasnjevati. Mnogi so zaradi tega že zboleli in nekateri celo umrli. Kljub temu se je MOL namesto selitve hrupnih, zabave željnih aktivistov in uporabnikov avtonomne cone Metelkova, na bolj primerno lokacijo, ki pa bi bila prav gotovo manj atraktivna, če bi jo preselili tja, kjer je povsod v svetu, da ne moti stanovalcev, odločila, da tja raje preseli tiste bodoče umetnike in kulturo, ki bodo skrbeli za duhovno rast in ponos tega naroda. Istočasno opažamo tendenco MOL in nekaterih mestnih svetnikov, da bi se morali vsi meščani Ljubljane, ki s hrupnimi nočnimi zabavami ne soglašamo, izseliti iz centra Ljubljane, ker naj bi bilo to predvsem živahno in ne zaspano mesto. Ne poznamo in ne znamo

si predstavljati prestolnice države, ki bi bila v centru brez stanovalcev zaradi zabave željnih obiskovalcev.

Spoštovana županja, želimo vam jasno povedati, da si večina Ljubljančanov predvsem ponoči želi mirno, sicer pa urejeno, čisto, kulturno, varno mesto, da bi lahko čim dlje zdravi delali, ustvarjali, uživali in ne živeli na račun družbe oz. države kot to počno večno neodrasli in neodgovorni posamezniki, ki se poleg tega iz vseh po vrsti norčujejo, s svojim obnašanjem in vsiljevanjem razmišljanja, da bo Ljubljana samo s tako avtonomno cono kot so si jo zamislili oni, vsestransko napredna, proti globalistična itd., pa povzročajo stalne, nepotrebne konflikte. Menimo, da si Ljubljana na ta način ne bo pridobila zelenega ugleda in svetovljanstva ter da se teh stvari ne da reševati z izolirano, vase zaprto, zagledano in zanemarjeno cono sredi Ljubljane ter hrupnimi nočnimi zabavami, nekulturnim obnašanjem, zato je skrajni čas, da pričnete razumno urejati nastale razmere v tem delu mesta in postavite stvari na svoja mesta. Vsakemu, ki pozna ta kare je jasno, da je tu več kot dovolj prostora za vse tri umetnostne akademije in da je to glede na že obnovljene obstoječe objekte in dosedanje urbanistične plane tudi najbolj primerna lokacija v Ljubljani za izgradnjo akademij. Zato zahtevamo, da se ta izgradnja tudi čim prej prične. Dolgo smo imeli meščani tega dela Ljubljane veliko potrpljenja in tolerance do drugače mislečih, v kar se lahko prepričate iz našega dopisa takratni županji Ljubljane z dne 30.3.2000 in Društvu za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela z dne 26.2.2001, sedaj pa nimamo več namena izgubljati svojega časa, energije, zdravja in premoženja za stvari, o katerih bi morali razmišljati ljudje, ki so zato plačani. V kolikor pa MOL meni drugače in zato ne boste končno ustrezno ukrepali tako, da bomo lahko svoja stanovanja uporabljali skladno z njihovim namenom in nam ne boste zagotovili minimalne kulture bivanja, počitka, vamosti in zdravja v tem okolju, bomo zahtevali plačilo odškodnine in varstvo svojih pravic pred pristojnim Evropskim sodiščem.

V želji, da ta skrajni korak ne bi bil potreben in da boste upoštevali povsem vsakdanje, vendar za življenje pomembne potrebe meščanov Ljubljane, vas lepo pozdravljamo.

Ljubljana, dne 15.12.2003

Podpisani

212 podpisov priloženih na 8 listih

V vednost: - dekanom vseh treh akademij

(<http://www.metelkova.org/sosedje.htm>)

3.4 BARTHESOV KONCEPT MITOLOGIJE

Barthes konotacijo, t. j. raven, kjer logiko opisa zamenja logika interpretacije, opredeli kot mitologijo. Barthes opozarja, da so kulturni znaki (konotacije) ključni elementi družbenega življenja, saj šele ti preko organizacije smisla v jeziku tvorijo zemljevide

pomenov, po katerih se posamezniki ravnamo, hkrati pa opozarja, da se organizacija smisla na ravni konotacij ne dogaja poljubno, ampak praviloma na način, ki tako ali drugače odraža razmerja moči v danem zgodovinskem trenutku. Ta navezava je zelo pomembna, saj opozarja, da na ravni zemljevidov pomenov (torej na ključni ravni delovanja družbe), ki jih vsi uporabljamo pri svojih delovanjih, prihaja do legitimizacije obstoječih družbenih hierarhij (Stankovič, 2002: 34–35). Barthes tako pravi: »V nasprotju z lingvističnim znakom mitološko označevanje nikoli ni arbitrarno; vedno je vsaj delno motivirano« (Barthes v Strinati, 1998:115).

Proces označevanja kot mitologije je viden tudi na primeru Metelkove. Razumevanje Metelkove kot nevarnega prostora, kjer se zbirajo uživalci težkih drog, narkomani iz metadonskega centra, brezdomci, homoseksualci in neonacistične skupine ter kot prostora ki ogroža varnost meščanov, nam komunicira in hkrati naturalizira le eno od številnih možnih interpretacij, s tem pa ne le izključi vse druge možne interpretacije, pač pa hkrati tudi skriva interese določenih družbenih skupin, ki so v ozadju – vse skupaj namreč predstavi kot nekaj normalnega in tako rekoč od boga danega (Stankovič, 2002: 35).

Delovanje procesa označevanja kot mitologije in redukcija na eno samo interpretacijo izključuje ostale interpretacije, kot na primer razumevanje Metelkove Rastka Močnika, ki pravi, da je Metelkova rezultat dolgotrajnih in vztrajnih družbenih prizadevanj, ki so se sistematično bojevala za emancipacijske cilje, pri tem pa inteligentno aktivirala osvobodilne potenciale sodobnih družbenih procesov. Zato je Metelkova tudi pomemben nosilec boja proti negativnim težnjam, ki jih ves čas sproža sedanja kriza svetovnega sistema. Predstavlja enega izmed zgodovinskih dosežkov alternativnih kulturnih, političnih in družbenih praks osemdesetih let, v njej pa se je izkristaliziral velik del tedanjih emancipacijskih bojev in njihovih kulturnih dosežkov. Izšla je iz prizadevanj za »Slovenijo brez vojske« in iz mirovniškega programa preureditve vojaških objektov v kraje za splošno javno uporabo, sedanja Metelkova pa je nastala z nelegalno zasedbo mestnega področja, s katerim so takrat špekulirale neugotovljene skrivne skupine politične in kapitalske moči. Zato je Metelkova simbol boja proti asocialni dejavnosti kapitala in simbol državljanske neposlušnosti pri obrambi javne narave mestnih prostorov. Danes je Metelkova eden največjih ponudnikov kulturnih dogodkov v Ljubljani in največji ponudnik glasbenih koncertov, je eno najmočnejših

kulturnih središč v Ljubljani in Sloveniji (*glej priloge B, C in D*), hkrati pa je tudi eno od središč alternativnih kulturnih, političnih in družbenih dejavnosti na širšem področju, ki sega čez državne meje ter se vključuje v evropske mreže emancipacijskih bojev in alternativnih kultur (Močnik: www.metelkova.org/Mocnik.pdf).

V skladu z Barthesovim prepričanjem, da v človeški družbi ni ničesar naravnega, in da noben kulturni kod⁴ ni naraven, ampak je posledica iger in konvencij, se kulturni kodi ne nanašajo na nič resničnega. Mitologija torej različne interpretacije Metelkove zreducira na eno samo interpretacijo, ki ustreza tistim, ki imajo moč. Morda, kot pravi Smith tistim lastnikom zgradb, ki gradbeno solidnih stavb ne opuščajo zaradi njihove neuporabnosti, ampak zato, ker jih ne morejo uporabiti dobičkonosno (Smith, 1996: 66). Kot pravi Smith, se lahko na določeni stopnji propadanja objektov pojavi tudi lastna spodbuda lastnikov, da uničijo svojo lastno posest ter tako poberejo zavarovalnine in mu tako znižajo vrednost ali pa pripravijo zemljišče za potrebe finančno donosnejših novogradenj (Smith, 1996: 66–67). Mitologizacija Metelkove morda ustreza tistim, ki želijo Masarykovo cesto spremeniti v 46 metrov širok bulvar, tistim, ki tukaj načrtujejo izgradnjo potniške postaje ali pa tistim, ki jim je ta lokacija zanimiva za izgradnjo akademijskega multipleksa.

Redukcija na eno samo interpretacijo prav tako izključuje interpretacijo situacije, kot je na primer izjava Študentskega sveta AG, AGRFT in ALU v zvezi z lokacijo Metelkova:

Zaradi pogostih dezinformacij in nerazčiščenih problemov v zvezi z morebitno postavitvijo Centra treh akademij na lokaciji Metelkova smo se Študentski sveti treh akademij odločili podati

IZJAVA

ŠS AG, AGRFT in ALU

v zvezi z

LOKACIJO METELKOVA

⁴ kod -a m (o) teh. dogovorjen znak, sestavljen iz enega ali več znakov, ki predstavlja določen podatek, informacijo: vsaka črka ima, predstavlja svoj kod; izračunati zapisane kode števil; dešifrirati, sestaviti sistem kodov // sistem takih znakov: sestaviti kod / prevesti sporočilo v kod / zapisati v kodu / črkovni, številčni kod; satelit dobiva povelja v binarnem kodu (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005).

Kmalu po podpisu pisma o nameri gradnje Centra akademij s strani MZK, MZŠS, MOL, UL ter dekanov treh akademij je v javnost prišel podatek o Metelkovi kot morebitni lokaciji za ta center. Dejansko je potem MOL naročil in izvršil projektni razpis, katerega rezultat je grob projektni načrt za Center, ki naj bi se deloma gradil tudi na območju Metelkove mesta. Kakršnokoli možnost izvedbe tega projekta je preprečila obnova Zaporov, današnja Celica. MOL in UL sta takrat začela iskati možne nadomestne lokacije za gradnjo Centra, ter preko Domžal, Roga, Klavnic, Tobačne ipd. prišli do sedanje predlagane rešitve 2+1 (dve akademiji na Metelkovi ter ena na Masarykovi), ki je tako vodstvom univerz kot tudi študentom nesprejemljiva, saj kot prvo odstopa od izvirnega načrta Centra treh akademij in kot drugo predvideva rušenja dela Metelkove mesta.

Kljub nekaterim zavajajočim izjavam v javnosti po naših informacijah nobeno izmed vodstev akademij ne podpira rušenja obstoječih objektov, ki tvorijo Metelkova mesto, ostro pa temu nasprotujemo člani študentske populacije. Dobro se namreč zavedamo, da tovrstne neodvisne infrastrukture v Ljubljani pa tudi nasploh v slovenskem kulturnem prostoru odločno primanjkuje. Poleg tega smo mnenja, da so vse insinuacije glede rušenja namenjene predvsem delitvi javnega mnenja in preusmerjanju pozornosti iz konkretnih problematik gradnje Centra (ter Metelkove) na fiktivne spore, ki iz naše strani niso bili nikoli sproženi.

Študentje treh akademij torej zavračamo možnost rušenja obstoječe metelkovske infrastrukture, prostora za gradnjo Centra pa na Metelkovi očitno tako ali tako ni. Obenem vas vabimo, da se nam 14., 15. in 16. aprila pridružite na dopoldanskih in popoldanskih javnih manifestacijah v opozorilo na prostorsko stisko akademij, z naslovom TRIADA 04, Akademije na cesti (glej prilogo E).

*Za ŠSAG, ŠS AGRFT in ŠS ALU
Jure Novak in Gaja Zornada.*

(http://www.metelkova.org/izjava_ssua.htm)

Po Barthesovem mnenju mitologija ne skriva ničesar, kajti njena funkcija je izkrivljanje. Označevalec (Metelkova) je izvzet iz svoje resnične zgodovine, iz svojega resničnega sistema in postavljen v drug sistem, sistem mita, katerega funkcija je prav v tem da zanika resnično zgodovino in dogajanje označevalca (Metelkove) (Strinati, 1998: 114).

3.5 KONCEPTA REAPROPRIACIJE IN COUNTER-BRIOCOLAGA V JAVNEM MEDIJSKEM DISKURZU

Hegemonske sile dominantne kulture ves čas poskušajo reappropriirati oziroma si prilastiti dejavnosti, umetnost, glasbo, način oblačenja, način življenja, vrednote itd. marginaliziranih skupin in subkultur ter jih umestiti v mainstream, jih popularizirati ter tako ustvariti counter-bricolage (Sturken in Catwright, 2001: 69), saj tako niso več alternativni in v nekem smislu tudi družbeno nevarni.

Nazoren primer delovanja obeh konceptov reappropriacije in couter-bricolaga znotraj popularne kulture je rap glasba, ki je prvotno nastala kot upor oziroma odpor proti prevladujoči glasbeni industriji in popularni glasbi, kmalu pa je postala tako izredno popularna, da je zelo hitro postala del mainstreama. Kot posledica tega pa na obronkih glasbenega ustvarjanja že nastajajo nove glasbene oblike, ki poskušajo redefinirati svoj upor (Sturken in Catwright, 2001: 59).

V primeru Metelkova mesta moramo biti pozorni predvsem na medijske reprezentacije – zdi se namreč, da lahko opazimo nekakšen obrat v sicer prevladujoči reprezentaciji Metelkove mesta kot ruševin, degradiranega območja, z lastnostmi, kot so vandalizem, nered, hrup, droge, umazanija, nekultura, anarhizem in terorizem v javno, medijsko potrjevanje Metelkove mesta kot predstavnika »individualnosti, kreativnosti, svobode, skratka vseh najpomembnejših vrednot novega tisočletja« (Hrastar, 2001: 42–47) (*glej priloge F, G in H*). Ali lahko ta obrat razumemo kot prehod Metelkove iz opozicije, subkulture, alternative, obronkov družbe v oportunističen, trend in mainstream? Ali dominantna ideologija poskuša reappropriirati prevladujoče vrednote, način življenja, oblačenja, dejavnosti, umetniško ustvarjanje? Ali gre za prikrite hegemonske prijeme na polju bojov oziroma za subtilno, latentno obliko bojevanja? V tem pogledu je zanimivo spremljanje člankov, ki jih je RTV Slovenija objavljala na svoji uradni spletni strani v zvezi z rušenjem Male šole, ki je leta 1997 nastala kot spomenik porušeni Šoli. Prispevki so napisani nevtrarno, predvsem pa niso naperjeni proti Metelkovi in Metelkova mestu ter dajejo priložnost izražanja mnenj tudi predstavnikom Metelkove mesta in ne le predstavnikom MOL-a in Inšpektorata Republike Slovenije za okolje in prostor oziroma predstavnikom dominantne kulture (*glej prilogo I*)

Toda Metelkova mesto se ne da – kot hitro reproducirajoča se kreativna in inovativna podgana (ki je obenem tudi glavni motiv slogana Metelkova mesta) nenehno ustvarja nove pomene, nove identitete in nova sporočila. Skratka – ostaja alternativna, ostaja Metelkova mesto.

Zavedanje Metelkovcev o poskusih reappropriacije in ustvarjanja counter-bricolaga lahko opazimo tudi v članku Komakino in politična vizija, objavljenega na spletni strani Mladine (*glej prilogo J*), pri čemer sem ta del članka označila z modro barvo. Zelena barva prve polovice članka pa označuje uporabo binarnih opozicij (strukturalizem in de Saussurjev koncept binarnih pozicij je natančneje razložen na straneh 55 in 56) pri interpretaciji vloge in pozicije Metelkove in Metelkove mesta v družbi. Slednji koncept svojem pisanju uporablja tudi avtor članka »Z umetnostjo nad kulturo« (*glej prilogo K*), kjer z uporabo binarnih opozicij ves čas kontrastira kulturo Metelkove in Metelkove mesta ter institucionalizirano kulturo.

4 METELKOVA KOT KULTURNI TEKST

Po poglavjih, v katerih sem se ukvarjala z zgodovino Metelkove in Metelkove mesta, z branjem Metelkove in Metelkove mesta kot urbanističnega teksta ter raziskovanjem pomena Metelkove in Metelkove mesta v javnem medijskem diskurzu, sledi še zadnji del naloge pred samim sklepom. V tem poglavju se bom ukvarjala z branjem Metelkove kot kulturnega teksta. V kulturnih študijah se pojem tekst ne nanaša na besedila nasploh (čeprav so tudi ta vključena), pač pa na vse kulturne prakse, ki ustvarjajo pomene. To vključuje tako podobe, zvoke, predmete kot tudi same aktivnosti. Vse to so namreč določeni sistemi znakov, ki tako kot jezik ustvarjajo različne, članom skupnosti praviloma razumljive pomene (zato jih imenujemo teksti) (Barker, 2000: 11).

Preden pa se lotim konkretne analize, je treba postaviti oziroma pojasniti teoretska izhodišča, iz katerih bo izhajalo nadaljnje delo. Najprej bom opredelila sam pojem in metodolgijo kulturnih študij ter kritiko »britanskosti« kulturnih študij, kajti kljub, ali pa prav zaradi ugotovitve o njihovi omejeni univerzalni veljavnosti, so nebritanski avtorji prišli do spoznanja, da konceptov in idej, ki so nastali v britanskem kontekstu ne smemo nekritično in neselektivno prevzemati, pač pa jih je treba kombinirati z lastnimi intelektualnimi tradicijami in zanimanji, kar nato uporabimo za tematiziranje kulturnih problemov, dilem in vsebin. To lahko vidimo v samem empiričnem delu tega poglavja, kjer so različni koncepti, ki jih uporabljam pri branju Metelkove in Metelkove mesta, le sposojeni kot analitični instrumentarij, ki pa je prilagojen slovenskemu kontekstu oziroma slovenski kulturni situaciji.

4.1 OPREDELITEV KULTURNIH ŠTUDIJ

Kultura⁵ je eden najbolj zmuzljivih in nedoločljivih konceptov v celotni zgodovini družboslovne misli. Najmanj od Aristotela naprej različni misleči ponujajo različne interpretacije tega fenomena, razpravljanje o kulturi pa se je razmahnilo tudi z vedno večjim številom novih disciplin in poddisciplin v znanosti, kar pomeni, da se danes ne soočamo le z različnimi avtorji in njihovimi raznovrstnimi razmišljanji o kulturi, ampak tudi z različnimi znanstvenimi disciplinami (psihologija, sociologija, filozofija, antropologija, biologija, umetnostna zgodovina...). Vsaka od njih namreč ustvarja razpravo o kulturi v specifičnem lastnem okolju s številnimi specifičnimi lastnimi poudarki in zaključki (Stankovič, 2002: 11).

Vendar pa se kulturne študije ne ukvarjajo s takšnimi različnimi spoprijemi s fenomenom, ampak predstavljajo zelo specifično šolo, ki zgodovinsko in institucionalno izhaja iz birminghamskega Centra za sodobne kulturne študije (Centre for Contemporary Studies oziroma CCCS). Kulturne študije je treba razumeti le kot eno izmed številnih miselnih tradicij, ki se na različne načine ukvarjajo s kulturo, saj imajo svoje lastne metodološke predpostavke, teoretska zanimanja, zgodovine ni ključne avtorje, ki se v marsikaterem pogledu razlikujejo od drugih teoretskih in disciplinarnih ukvarjanj s fenomenom kulture. Če navedemo le nekaj bistvenih posebnosti, ki kulturne študije ločujejo od drugih razmišljanj o kulturi:

⁵ kultura -e ž (u) 1. skupek dosežkov, vrednot človeške družbe kot rezultat človekovega delovanja, ustvarjanja: raziskovati stare kulture; spomeniki izumrlih kultur; stičišče dveh kultur; antična, srednjeveška kultura; evropska, orientalska kultura; gotska, grška, rimska kultura / duhovna zlasti na področju miselnega ustvarjanja, materialna kultura zlasti na področju tehničnega ustvarjanja // človeško delovanje, ustvarjanje, katerega rezultat so ti dosežki, te vrednote: mešanje kultur na področju Evrope; razvoj novejših kultur; vplivi grške, rimske kulture; kultura in civilizacija
2. ed. dejavnost, ki obsega področje človekovega umskega, zlasti umetniškega delovanja, ustvarjanja: financiranje kulture in znanosti; področje kulture; skrbeti za hitrejši razvoj kulture / sekretariat za prosveto in kulturo / dom kulture / razvoj filmske, glasbene kulture // dosežki te dejavnosti: ustvarjati kulturo; je dober poznavalec slovenske sodobne kulture; zanimanje za kulturo / publ. množična kultura namenjena širokemu krogu ljudi / poznavalci sodobne slovenske filmske, glasbene kulture (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005).

Antropološko gledano je kultura celosten način življenja, pri čemer antropologe zanimajo predvsem pomeni in vrednosti, ki nastajajo v tej kulturi (Barker, 2000: 27-34).

Raymond Williams definira kulturo kot »celosten način življenja, materialnost, intelektualnost in duhovnost«, kar vsaj načelno omogoča odmik od leavisovske analize kulture, ki temelji zgolj na literarni analizi tekstov (Turner, 1998: 48).

1. Za razliko od drugih teoretskih in disciplinarnih študij kulturne študije že v svojem temelju izhajajo iz spoznanja o nujnosti določene spoznavne odprtosti. Kljub temu pa kulturne študije v veliki meri uporabljajo prav te druge teoretske in disciplinarne usmeritve, v čemer se pomembno razlikujejo od ostalih pristopov k analizi kulture. Vendar pa takšna interdisciplinarnost in transdisciplinarna odprtost, ki kombinira teoretske nastavke in spoznanja različnih, včasih celo vzajemno izključujočih se disciplin, avtorjev in šol, ne pomeni popolne naključnosti in poljubnosti – kulturne študije so se namreč razvijale predvsem skozi kombinacijo spoznanj angleške literarne kritike 19. in 20. stoletja, strukturalizma, semiotike, poststrukturalizma, marksizma, neomarksizma in antropologije.
2. Pomembna prepoznavna značilnost kulturnih študij je tudi, da zgoraj navedena interdisciplinarna odprtost ni namenjena abstraktnemu razmišljanju o kulturi nasploh, ampak predvsem zelo konkretnemu proučevanju zlasti enega segmenta tega širokega pojma – namreč sodobne popularne kulture. Popularna kultura (svet oglasov, filma, množičnih medijev, športa, mode in urbanih identitet) je po mnenju kulturologov eden od tistih segmentov sodobne resničnosti, ki izredno pomembno vplivajo na naša vsakdanja življenja, na naša razumevanja samih sebe in sveta, v katerem živimo. Glede na to, da kultura ne nastaja v nekakšnem vakuumu, kulturologe zanima širše razmišljanje o kulturi nasploh, pomen različnih političnih, ekonomskih in drugih družbenih razmerij, ki vplivajo na popularno kulturo.
3. Ukvarjanje kulturologov s popularno kulturo je izrazito angažirano, z izrecnim politično zainteresiranim namenom identifikacije pomena popularne kulture pri ohranjanju ali ukinjanju različnih družbenih nepravilnosti, in ne odmaknjeno akademsko zanimanje, ki bi iskalo določene vzročno-posledične relacijestrukturne in zakonitosti. Ne glede na vlogo popularne kulture v naših življenjih se vsi kulturologi strinjajo, da ima popularna kultura zelo pomembno mesto v sodobnem svetu, saj ni le nekaj, kar ves čas vdira v naša življenja, pač pa tudi nekaj, kar ima pomembne praktične oziroma politične posledice. Zato poskušajo kulturologi identificirati te različne politične dimenzije popularne kulture in jih nato izpostaviti na način, ki bi odprl možnosti oblikovanja bolj emancipiranih praks vsakdanjega življenja, osvobojenih prisile in podrejenosti. Tovrstno razumevanje kulture kot političnega fenomena pa seveda ne izključuje analize kulture kot estetskega

fenomena, nedvomno pa je širše, saj poskuša identificirati kompleksna družbena razmerja, ki vplivajo na estetske konvencije, in hkrati pokazati na njihove politične implikacije. Pri tem se kulturologi zavestno postavljajo na stran družbenih skupin, ki so tako ali drugače v družbi podrejene, marginalizirane in odrinjene (Stankovič, 2002: 11–12).

Vsebinsko je za kulturne študije značilno, da so avtorji, ki delujejo v okviru te discipline, oblikovali številne vsebinske opredelitve sodobne kulture, vendar pa se te med seboj pogosto precej razlikujejo, sam zgodovinski razvoj pa je že večkrat porušil marsikatera že tako redka strinjanja, do katerih so kulturologi prišli. Kulturne študije v tem smislu nimajo enotnih paradigmatiskih predpostavk o tem, iz kakšnih zornih kotov se lotiti kulture, hkrati pa o njej ne ustvarjajo teoretsko enoznačnih interpretacij. Vendar pa kljub opisanemu niso kaotično področje raziskovanja, saj obstajajo med avtorji vsaj nekatera osnovna strinjanja, samo teoretsko in epitemološko odprtost za drugačnosti, spremembe in novosti pa lahko razumemo kot samo vsebinsko opredelitev kulturnih študij – nenazadnje ta izhaja iz konkretnega spoznanja o nedokončnosti znanstvenega vedenja (Stankovič, 2002: 13).

Raziskava, ki se v precejšnji meri posveča britanskim avtorjem, ki se večinoma ukvarjajo s specifično britanskimi temami in zanimanji, je lahko do neke mere problematična, toda britanske študije še danes veljajo za nesporno izhodišče vsega, kar danes deluje pod imenom kulturne študije, in drugače verjetno ni tudi mogoče izpostaviti ključnih konceptov in teoretskih prispevkov, ki so nastali v tem kontekstu (Stankovič, 2002: 13).

4.2 METODE KULTURNIH ŠTUDIJ

Za kulturoško metodologijo je izrednega pomena poststrukturalizem, predvsem v njegovem nasprotovanju realistični epistemologiji – epistemogija je termin, ki se nanaša na najsplošnejša vprašanja o izvoru, strukturi in metodi znanstvenega spoznavanja. Za razliko od »klasičnega« družboslovja, ki predpostavlja, da je določena stopnja objektivnega, gotovega vedenja o objektivnem, resničnem in neodvisnem svetu okoli nas možna, poststrukturalistična oziroma postmodernistična epistemologija v to dvomi

(Barker, 2000: 26). Večina avtorjev, ki tako ali drugače izhajajo iz de Saussurovega strukturalizma, se strinja, da med ljudmi in »resničnim« svetom, ki bi ga želeli spoznati, vedno stoji jezik. To pomeni, da ljudje nimamo neposrednega dostopa do resničnosti, saj moramo za razmišljanje o svetu nujno uporabiti jezik, ki pa se razvija po povsem avtonomni lastni logiki binarnih diferenc in v tem smislu ni nek nevtralni medij, ki bi ga lahko uporabljali pri naših poskusih razumevanja sveta. Dejstvo, da različne človeške kulture svet okoli sebe osmišljajo na skorajda neskončno število možnih načinov, le dokazuje, da resničnosti nikoli ne moremo v celoti spoznati, lahko jo zgolj na različne kulturno oziroma jezikovno specifične načine interpretiramo (Stankovič, 2002: 60).

Glede na zgoraj navedene, iz poststrukturalizma izhajajoče podmene, kulturne študije torej praviloma niti ne poskušajo oblikovati nekih veljavnih trditev, izogibajo pa se tudi poskusom empiričnega preverjanja oziroma dokazovanja. V tem smislu je večina del v sodobnih kulturnih študijah povsem teoretično razmišljanje, ki si ne domišlja, da bi lahko karkoli več kot le poskus interpretacije kompleksnega segmenta sveta, ki jih zanima (Barker, 2000: 26). Ta interpretativna epistemologija kulturnih študij je sicer deležna številnih kritik, predvsem v smislu, da v tej luči težko opravičimo utemeljenost oziroma nujnost emancipatornih zahtev – podrejenost rasnih manjšin, homoseksualcev, ženske se lahko namreč iz poststrukturalistične perspektive pokaže kot le ena od možnih interpretacij resničnega dogajanja – vendar kljub temu ostaja nesporno dejstvo, da je poststrukturalistična epistemologija v kulturnih študijah prevladujoča (Barker, 2000: 27).

Ta splošni epistemološki okvir, za katerega je značilno skrajno previdno razumevanje možnosti znanstvenega spoznanja, pa postavlja posebno vprašanje metode oziroma konkretnih postopkov zbiranja podatkov – kakšna metoda je torej najprimernejša za kulturne študije, ki izhajajo iz poststrukturalistične epistemologije.

V družboslovju obstajata dva osnovna metodološka sklopa: kvantitativne in kvalitativne metode. Kvantitativne metode so postopki zbiranja podatkov o predmetu proučevanja, ki se opirajo predvsem na številke oziroma preštevanje stvari (ankete, statistika...), kvalitativne metode zanima predvsem razumevanje pomenov, ki jih posamezniki oblikujejo v svojih vsakdanjih življenjih (Marshall, 1994: 432). Poenostavljeno rečeno kvantitativne metode predpostavljajo neke vrste »objektivni« obstoj določenih

družbenih pojavov in relacij, ki jih je treba z natančnim znanstvenim instrumentarijem zgolj »prijeti« in »izmeriti«, kvalitativne metode izhajajo iz domneve, da družba ni sestavljena iz takšnih »objektivnih« dejstev, pač pa izhaja iz ves čas potekajočih procesov interpretacij in podeljevanja pomenov, ki se dogajajo v interakciji med ljudmi. Ti procesi interpretacij in ustvarjanja pomenov so dinamični in nikoli končani, zato jih je težko izmeriti. Zato avtorji, ki prisegajo na kvalitativne metode namesto merjenja iščejo postopke, ki bi jim te procese pomagali predvsem razumeti (Stankovič, 2002: 61).

Številne družboslovne discipline danes poskušajo kombinirati kvantitativne in kvalitativne metode v kombiniran instrumentarij, ki naj bi omogočil kompleksno ukvarjanje s predmeti proučevanja (t.i. triangulacija), avtorji kulturnih študij pa kljub temu uporabljajo predvsem kvalitativne metode. Razloge za to lahko najdemo predvsem v prepričanjih iz strukturalizma izhajajočih kulturologov, ki dvomijo v možnost, da bi družboslovna znanost lahko oblikovala povsem resnične in veljavne opise dogajanja v družbi, kar pomeni, da jim je kvantitativna metodologija s poskusi iskanja eksaktnih, točnih in veljavnih relacij med različnimi pojavi v načelu tuja, hkrati pa je za kulturologe glede na njihovo zanimanje za nastajanje pomenov v vsakdanjem življenju in s tem povezanim vprašanjem, kako so v naše zemljevide pomenov vpisana razmerja moči, kvalitativna metodologija s svojimi poskusi prav teh procesov veliko koristnejša (Stankovič, 2002: 61).

V tem smislu Barker izpostavlja tri sklope kvalitativnih metod, ki jih kulturologi danes najpogosteje uporabljajo:

1. etnografija: podroben in celosten opis določene kulture, predvsem s pomočjo intenzivnega terenskega dela, ki izhaja iz antropologije, pri čemer raziskovalce zanimajo predvsem pomeni in vrednote, ki nastajajo v tej kulturi kot celostnem načinu življenja – tu pridejo v poštev na primer globinski intervjuji in opazovanje z udeležbo;
2. analiza tekstov: postopki, ki izhajajo iz strukturalizma, in jih zanimajo pomeni, ki jih ustvarjajo različni teksti preko specifičnih razmerij znakov, ter vprašanje, kako

so v te pomene vpisana razmerja moči – tu pridejo v poštev analiza tekstov, semiotika in dekonstrukcija;

3. recepcijske študije: temeljijo na Hallovom poudarku, da ne glede na pomene, ki jih teksti generirajo, med občinstvom niso nikoli v celoti razumljeni (odkodirani) enoznačno, saj jih občinstvo vedno interpretira v kontekstu različnih lastnih kompetenc, interesov in biografij. V tem smislu poskušajo recepcijske študije identificirati številna različna dejanska branja tekstov in razumeti oziroma povezati te razlike z omenjenimi različnimi konteksti (Barker, 2000: 27–34).

4.3 KRITIKA »BRITANSKOSTI« KULTURNIH ŠTUDIJ

V trenutku, ko so se britanske kulturne študije začele širiti izven svojega britanskega jedra, so zagotovo pomenile pomembno ustvarjalno spodbudo za avtorje iz novih okolij, saj s svojim neortodoksnim in kritičnim obravnavanjem sodobne kulture omogočajo učinkovito tematizacijo kulturnih procesov tudi izven svojega kraja nastanka. Vendar pa so že ti prvi nebritanski avtorji kmalu ugotovili, da kljub svojim emancipatornim in naprednim načelom britanske študije v marsičem temeljijo na problematičnih anglocentričnih predpostavah ali celo predsodkih. Skladno s tem se je začel oblikovati močan blok kritičnih glasov, ki je s svojo polemičnostjo precej zamajal številne do takrat samoumevne vsebinske nastavke britanskih kulturnih študij (Stankovič, 2002: 62–63).

Eden izmed temeljnih očitkov je torej že omenjeni očitek implicitnega anglocentrizma. Po prepričanju mnogih kritikov britanske kulturne študije prepogosto izhajajo iz vase zagledanega zanimanja za lastno kulturo, pri čemer jih dogajanje izven britanskega oziroma maksimalno evropskega okvira sploh ne zanima (Turner, 1996: 324). Britanske pisce pri tem verjetno vodi implicitna predpostavka, da njihove analize določenih tekstov predstavljajo neke vrste kalup, v katerega bi lahko postavili katerikoli drugi, tudi nebritanski tekst oziroma medij. Pri tem pa so spregledali, da obstajajo na tej ravni pomembne razlike in variacije, ki niso pomembne zgolj same po sebi, ampak tudi kot pomemben impulz, ki lahko pripelje do povsem drugačnih zaključkov (Stankovič, 2002: 63).

S tem je povezan tudi očitek, da britanski kulturologi zaradi svoje zagledanosti vase oziroma v britansko kulturo ne tematizirajo omejene veljavnosti svojih konceptov. Številni njihovi koncepti namreč izhajajo iz zelo specifično britanskih segmentov sodobne kulture, kar pomeni, da ni problematična le univerzalna uporaba teh konceptov, ampak tudi širša veljavnost tez in razmislekov, ki so iz njih izpeljane (Turner, 1996: 324).

Nebritanski avtorji problematizirajo tudi pretirano osredotočenost Britancev na razredne dimenzije kulture, kar je po njihovem mnenju izraz specifične britanske situacije, ki pa nima pomembnega pomena izven tega specifičnega konteksta. In čeprav so britanski pisci postopoma priznali pomen tudi drugih hierarhij v družbi (rasnih, etničnih, spolnih...), ostaja dejstvo, da so ti pisci še vedno večinoma moškega spola, beli, heteroseksualci, pripadajo srednjemu razredu, kar postavlja pod vprašaj njihovo odpiranje analize drugih hierarhij (Sardar in Van Loon, 1997: 52).

Kulturne študije so nastale v Veliki Britaniji in so bile tudi velik del svoje zgodovine vezane na britanske avtorje, ki so praviloma delovali v okviru birminghamskega Centra za proučevanje sodobne kulture – če se želimo torej spoznati s kulturnimi študijami, moramo nujno razumeti prav ta britanski kontekst. Navedeni polemični premisleki so pokazali, da so britanske kulturne študije v marsičem precej kulturno specifičen projekt z omejeno univerzalno veljavnostjo, toda na tem mestu je treba opozoriti, da to vendarle ne pomeni, da so kulturne študije nekaj, kar je v svojem globokem bistvu britansko. Prav nasprotno, od popularizacije kulturnih študij konec sedemdesetih in v osemdesetih letih številni avtorji, ki ne izhajajo iz Velike Britanije, prevzemajo teoretske in analitične nastavke za tematiziranje sodobne kulture, ki so nastali v bližini birminghamskega Centra, in jih izredno plodno uporabljajo za analizo lastnih kulturnih okolij. Nebritanski avtorji so torej prišli do spoznanja, da britanske tradicije kulturnih študij ne morejo enostavno premeščati iz Velike Britanije in Birminghama na druge prostore. Ideje in koncepte, ki so nastali v britanskem kontekstu, so sicer lahko izredno uporaben spoznavni impulz, ki nas lahko spodbudi k številnim novim načinom razmišljanja o sodobni kulturi, vendar pa njihovo povsem nekritično uporabljanje v drugačnih okoljih ne more biti produktivno, saj so ti koncepti v marsičem smiselni ali celo veljavni le v okolju svojega nastanka. Ne gre torej za nekritično in neselektivno prevzemanje obstoječega analitičnega instrumentarija, pač pa za dialoško izposojanje obstoječih znanj, ki lahko v novem okolju vodijo k novim spoznanjem, le-ta pa se nato

vračajo namesto svojega izvora. Skladno s tem so se začele na različnih koncih sveta razvijati mnoge lokalne verzije kulturnih študij, ki uveljavljene analitične nastavke britanskih kulturnih študij kombinirajo z lastnimi intelektualnimi tradicijami in zanimanji, kar nato praviloma uporabljajo za tematiziranje lastnih kulturnih problemov, dilem in vsebin. V zadnjem desetletju ali dveh so nastale različne »lokalne« podružnice britanskih kulturnih študij, ki ne le da uporabljajo uveljavljene koncepte za analizo lastnih kulturnih situacij, ampak hkrati ustvarjajo številna prepoznavna lastna spoznanja (Stankovič, 2002: 62–64).

4.4 KONTEKST NASTANKA IN RAZVOJA KULTURNIH ŠTUDIJ

Namen tega podpoglavja je na kratko predstaviti razvoj in nastanek kulturnih študij ter njihovih številnih smeri in šol ter seveda različnih avtorjev in njihovih idej, predpostavk, izpeljav, predvidevanj, konceptov in teorij, ki bodo služila kot glavno »orodje« za analizo Metelkove in Metelkove mesta v empiričnem delu tega poglavja.

4.4.1 INTELEKTUALNI KONTEKST NASTANKA KULTURNIH ŠTUDIJ

Ob koncu petdesetih in v začetku šestdesetih let so kulturne študije ob svojem nastanku v marsičem pomenile pomemben prelom z uveljavljenimi pristopi k analizi kulture, ki so v tistem času prevladovali v Veliki Britaniji, hkrati pa so tudi izhajale iz teh predhodnih razumevanj kulture in v nekaterih segmentih ohranjale številne njihove poudarke (Stankovič, 2002: 14). Za intelektualni kontekst, znotraj katerega so se pojavile kulturne študije, je bilo značilno predvsem aristokratska vzvišenost nad banalnostjo sodobne množične kulture. Večina britanskih literarnih kritikov so bili namreč prepričani, da je sodobna množična kultura neposredno nasprotje vzvišenemu poslanstvu klasične kulture, ki naj bi bila edina zmožna povzdigniti človeka v svet lepote, odgovornosti in spoštljivosti (Stankovič, 2002: 17).

Izhajajoč iz idej britanskih literarnih kritikov devetnajstega stoletja, se je v dvajsetih in tridesetih letih dvajsetega stoletja izoblikovala pomembna intelektualna struja t. i. leavisovstvo (poimenovano po njenem najpomembnejšem avtorju F.R. Leavisu), ki je

proizvedlo eno prvih sistematičnih kritik t.i. množične kulture ter med pozitivno ovrednoteno kulturo umestilo tudi ljudsko kulturo (Stankovič, 2002: 15).

Leavisovci so, za razliko od literarnih kritikov devetnajstega stoletja, namreč živeli v časih, ko so prvi zametki popularne kulture že pomembno začeli vplivati na družbeno življenje (popularna glasba, film, radijske igre, varieteji in kabareti) in glede na to so ti mlajši literarni kritiki kot pomemben del – sicer dekadentne – industrializirane sodobnosti razumeli tudi popularno kulturo. Sodobno popularno kulturo oziroma, kot so jo sami imenovali množično kulturo, so primerjali z idealizirano podobo tradicionalne angleške kulture. Njihov glavni zaključek pri tem pa je bil, da je množična kultura dvajsetega stoletja brez estetske vrednosti in moralne resnosti (Turner, 1998: 40).

Bistvene značilnosti sodobne množične kulture so po mnenju Leavisovcev:

- njena trivialnost, nezahtevnost in banalnost vsebine,
- množična industrijska proizvodnja za množično občinstvo,
- neavtentičnost, saj ne izraža resničnega izkustva posameznika ali skupine,
- narejena je za denar, torej ne želi izražati avtorjevih resničnih občutkov ali refleksij, pač pa le ugajati,
- narejena je v skladu s pričakovanim okusom množic, kar pomeni, da se jim prilagaja, namesto da bi jih povzdigovala (Strinati, 1998: 2–26).

Po mnenju leavisovcev je množična kultura v primerjavi s klasično, visoko umetnostjo manjvredna, še posebej problematični učinki množične kulture pa naj bi bili:

- vesplošna moralna plehkost,
- mentalna lenoba njenih potrošnikov,
- izničevanje vseh estetskih kriterijev za razlikovanje med kvalitetnim in nekvalitetnim, šteje namreč le zabavno in prijetno,
- množično opuščanje ukvarjanja z bolj resnimi oblikami umetnosti (Strinati, 1998:15–16).

4.4.2 ZAČETKI KULTURNIH ŠTUDIJ

Po drugi svetovni vojni, v času intenzivnega širjenja popularne kulture in sočasnega odklanjanja kot neavtentične in plehke, se je v Veliki Britaniji začela pojavljati

generacija mlajših literarnih kritikov, ki so (za razliko od svojih predhodnikov) izhajali iz delavskih okolij (During, 1995: 3). Zgodnji kulturologi (Richard Hoggart, Raymond Williams, E. P. Thompson) so sicer oblikovali analize kulture, ki so odpirale prostor preseganju kulturnega elitizma, vendar pa so v svoji nezaupljivosti do popularne kulture in oziranju po »zlatih časih« pristne ljudske kulture hkrati v marsičem ostajali pri predpostavkah, ki so bile značilne za britansko razmišljanje o kulturi v času njihovega nastopa (Stankovič, 2002: 17). Vendar pa kljub temu, da so avtorji te mlajše generacije v marsičem sprejemali razumevanja kulture, ki so bila takrat uveljavljena v britanskem akademskem svetu, jih je njihovo osebno izkustvo senzibiliziralo za drugačne poglede na kulturo. Po eni strani so se strinjali z leavisovskim prepričanjem o vsestranski superiornosti klasičnih kanoniziranih oziroma uzakonjenih tekstov in odklanjanjem množične kulture, obenem pa jih je leavisovsko spregledovanje pomena sodobne delavske kulture vodilo k oblikovanju nekoliko drugačnih nastavkov za analizo kulture – ti pa so, gledano dolgoročno, do v marsičem, zelo pomembnih vsebinskih analitičnih premikov pri razumevanju kulture (During, 1995: 3).

Pomembno pa je tudi izpostaviti Williamsov (in vzporedno tudi številnih drugih kulturologov) obrat k marksizmu in hkrati odkrivanje avtorjev tradicije kritičnega marksizma (Althusser, Gramsci, Lukacs...), ki so postavili pod vprašaj tradicionalno marksistično ločevanje na družbeno bazo oziroma ekonomske pogoje in nadstavbo oziroma učinke ekonomije, kamor spada tudi kultura, ter vztrajali pri tem, da kultura ni le odraz ekonomske strukture, ampak ima tudi sama svoje lastne učinke (Williams, 1977: 3–6).

Po Marxu namreč ekonomska struktura vpliva na družbeno nadstavbo (kulturo, zavest...) na način, ki jo legitimira kot naravno in edino možno. Lastništvo materialnih produkcijskih sredstev naj bi namreč vladajočim razredom omogočalo tudi nadzor nad prevladujočimi vrednotami, načini življenja in idejami, ki obstajajo v družbi. Na tem mestu Marx vpelje pojem ideologije, ki označuje dejstvo, da je družbena zavest v razrednih družbah vedno že izkrivljena, lažna zavest, saj izhaja iz parcialnih pogledov oziroma interesov le enega razreda in ne celotne družbe (Stankovič, 2002: 23).

Številni mlajši avtorji kot na primer Althusser in Gramsci so, ne da bi ob tem zanemarjali izreden pomen ekonomskih odnosov v družbi, opozarjali, da kulture vseeno

ne moremo razumeti kot pojava, ki je v celoti določen z ekonomskimi razmerji. Po njihovem mnenju je namreč sfera kulture nasproti ekonomiji vsaj do neke mere avtonomna in lahko – v skrajnem primeru – tudi sama vpliva na ekonomijo (Stankovič, 2002: 23).

Če se vrnemo na Hoggarta, Williamsa in Thompsona, njihov pomen ni zgolj v tem, da so s svojimi pogosto nekonvencionalnimi teoretskimi preskoki postavili temelje sodobnim kulturnim študijam, prekinili s takrat uveljavljeno tradicijo britanske elitistične kritike ter da so ustanovili Center za preučevanje sodobne kulture. Njihovo delo še vedno ponuja številna zelo uporabna in inspirativna izhodišča za oblikovanje aktualnejših razmišljanj o sodobni kulturi. Omenimo le nekaj najpomembnejših:

1. antropološko razumevanje kulture kot celotnega načina življenja, kjer kultura niso le transcendentalni estetski presežki redkih genijev, ampak svet vsebin in pomenov, ki jih ljudje oblikujemo iz svojih življenjskih izkustev;
2. spoznanje, da je izolirana estetska analiza kulturnih produktov oziroma tekstov neustrezna, saj je treba za njihovo ustrezno razumevanje nujno upoštevati zgodovinski, ideološki in politični kontekst njihovega nastanka;
3. razumevanje kulture kot nestabilnega polja boja, kjer si morajo vladajoči razredi vedno znova zagotavljati svojo hegemonijo;
4. pomen kritične in politično angažirane analize, ki v vsakem trenutku poskuša ustvarjati znanje, ki bo v pomoč različnim družbenim skupinam (Stankovič, 2002: 27–28).

Pri tem pa je treba opozoriti, da je raziskovanje, ki se je na osnovi teh premikov postopoma razvilo v šestdesetih letih na novoustanovljenem Centru za preučevanje sodobne kulture, še precej dolgo ostalo na družbenih in intelektualnih obrokih. Za tisti čas so bile nekonvencionalne analize popularne kulture in eksplicitna levičarska politična usmerjenost verjetno predaleč od uveljavljenih zanimanj in konvencij (Stankovič, 2002: 28).

4.4.3 SEDEMDESETA LETA

Stvari so se začele postopoma spreminjati šele v sedemdesetih letih s preučevanjem mladinskih subkultur, ki so se ga lotili nekateri mlajši kulturologi, in je izzvalo veliko zanimanja v širši intelektualni javnosti. Kot uveljavljen akademski študij in resna znanstvena disciplina pa so se kulturne študije razširile šele v osemdesetih in intenzivneje v devetdesetih letih. Sedemdeseta leta so torej pripeljala do številnih zanimivih izpeljav teoretskih nastavkov začetnikov kulturnih študij. Med pomembnejše premike sodijo predvsem strukturalizem (Ferdinand de Saussure, Claude Levi-Strauss) (*glej stran 62*) in semiotika (Roland Barthes) (*glej stran 58*), Hallov model treh vrst branja tekstov (*glej strani 30–32*) in različne analize mladinskih subkultur (Stuart Hall, Jefferson, Dick Hebdige, Angela Mc Robbie, Paul Willis, Mike Brake) (*glej strani 66–68*) (Stankovič, 2002: 28).

4.4.4 KULTURNI POPULIZEM

Za razliko od Stuarta Halla in ostalih avtorjev, ki so v sedemdesetih letih pisali o mladinskih subkulturah, so kulturni populisti (npr. John Fiske) zagovarjali stališče, da ideološko nekonformna ali opozicijska branja tekstov niso le neka potencialna možnost – od katere nas teksti skozi različne postopke zakodiranja praviloma odvrtačajo – ampak tako rekoč pravilo. Kreativnost posameznika v vsakdanjem življenju po njihovem mnenju zagotavlja, da kljub temu, da popularna kultura nastaja v velikih transnacionalnih kapitalističnih korporacijah, njene vsebine ne bodo razumljene oziroma prebrane na ideološko konformen način, pač pa na način, ki se bo ideološkim konotacijam upiral ali izogibal (Stankovič, 2002: 44).

4.4.5 SODOBNE KULTURNE ŠTUDIJE

Glede na številne kritike glede neustreznosti kulturnega populizma in njegovega poudarjanja domnevne kreativnosti posameznikov pri branju kulturnih tekstov se je v kulturnih študijah v drugi polovici osemdesetih in v devetdesetih letih uveljavil pristop, ki poskuša upoštevati obe temeljni razumevanji kulture, ki sta se izoblikovali znotraj te discipline:

1. razumevanje popularne kulture kot prostora uveljavljanja hegemonije vladajočih družbenih skupin;
2. razumevanje popularne kulture kot prostora semiotskega odpora hegemoniji (Stankovič, 2002: 48).

4.5 ANALIZA METELKOVE IN METELKOVA MESTA KOT KULTURNEGA TEKSTA

V podpoglavju analiza Metelkove in Metelkova mesta kot kulturnega teksta se bom ukvarjala z aplikacijo izbranih konceptov, ki izhajajo iz teoretičnih izhodišč, izpeljav in predpostavk različnih smeri, šol in njihovih avtorjev, predstavljenih v kratkem pregledu razvoja in nastanka kulturnih študij v predhodnem podpoglavju, na konkreten primer Metelkove in Metelkove mesta. Analizo bom začela z aplikacijo Barthesovega koncepta denotacije in konotacije, Gramscijevih konceptov hegemonije in kulture kot polja bojev ter de Saussurjevim konceptom binarnih opozicij, nato pa sledi uporaba konceptov avtorjev, ki so se ukvarjali z mladinskimi subkulturami – Murdockov koncept določenosti, Brakov koncept utekanja, koncept apropiacije ter Hallov in Jeffersonov koncept bricolaga, na koncu pa bom Metelkovo in Metelkova mesto analizirala še z vidika kulturnih populistov, ki ponujajo precej odprt in kreativen način branja kulturnih tekstov. Ob uvedbi vsakega izmed konceptov bom najprej predstavila teoretična izhodišča, iz katerih je avtor ob oblikovanju posameznega koncepta izhajal (koncepte bom torej podprla s teorijo, iz katere izhajajo), nato pa jih bom aplicirala na samo branje Metelkove in Metelkove mesta kot kulturnega teksta. Pomen in namen vsakega izmed uporabljenih konceptov je torej pojasnjen tako v teoretičnem kot tudi v empiričnem delu poglavja Metelkova kot kulturni tekst. Pri večini konceptov je ugotovljeno podprto tudi s fotografijami, ki izpostavljajo natanko tisto, na kar se nanaša posamezen koncept – fotografije so namreč obdelane z računalniškim programom Adobe Photoshop, kjer sem obravnavan objekt ohranila v barvah, okolici pa sem barve odvzela, in tako bralcu bistvo še bolj približala.

4.5.1 BARTHESOVA KONCEPTA DENOTACIJE IN KONOTACIJE

Zaradi nadaljnje analize Metelkove in Metelkove mesta se mi zdi pomembno na začetku izpostaviti enega ključnih Barthesovih prispevkov strukturalistični teoriji, t. j. vpeljavo razlikovanja, ki je prispevala k vzpostavitvi strukturalističnega teoretiziranja na bistveno višjo raven, saj je pokazala bolj kompleksno naravo delovanja znakov, kot je to predvidel de Saussure, obenem pa je omogočila identifikacijo sledov moči v jeziku. Barthesova analiza pomenov različnih elementov kulture je namreč pokazala, da specifična srečanja označevalcev in označencev tvorijo znake, ki lahko na naslednji, bolj abstraktni ravni kulturnih pomenov predstavljajo nov označevalec. Barthes ti dve ravni poimenuje:

1. denotacija – opisna oziroma dobesedna raven pomena, o katerem se strinjajo tako rekoč vsi pripadniki neke kulture;
2. konotacija – raven, kjer se označevalec nanaša na širšo raven pomenov v določeni kulturi, na stališča, vrednote, verovanja in ideologije (Barthes, 1971: 382–385; Barker, 2000: 69).

Metelkova je torej na ravni denotacije kompleks stavb v neposredni bližini centra Ljubljane (*Slika 4.1*). Stavbe nekdanje vojašnice JLA danes zasedajo na južni polovici Moderna galerija, Narodni muzej, Etnografski muzej in Uprava za varstvo kulturne dediščine ter slabše ohranjene in delno razrušene stavbe na severnem delu (t. i. Metelkova mesto), v katerih različne skupine izvajajo številne socialne, kulturne, izobraževalne, umetniške, prostočasne in alternativne dejavnosti. Je prostor, ki omogoča razvoj in delovanje alternativne kulture (*Slika 4.2*).

Slika 4.1: Ortofoto posnetek centra Ljubljane z označeno lokacijo Metelkove (Google Earth, 2006: <http://earth.google.com>)

Slika 4.2: Ortofoto posnetek Metelkove z označenimi imeni stavb (Bibič, 2003)

Na ravni konotacije pa Metelkova kot prostor z napol porušenimi stavbami predstavlja degradiran in s tem tudi nevaren prostor, kjer se zbirajo uživalci težkih drog, narkomani iz metadonskega centra, brezdomci, homoseksualci in neonacistične skupine. Na ravni vrednot, stališč in prepričanj, ki prevladujejo v naši kulturi, je torej Metelkova prostor, ki se ga je treba izogibati (zlasti ponoči) oziroma ga je potrebno celo porušiti ali premestiti izven mesta, saj ogroža varnost meščanov, kot kaže analiza Metelkove v javnem medijskem diskurzu.

4.5.2 GRAMSCIJEV KONCEPT HEGEMONIJE IN KONCEPT KULTURE KOT POLJA BOJEV

V tem pogledu Antonio Gramsci očitno izhaja iz Marxa in drugih marxistov, tudi Althusserja, saj njegova teorija hegemonije izhaja iz teze, da kulturno vodstvo določenih slojev ni doseženo s silo ali prisilo, ampak je v bistvu doseženo s strinjanjem podrejenih. Ključno vlogo pri reprodukciji obstoječih družbeno-ekonomskih odnosov tudi pri Gramsciju igra ideologija, ki jo razume kot množico »idej, pomenov in praks, ki so, kljub temu, da se predstavljajo kot univerzalne resnice, zemljevidi pomenov, ki podpirajo oblast določenih družbenih skupin« (Barker, 2000: 59).

Ideologija v tem smislu deluje tako, da se podrejene skupine podrejajo, ker sprejmejo svetovnonazorski pogled na svet, ki ga ponujajo dominantne skupine za svojega oziroma za nekaj samoumevnega (Turner, 1998: 61).

Poseben Gramscijev poudarek v tem kontekstu je ta, da produkcija strinjanja pomeni, da polje kulture v resnici nikoli ni ideološko povsem homogen prostor, pač pa prostor, poln različnih silnic, ideoloških konstruktov, zavezništev, bojev... Kulturna dominacija mora biti torej vedno znova zagotovljena s pridobivanjem strinjanja podrejenih, pri čemer pa hkrati ves čas obstaja tudi možnost, da nekateri deli družbe (posamezniki, skupine in razredi) vsaj občasno oblikujejo svoje (revolucionarne) protiideologije (Stankovič, 2002: 25).

Za razliko od Marxa in ostalih marksistov je Gramsci torej oblikoval teorijo, ki ne predpostavlja vnaprej ideološkem dominacije vladajočega razreda, ampak opozarja, da je ta sicer praviloma uspešna, a obenem tudi vedno negotovo in ogrožena (Stankovič, 2002: 25).

Gramscijevo razmišljanje lahko apliciramo tudi na razumevanje Metelkove kot polja bojev. Kulturne vrednote znotraj Metelkove torej niso nekaj, kar je vnaprej strukturirano s strani vladajočih razredov. Tisti, ki imajo moč, sicer pritiskajo, saj morajo hegemonijo legitimirati v sferi kulture, vendar pa se akterji oziroma delujoči znotraj Metelkove ter njeni obiskovalci tem prijemom izmikajo. Kot po mnenju Kathlyn S. Wilde (Kathlyn S. Wilde v Bibič, 2003: 169) pri rušenju newyorškega WTC-ja 11. septembra 2001 napad na finančni sektor ni bil le napad na ekonomijo, pač pa tudi na vrednote, način življenja in poslovne navade, bi verjetno tudi poseganje v Metelkova mesto ali celo rušenje objektov pomenilo rušenje kreativnosti, svobode in individualnosti – torej vrednot Metelkova mesta. Tisti, ki imajo moč, so sicer v prednosti, kar pa ne pomeni, da je vsa kultura nujno že vnaprej definirana in fiksna, saj ves čas nastajajo novi pomeni, ki se izmikajo tem hegemonskim prijemom – tako znotraj same Metelkove kot tudi med tistimi posamezniki in skupinami izven Metelkove, ki se ne strinjajo z razlagami Metelkove, ki jih ponuja oziroma vsiljuje dominantna ideologija.

Gramscijeva teza torej temelji na predpostavki, da ljudje nenehno razmišljamo o svetu okoli nas in na osnovi teh zdravorazumskih razmišljanj organiziramo svoja izkustva in življenja. Zdravorazumski konstrukti pa so izredno pomembni, saj določajo smer našega delovanja, zato nas tudi ne sme presenetiti, da je »zdrav razum« ključno mesto ideološkega boja (Hall, 1997: 431–433).

Pri razmišljanju in stališčih glede Metelkove naj bi tistim, ki imajo oblast, uspelo vsiliti lastne vrednote (ideologijo) v zdrav razum posameznikov in skupin, ki imajo odklonilen odnos do Metelkove, le-ti pa bodo kot podrejeni delovali kakor ustreza oblastnikom. Vendar pa znotraj tega splošnega marksističnega okvira Gramscijevo razumevanje ideologije dopušča prostor za delovanje kreativnih posameznikov in skupin tako znotraj kot tudi izven Metelkove, ki ves čas ustvarjajo lastne pomene in zdravorazumske konstrukte, ki niso nujno v skladu z ideologijo, ki jo vsiljujejo vladajoči razredi. Razumevanje Metelkove s strani vladajočih razredov kot nevarne, nepotrebne in neustrezne za to lokacijo je nenehno latentno ogrožena, zato si morajo hegemonijo vedno znova izboriti.

4.5.3 STRUKTURALIZEM IN DE SAUSSURJEV KONCEPT BINARNIH OPOZICIJ

De Saussure postavi razmišljanje o jeziku na nove temelje. Do njegove teorije so ljudje razmišljali o jeziku kot o nečem, kar odraža realnost. Odnos med jezikom in predmetom je bil razumljen kot odnos identitete – mimezis (gr.: posnemanje stvarnega sveta). De Saussure pa pravi, da jezik ne odraža resničnosti tako enostavno. Jezik konceptualizira kot sistem znakov, kjer pomeni nastajajo v relacijah diferenc (odnosih razlikovanja) (glej de Saussure, 1997). Predvidel pa je tudi, da bi bilo načela strukturalizma smiselno uporabiti tudi za razmišljanje o kulturi, kajti v kolikor različni kulturni artefakti nosijo, prav tako kot besede same, različne pomene, potem lahko kulturo, ki je strukturirana tako kot jezik, analiziramo kot posebni jezikovni sistem (Hall, 2000: 36).

Sistem znakov, kjer pomeni nastajajo v relacijah diferenc, lahko analiziramo tudi na primeru Metelkove. Že sama delitev Metelkove na južni del s stavbami, ki reprezentirajo dominantno kulturo (Moderna galerija, Narodni muzej, Etnografski muzej in Uprava za varstvo kulturne dediščine) in severni del s slabše ohranjenimi in delno razrušenimi stavbami, ki predstavljajo delovanje alternativne kulture, v katerih različne skupinam izvajajo številne socialne, kulturne, izobraževalne, umetniške in prostočasne dejavnosti, je primer binarnih opozicij.

Binarne opozicije pa so vidne, tudi če pogledamo samo okolico Metelkove:

- na zahodni strani Metelkove vidimo očitno širjenje, rast in utrjevanje kapitalizma z gradnjo Poslovnostanovanjskega objekta, zasebnimi ambulantami in nadstandardnimi stanovanji (*Slika 4.3*), Službe Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko (*Slika 4.4*), elitne stanovanjske soseske (*Slika 4.5*), impozantne stavbe Direkcije za državne ceste (*Slika 4.6*), stanovanjske soseske elitnih ter nadstandardnih stanovanj v neposredni bližini (*Slika 4.7*) kot kontrast odporu proti kapitalizmu, ki ga predstavlja Metelkova, in hkrati primer binarnih opozicij,
- na drugi, vzhodni strani Metelkove, pa je kot binarna opozicija alternativni kulturi Metelkove sedež Ministrstva za kulturo (*Slika 4.8*) kot reprezentacija institucionalizirane, dominantne kulture.

Slika 4.3: Poslovnostanovanjski objekt z zasebnimi ambulantami in nadstandardnimi stanovanji

Slika 4.4: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko

Slika 4.5: Elitna stanovanjska soseka

Slika 4.6: Stavba Direkcije za državne ceste

Slika 4.7: Soseska z nadstandardnimi stanovanji

Slika 4.8: Ministrstvo za kulturo

De Saussure ugotavlja, da pomen ne nastaja, ker bi neka beseda odražala resničnost. Beseda alternativna še ne pomeni nič sama po sebi, pomen dobi šele z binarno opozicijo dominantna. Tudi beseda kultura mora za svoj pomen imeti binarno opozicijo natura. Jezik je torej strukturiran preko binarnih diferenc, je sistem, mreža binarnih diferenc. Nobena beseda (ne Metelkova, ne Metelkova mesto, ne vladajoči razredi ne podrejeni razredi, ne večina ne manjšina, ne alternativno ne dominantno...) ne dobiva svojega pomena v izolaciji, ampak šele v kontekstu jezika kot celote.

Z jezikom torej ne opisujemo sveta okoli nas – jezik so le očala, skozi katera vidimo svet na različne načine. Je konstrukt, skozi katerega gledamo resničnost na kulturno specifičen način, pri čemer nobeden od teh različnih načinov ni ultimativno pravilen.

Kot primer binarne opozicije lahko navedemo tudi t. i. »pravi metelkovski vonj«, kot ga imenuje Hrastar: »V kateregakoli izmed klubov, ateljejev ali društvenih prostorov stopite, vedno vas bo v nosnice dregnili enak vonj: kombinacija ostre vlage in mehke plesni z rahlim dotikom smrtonosnega mraza in prevladujočo cvetico zatohlosti. Po tem boste definitivno vedeli, da ste na Metelkovi.« (Hrastar, 2001: 42–47). Vonj in okus ter slušni (hrup) in vizualni (grafiti, smeti...) elementi so bistvene razlikovalne poteze identitete krajev, kot je Metelkova. Kot taka predstavlja binarno opozicijo normativno-regulativnem principu higiene in čistosti ter hkrati dišečim kapitalističnim trgovinam in

pisarnam kot tudi celotni industriji dragih parfumov, osvežilcev zraka, razkužil, prezračevalnih in klimatskih naprav (Bibič, 2003: 169).

Naslednja binarna opozicija je opazna takoj ob vhodu v Metelkova mesto na zahodni strani obzidja tik ob »meji« s severnim delom Metelkove. Takoj na začetku severnega dela Metelkove je vhod v podzemne garaže, nad katerim je postavljena opozorilna tabla s številnimi omejitvami (Slika 4.10), nekaj metrov stran pa je na steni stavbe Uprave za varstvo kulturne dediščine tudi nadzorna kamera (Slika 4.9). Institucionalizirana omejenost, prepovedi, zapovedi, določila, nadzor, nesvoboda severnega dela Metelkove nasproti neomejenosti, odsotnosti prepovedi in zapovedi ter določil in nadzora, skratka svobodi južnega dela Metelkove oziroma Metelkova mesta so le ene izmed binarnih opozicij, ki jih lahko preberemo iz navedenih elementov.

Slika 4.9: Nadzorna kamera na stavbi Uprave za varstvo kulturne dediščine

Slika 4.10: Tabla z omejitvami in prepovedmi nad uvozom v podzemne garaže

4.5.4 MLADINSKE SUBKULTURE IN METELKOVA MESTO

Preden sem začela s konkretno analizo Metelkove in Metelkova mesta kot mladinske subkulture, sem na kratko predstavila začetke ukvarjanja z mladinskimi subkulturami. Subkulture začnejo raziskovati v drugi polovici sedemdesetih let na birminghamski univerzi – zanima jih, zakaj nastanejo, kako jih je treba razumeti, ali gre pri tem za politično gesto. Vzrok za zanimanje pa je stereotip, da je kapitalizem izvorno nekaj slabega, dolgoročno pa briše razlike med delavci oziroma razredi. Ti avtorji pa skušajo dokazati, da miti o brezrazrednosti ne držijo. Na skupini mladih skušajo pokazati, da obstajajo velike razlike med mladimi, predvsem glede na razredno pripadnost. Res je sicer, da je vsem dostopna popularna kultura, vendar pa konzumirajo različne dele te kulture.

4.5.5 MURDOCKOV KONCEPT DOLOČENOSTI

Kot je na svojih predavanjih doc. dr. Stankovič pri predmetu Uvod v kulturologijo leta 2002/03 izpostavil, je Murdock v svojem case-studyju med pripadniki skin headov ugotovil, da že pri izbiri glasbe, ki jo poslušajo posamezni pripadniki te subkulture, lahko opazimo, da vrednote tipično delavskega oziroma meščanskega razreda ostajajo. To bi morda opazili tudi med obiskovalci, akterji in ustvarjalci znotraj samega Metelkova mesta, čeprav so vsi pripadniki te subkulture ali pa jo vsaj podpirajo. Sicer so to večinoma že izoblikovane osebe, vendar pa vrednote, prepričanja, način vzgoje v času odraščanja, s katerimi so odraščali bodisi v delavskem, kmečkem, vaškem ali mestnem okolju, še vedno pomembno vplivajo na njihove odločitve, katere dele nove kulture (subkulture) bodo izbrali oziroma preferirali.

4.5.6 BRAKOV KONCEPT UTEKANJA

Doc. dr. Stankovič je na svojih predavanjih pri predmetu Uvod v kulturologijo leta 2002/03 prav tako izpostavil eno bistvenih prepričanj Braka na področju subkultur, in sicer, da mladinske subkulture predstavljajo tipično magične rešitve strukturnih problemov.

Ali so torej tudi mladi na Metelkovi s tem, ko oblikujejo določene subkulture, ki na simbolni ravni utekajo razrednim omejitvam, dejansko prav z utekanjem s temi omejitvami, določeni? Ali je njihovo oblikovanje mladinskih subkultur poskus prekinitve z omejitvami v njihovih življenjih? Je njihov stil oblačenja, njihov celoten izgled, način govora, izbor glasbe, ki jo poslušajo in izbor dejavnosti, pri katerih sodelujejo, res poskus oblikovanja nekega zaželenega imidža, ki izhaja iz omejitev njihovih življenj? Oblikovanje mladinske subkulture na Metelkovi lahko torej razumemo kot poskus utekanja omejitvam delavskih, kmečkih, vaških in mestnih okolij, v katerih so ti posamezniki in skupine odraščali. Vendar pa jih prav zaradi njihovega poskusa pobegniti tem omejitvam, prav te določajo oziroma so od njih odvisni.

Na ta način razumemo tudi oblikovanje subkulture odvisnikov, ki se zbirajo pred metadonskim centrom zdravstvenega doma na vzhodni strani Metelkova mesta in tudi znotraj Metelkove. Morda tudi oni utekajo omejitvam svojih življenj – bodisi preveč ali premalo skrbnih in staršev, preveč ali premalo svobode in avtonomije, preveč ali premalo omejitev, preveč permisivna ali pa premalo avtoritativna vzgoja. Toda tudi njihov beg pred temi omejitvami jih s temi omejitvami določa. Zdi se torej, da je utekanje možno le na simbolni ravni.

4.5.7 KONCEPTA APROPRIACIJE IN BRICOLAGA

Pomen kulturološkega proučevanja mladinskih subkultur je v oživitvi klasičnega kulturološkega poudarka na kreativnosti akterjev v vsakdanjem življenju. Kreativnost posameznikov in njihov upor hegemoniji ponazarja koncept kulturne apropiacije oziroma prilaščanja kot procesa »sposojanja« in spreminjanja pomenov kulturnih, produktov, sloganov, imidžev in elementov (Sturken in Catwright, 2001: 59). Verjetno najočitnejši primer apropiacije je koncept, ki so ga razvili avtorji okoli Halla in Jeffersona – koncept bricolaga (Stankovič, 2002: 42).

Bricolage oziroma neke vrste kulturno paberkovanje pomeni »*preurejanje in re-kontekstualizacijo objektov, ki vodi k oblikovanju novih pomenov*« (Barker, 2000: 325), pri analizi subkultur pa so ga omenjeni avtorji uporabili za opis vsakdanjih praks, s katerimi mladi ves čas prevzemajo objekte iz za njih zunanjega sveta in jih postavijo v

svoj svet, v tem novem kontekstu pa ti objekti pridobijo povsem nove pomene (Stankovič, 2002: 42).

Prvi primer bricolaga lahko opazimo že ob samem vstopu v Metelkova mesto. Na levi in na desni strani vhodnih vrat sta na obzidje postavljeni straniščni školjki, napolnjeni z zemljo, iz katere rastejo rastline, na zunanji strani pa sta okrašeni s fragmenti barvnih poslikav (*Slika 4.11*). Straniščni školjki, zemlja, rastline in poslikave so predmeti, ki imajo v običajnem svetu svoje pomene, združeni v opisano celoto pa ustvarjajo povsem nove pomene. Straniščno školjko ponavadi uporabljamo za odplakovanje iztrebkov in morda prav zemlja ponazarja te iztrebke. Toda iz te zemlje oziroma iz teh iztrebkov rastejo rastline, raste nekaj novega, raste življenje... in nas s tem že ob samem vstopu v Metelkova mesto opozarja, da iz vsega tistega, kar bi družba odplaknila kot smeti, ovrednotila kot ničvredno, odvečno, izločila, lahko zraste tudi nekaj lepega, nekaj, kar je treba negovati in gojiti. Podobno lahko razumemo fragmente barvnih poslikav – tudi »družbeni izločki« lahko ustvarijo oziroma ustvarjajo umetnost, raznovrstno (alternativno) umetnost, tako kot so raznovrstne tudi barve samih poslikav, tudi Metelkova mesto in njeni akterji lahko predstavljajo umetnost oziroma sooblikujejo kulturo.

Slika 4.11: Straniščni školjki na obzidjih ob vhodu v Metelkova mesto

Posebej zanimiva je poslikava leve straniščne školjke, ki ima izrezane oči, nos in usta, torej celoten obraz (*Slika 4.12*), kar verjetno opozarja, da so tudi ti družbeno zaznamovani iztrebki, akterji in obiskovalci Metelkova mesta prav tako ljudje, ki si zaslužijo priložnost ustvarjanja in delovanja, zato bi bilo nesmiselno in za razvoj in napredek kulture, umetnosti in alternativnih dejavnosti, nespametno da se jih odplakne iz družbe. Tudi straniščna školjka na desni strani vhoda ima narisano oko kot simbol človeškosti (*Slika 4.13*).

Pozornost pa pritegne tudi straniščna školjka, ki ni postavljena ob glavni vhod, ampak jo lahko opazimo med ostalimi instalacijami in umetninami na prostem znotraj Metelkova mesta (*Slika 4.14*). Iz te straniščne školjke pa ne raste rastlinje in tudi poslikana ni, je pa zato do vrha zabetonirana – morda tako zabetonirana, kot je zabetonirana usoda Metelkova mesta?

Slika 4.12: Straniščna školjka z naslikanim obrazom na levi strani vhoda

Slika 4.13: Poslikana straniščna školjka na desni strani vhoda

Slika 4.14: Zabetonirana straniščna školjka

Apropriacija stavbe nekdanjega vojaškega zapora in njena preureditev mladinski hotel Celica je tudi eden izmed primerov bricolaga (Slika 4.15). Stavba, ki je nastala leta 1882, ko je avstroogrška vojska gradila na tem območju vojaško oporišče in je služila kot zapor več kot sto let do leta 1991, ko je JLA zapustila neodvisno Slovenijo in same zapore, je po desetih letih izoblikovanja projektov prenove in preobrazbe dobila povsem nov pomen. Ohranjene rešetke na oknih, bodeča žica na obzidju okoli mladinskega hotela, sobe, ki so še vedno urejene kot zaporniške celice (glej Prilogo M), so reaktualizirale svoje pomene. Prostor zapiranja je postal prostor odpiranja – odpiranja Ljubljane, odpiranja Slovenije v Evropo, odpiranja v svet in odpiranja mladim ljudem, ki prihajajo iz vsega sveta. Nekoč prostor nesvobode, omejevanja, ujetosti v hegemonске prijeme družbe, je danes »osvojen«.

Slika 4.15: Mladinski hotel Celica

Primer bricolaga je prav tako stavba Hleva (*Slika 4.16*), na fasado katerega so umetniki v velike luknje, ki so nastale ob poskusu rušenja Metelkova mesta leta 1991 z buldožerji mestnih oblasti, instalirali razne predmete – veje, žice, mozaike iz razbite keramike – najdene na Metelkovi, ki so tako »reciklirali« svoje pomene in prevzeli vloge uporabnega gradbenega materiala. V eno izmed lukenj v steni je postavljena mavčna replika Michelangelovega Davida – kipa, katerega original je v eni najprestižnejših galerij na svetu. Že cenenost materiala opozarja na odnos družbe in institucionalizirane umetnosti do umetnosti, ki nastaja v Metelkova mestu, ali pa morda tudi na odnos Metelkove do institucionalne umetnosti. Pomembna pa je tudi sama postavitve kipa v luknjo stene pred petnajstimi leti skoraj do tal porušene stavbe – poudarja namreč specifičnost mesta, ki ga ima tako sodobna, alternativna umetnost kot tudi samo Metelkova mesta v širšem družbenem, političnem in kulturnem okolju. Če kip Davida pogledamo bliže, vidimo, da je z železnimi trakovi okoli nog pritrjen v luknjo v steni pred vitraž. To pritrjenost na eno mesto, ujetost v železne trakove (okove) lahko razumemo kot pogled »Metelkovcev« na njihovo ujetost, uklenjenost v dominantno kulturo, na nepremičnost, na status quo, ki ga ima njihovo ustvarjanje v družbi.

Del bricolaga predstavljajo tudi barvni mozaiki in pobarvana stekla oziroma neke vrste vitraži, ki se vedno bolj širijo po fasadi Hleva – vedno bolj se širijo, tako kot se tudi dejavnosti (umetnost, glasbeni koncerti, kreativne delavnice, branja poezije...) akterjev znotraj Metelkova mesta. Vedno bolj in vedno hitreje. Zdi se, kot da lahko fasado Hleva preberemo kot neke vrste manifest »Metelkovcev« – manifest, ki nam sporoča, da se ne dajo, da bodo kljub marginalizaciji, kljub nespodbudnemu okolju rasli in se razvijali ter sooblikovali današnjo družbo. Sposobnost, apropiirati napol porušeno stavbo in jo preoblikovati v javni spomenik, ki vključuje vse bistvene elemente za opredelitev kot javno umetnost oziroma javno arhitekturno instalacijo, ter s tem dati razrušeni stavbi popolnoma nove pomene, le nakazuje potencialne Metelkove mesta in njenih akterjev.

Slika 4.16: Hlev s kipom Davida ter mozaiki in vitražem

Pomemben element so tudi grafiti, ki zaznamujejo robove nekaterih zdaj zapolnjenih lukenj v zidovih (Slika 4.17) – zidovi bi bili lahko enostavno ometani in bi prekrili posledice rušenja, toda prav ti grafiti opozarjajo na dinamično in kontroverzno prepletanje preteklosti in sedanosti, na rušilne poskuse vdiranja hegemonije in na uspešno izmikanje in boj proti tem hegemonskim prijemom.

Slika 4.17: Grafiti, ki označujejo robove zapolnjenih lukenj v stenah Hleva

Logotip Metelkova mesta (*Slika 4.18*) s sliko podgane v sredini prav tako lahko preberemo kot bricolage. Podgana, ki je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljena kot »večji, škodljiv glodalec z zelo dolgim repom, na ravni konotacije kot ničvreden, malovreden človek, kot psovka, ekspresivno pa celo označuje neznačajne, dvolične ljudi« (Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir], 2005), v logotipu ustvarja čisto nov pomen. Zdi se, da podgana predstavlja samo Metelkovo mesto in akterje znotraj njega ter njihovo odrinjenost na rob družbe, demoniziranost, marginaliziranost, porinjenost na sam rob človeške zavesti. Morda pa lahko prav ta radikalna in alternativna podgana prinese svežino v institucionalizirano dominantno umetnost. Centralno pozicijo podgane na logotipu brez okvirja, torej neomejenem, svobodnem, lahko razumemo kot jasen in odločen upor proti vnaprej določeni vlogi Metelkova mesta in »Metelkovcev« v družbi – upor proti podgani, ujeti v past hegemonije. »Metelkova« podgana ni škodljiva in ničvredna ter ujeta v past. »Metelkova« podgana je ustvarjalna, kreativna in inovativna, predvsem pa osvobodjena, svobodna.

Slika 4.18: Logotip Metelkove mesta

Zanimiva je tudi analiza samega poimenovanja osrednjega prireditvenega prostora Hleva, to je Menze pri koritu (*Slika 4.19*). V prvem delu imena je menza, ki neposredno opozarja na svojo namembnost kot institucija oziroma obrata množične prehrane, namenjen bodisi vojaškim, delavskim, šolskim, študentskim množicam. Pripona »pri

koritu« pa ustvari popolnoma drugačen pomen – s prenosom poudarka s hleva, menze oziroma celote na korito oziroma njen del (Menza pri koritu in ne Korito pri menzi) se prvotna namembnost stavbe popolnoma predrugači. V primeru poimenovanja Korito pri menzi, bi ljudje hodili h koritu, ki je pri menzi, hodili bi torej najprej h koritu, naprej bi bili pohlepne »domače živali«, ki bi na vse načine poskušale priti do moči, vpliva, bogastva. Poimenovanje Menza pri koritu pa neposredno opozarja, da ljudje, ki obiskujejo Metelkova mesto, prihajajo najprej v menzo in ne zarijejo svojih glav v korita, ki so pač tam. Zdi se torej, da obiskovalcem in akterjem v Metelkova mestu bogastvo ne pomeni bližina korita in njegova vsebina, ampak povsem nekaj drugega – pomembno jim je druženje, sodelovanje, ustvarjanje v menzi.

Menzo pri koritu lahko simbolno razumemo tudi kot prostor, kjer so pri koritu množice in ne, kot ponavadi, le elita. Toda zanimivo, iz korit »bogastva« v Metelkova mestu ne kipijo moč, vpliv in denar, iz njih raste trava. Ali je torej tudi takrat, ko akterji Metelkova mesta pridejo »do korita«, ko imajo možnost sodelovanja in dogovarjanja, ko jim je ponujena določena stopnja moči in vpliva, vse skupaj le iluzija. Ali je (zlasti alternativnim) množicam res ponujena le trava?

Slika 4.19: Menza pri koritu

Odprt prostor med Hlevom, Malim hangarjem in Garažami se imenuje Trg brez zgodovinskega spomina (glej Sliko 2.2). Zdi se, da gre s tovrstnim poimenovanjem le za cinično pripombo o zelo kratkem spominu oblasti, ki so leta 1991 poskušale porušiti

zgradbe nekdanje vojašnice JLA, danes pa se navajajo kot »neznani storilci«. Poimenovanje trga kot Trga brez zgodovinskega spomina le preigrava besedno zvezo zgodovinski spomin in opozarja na različne interpretacije zgodovine v različnih obdobjih ter obenem apelira na podobna poimenovanja trgov, ki so poimenovani po dogodkih, ki so se tam odvijali (Trg revolucije, Trg nebeškega miru...). Toda Trg brez zgodovinskega spomina ne more obstajati, zlasti ne v Metelkova mestu, ki je prežeto z dinamičnim in hkrati kontroverznim prepletanjem sedanosti in preteklosti ter ustvarjanjem nove, drugačne, alternativne, inovativne, kreativne prihodnosti.

Na prehodu iz najbolj severnega dela Metelkova mesta na Trg brez zgodovinskega spomina je postavljena cestna ovira (*Slika 4.20*), ki nedvomno ne služi upočasnjevanju prometa, in kot taka ustvarja bricolage. Hitrostno oviro oz. t. i. ležečega, spečega policaja na tleh, po katerem akterji in obiskovalci Metelkove mesta hodijo in samo hojo po «predstavniku» represivnih organov lahko preberemo kot upor proti kakršnikoli represiji na tem prostoru. Na tem mestu pa bi »Metelkovce« Althusser verjetno opozoril, da je bila vse do kapitalizma produkcija podrejanja zagotovljena preko represivnih aparatov (policija, vojska) (Sturken in Catwright, 2001: 59), v kapitalizmu pa strinjanja večine ljudi s sistemom, s prevladujočo ideologijo ne zagotavljajo več represivni, ampak ideološki aparati države kot na primer šola, cerkev, sindikati, politične stranke..., ki jih ponavadi razumemo kot neškodljive. Morda pa so prav zato »Metelkovci« zgradili Malo šolo (prejšnja šola je bila porušena leta 1997) kot primer tovrstne institucije, ki ne bo opravljala vloge ideoloških aparatov države oziroma podaljšek dominantne ideologije družbe.

Slika 4.20: Hitrostna ovira oz. t. i. ležeči policaj

Pred stavbo Hleva stoji zabojnik za smeti, na katerem je narisana riba, poleg pa je napis »akvarij ubija« (Slika 4.21). Združitev smetnjaka, smeti in grafitov ustvarja popolnoma nove pomene – smetnjak kot akvarij oziroma kletka in smeti kot ribe, živa bitja, ljudje oziroma »Metelkovci«. Akvarij, kletka, omejevanje svobode in izražanja ter ustvarjanja ubija. Grafit »akvarij ubija« lahko razumemo kot točko, na kateri se tudi sami »Metelkovci« zavejo, da je Metelkova mesto neke vrste akvarij, odvisen od hrane oziroma finančne ter drugačnih oblik pomoči tistih, ki imajo moč, vpliv, interese na tem področju in območju in seveda kapital, le-ti pa imajo na ta način neke vrste nadzor nad dogajanjem v akvariju. Na tem mestu verjetno uvidijo iluzijo svobode, se zavejo ujetosti in odvisnosti. Zato opozarjajo, da kljub občutku svobode Metelkova mesto ne sme (p)ostati akvarij, kletka, ki bo njih in njihovo ustvarjanje na koncu celo utopil oziroma ubil.

Slika 4.21: Zabojnik za smeti oz. akvarij, ki ubija

Bricolage torej pomeni, da iz različnih kontekstov vzamemo različne predmete, ki se v drugih kontekstih artikulirajo v nove pomene, pomeni se reaktualizirajo. Predmeti sami po sebi niso nič posebnega, nenavadno je le združevanje teh fragmentov v celoto.

Številne mladinske subkulture so dokazovale, da ljudje (akterji) v svojih življenjih ves čas delujemo kreativno in aktivno, kar pomeni, da tudi najbolj izrazito hegemonске kulturne vsebine ne zagotavljajo reprodukcije hegemonije, saj ljudje te vsebine neprestano preoblikujemo v nekaj novega, v nekaj, kar lahko vsaj potencialno ogroža hegemonski red. Poleg tega pa so se kulturne študije z raziskavami mladinskih subkultur začele pomembno oddaljevati od klasičnih strukturalističnih razumevanj posameznikov kot pasivnih ujetnikov jezika kot strukture, ki nas vnaprej določa oziroma nas umešča v ideološko homogen svet (Stankovič, 2002: 42).

Zdi se, da bricolagi na Metelkovi postavljajo pod vprašaj celotno ideološko konstrukcijo družbe. S tem, ko pokažejo, da stvari niso samoumevne, naravne, niso nujno takšne, kot so, nakazujejo, da tudi obstoječa ideologija torej ni nujna in se lahko spremeni. Na ta način mladinske subkulture na Metelkovi niso le izraz razrednih izkustev sodobne mladine, ampak predstavljajo jasno nasprotovanje obstoječemu sistemu, gre za politično artikulirane konotacije subkultur. V tem smislu lahko torej subkulture Metelkove beremo kot politično relevanten tekst.

4.5.8 KULTURNI POPULIZEM

Eden glavnih avtorjev šole kulturnega populizma John Fiske se sklicuje na argument Johna Hartleyja, da je značilnost tekstov, da ustvarjajo več pomenov, kot so jih sposobni nadzorovati. Vedno obstaja višek pomenov, ki jih ustvarjalci ne morejo nadzorovati. Teksti popularne kulture imajo semiotski presežek, ki daje bralcu možnost oblikovanja svojih branj ter ustvarjanja svojih mnenj in stališč (Turner, 1998: 110–112).

V smislu kulturnega populizma lahko interpretiramo prehodnost Metelkova mesta. Na zahodni strani (z Metelkove ulice) je vstop v Metelkova mesto popolnoma neoviran (*Slika 4.22*), popolnoma neoviran je tudi eden izmed vhodov na vzhodni strani (z Maistrove ulice), vstopimo pa lahko tudi preko ruševin obzidja (*Slika 4.23*), na severni strani (z Masarykove ulice), kjer so bila včasih vrata z rešetkami, lahko zdaj vidimo le

še ostanke železnih vrat, ki so bila odlomljena iz obeh strani obzidja (Slika 4.24). Metlkova mesto torej lahko razumemo kot prostor, v katerega lahko vstopi vsakdo – ženske in moški, invalidi, pesniki, pisatelji, glasbeniki, umetniki, aktivisti, homoseksualci, biseksualci in heteroseksualci, transseksualci, travestiti in transvestiti, beli, črni in rumeni – vsi drugačni, vsi enakopravni. Je prostor prepaha, prostor navdiha, prostor prostega pretoka novih idej, sporočil, dejavnosti, ustvarjalnosti, inovativnosti, reciklaže...

Slika 4.22: Neoviran vhod v Metlkova mesto z Masarykove ulice

Slika 4.23: Neovirana vhoda v Metlkova mesto z Maistrove ulice

Slika 4.24: Neoviran vhod v Metelkova mesto z Metelkove ulice

Morda povsem naključno, skoraj zagotovo pa ne s strani »Metelkovcev«, je nastal še en zanimiv tekst, tokrat zunaj obzidja, na vzhodni strani. Ob obzidju Metelkove sta postavljena dva prometna znaka – zgornji prepoveduje prehod pešcev ob obzidju Metelkove, spodnji pa kaže na obvezno smer pešcev in jih s puščico usmerja na drugo stran cestišča, na pločnik ob zgradbi Ministrstva za kulturo (*Slika 4.25*). Znaka sta verjetno res postavljena zaradi varnosti pešcev, ki se sprehajajo mimo gradbišča, vendar pa nam kljub temu ponujata zanimivo branje v smislu usmerjanja ljudi (tako otrok, mladine kot tudi odraslih) stran od alternative, stran od Metelkove na »pravo« stran – na stran institucionalizirane umetnosti, ustvarjanja in kulture.

Slika 4.25: Prometni znaki, ki pešče usmerjajo stran od Metelkove

Poslikave strehe Hangarja z glavami bitij, ki izgledajo kot vesoljci (Slika 4.26), in postavitev skulptur nenavadnih bitij pod nadstrešek Hleva (Slika 4.27) tik ob Menzi pri koritu na stavbi Hleva verjetno predstavljajo nekakšno samorefleksijo »Metelkovcev«, kako jih družba vidi, dojema, obravnava, opazuje kot tujce, nenavadneže, posebneže, spake, stvore, ki nedvomno ne sodijo v družbo, ampak v zagrajen prostor, kjer so kljub občutku svobode ves čas pod nadzorom.

Slika 4.26: S podobami vesoljcev poslikana streha hangarja

Slika 4.27: Skulpture nenavadnih bitij pod nadstreškom Hleva

Smetar, ki čisti smeti po Metelkovi – smetar, ki ve, kaj so smeti, in kaj ne. Smetar, ki ve, da ni celotno Metelkova mesto smet, ki jo je treba čimprej spraviti na odpad. Ki loči zrno od plev (*Slika 4.28*).

Slika 4.28: Smetar med čiščenjem Metelkove

5 SKLEP

Po intenzivnem ukvarjanju z Metelkovo in Metelkova mestom lahko enega izmed namenov naloge, izraženega v uvodnem stavku – prikazati Metelkovo in Metelkova mesto kot tekst, ki omogoča številna različna branja, razumevanja in interpretacije – ne le potrdim kot doseženega, pač pa razširim z ugotovitvijo, da Metelkova in Metelkova mesto predstavljata neizčrpen vir skorajda nešteto različnih interpretacij, razumevanj in branj. Ne komunikolog ne sociolog ne kulturolog ne antropolog kot tudi ne urbanist, gradbenik, arhitekt ali grafičar, zgodovinar ali novinar, pesnik ali slikar, politolog ali politik na Metelkovi ne bo ostal brez dela, saj mu snovi za analizo in interpretacijo nikakor ne bo zmanjkalo.

Zato sem se po tehtnem premisleku v svojem delu poleg kratkega opisa zgodovine osredotočila na tri različna področja, z vidika katerih sem analizirala in interpretirala Metelkovo in Metelkova mesto – Metelkovo in Metelkova mesto sem najprej analizirala z vidika urbanistične stroke, nato sem se ukvarjala z vlogo in pomenom Metelkove in Metelkova mesta v javnem medijskem diskurzu, na koncu pa sem Metelkovo in Metelkova mesto interpretirala še kot kulturni tekst. Naloga je torej interdisciplinarna, pri čemer se je zamejitev na navedena tri področja izkazala za izredno smiselno, predvsem pa nujno, saj lahko pisca prej omenjena odprtost Metelkove in Metelkova mesta za številne interpretacije, hitro zanese v površno analizo obravnavanega teksta.

Kratek opis zgodovine Metelkove in Metelkova mesta sem začela z dogajanjem ob izteku osemdesetih let (pred tem je bil v vojašnici na Metelkovi sedež JLA), ko so se začela pogajanja o pogojih izselitve med poveljstvom ter mestom Ljubljana, državo in gradbeno-investicijskimi podjetji. Pogajanja za lokacije, pomembne tako za politiko, mesto kot tudi za državo pa so potekala vzporedno s splošnim procesom demilitarizacije v Sloveniji, Jugoslaviji in svetu. Vendar pa se z odhodom JLA septembra 1991 na Metelkovi zaradi nedejavnosti pristojnih začne obdobje postopne degradacije prej razmeroma kvalitetnih objektov nekdanje vojašnice. Na tem mestu se postavljajo številna vprašanja o razlogih za tovrsten odnos pristojnih oziroma odgovornih. Dodatna vprašanja se postavljajo tudi glede namernega poškodovanja in delne rušitve objektov dve leti kasneje, septembra 1993, kar je le še pospešilo proces degradacije tega

območja. Ali so bili v ozadju dopustitve propadanja objektov, rušenja po oceni gradbene stroke objektov v razmeroma kvalitetnem stanju, podtaknjenih požarov ter odklopa elektrike in vode, ko so Metelkovo zasedli aktivisti, ki so preprečili nadaljnje rušenje objektov, res le interesi lastnikov po zavarovalninah, po znižanju vrednosti objektov, po ustvarjanju razlogov za rušitev celotnega območja in po finančno donosnejših novogradnjah. Z odklopom elektrike in vode leta 1993 pa se niso spremenile le prostorske razmere na Metelkovi, pač pa tudi sama struktura uporabnikov oziroma akterjev. Zmanjševati se je namreč začel odstotek tistih, ki so prostore uporabljali za socialne, umetniške in kulturne dejavnosti, hkrati pa se je večal odstotek socialno in kulturno segregiranih ljudi. Ali je nenapisano pravilo, da degradiran in segregiran prostor privlači in omogoča koncentracijo izločenih in segregiranih slojev prebivalstva oziroma družbenih skupin, ki ponovno pospešujejo fizično degradacijo in segregiranost prostora, le ena izmed taktik tistih, ki so imeli na tem območju zgoraj navedene možne interese, ali pa zgolj naključje, pa bo verjetno še nekaj ostala časa neznanka.

Poleg opisanih dogodkov, ki so, kot rečeno, le še dodatno prispevali k degradaciji Metelkove, pa so bili za arhitekturno in urbanistično stroko eni izmed bistvenih elementov za prepoznavanje in označitev območja Metelkove kot vojaškega tipa degradiranega urbanega območja leta 1998 prisotnost vandalizma, obrobni socialnih skupin in squatting. Ostala merila, ki Metelkovo in Metelkova mesto uvrščajo med vojaške tipe degradiranih urbanih območij pa so še nedostopnost, neprehodnost območja, ločina, nadaljnje uničevanje grajenih struktur, prostorsko ekstenzivne, periferne dejavnosti v neposrednem ali gravitacijskem zaledju centra, preneznatna uporaba prevelikih stavbnih volumnov, privatizacija in delitev območja, primerne za potencialno javno rabo ter opuščene razsežne funkcionalne površine in vadbeni poligoni.

Degradirana urbana območja so načeloma splošna (po navadi začasna, prehodna in časovno omejena) sestavina mesta, ki torej ni obstojna, in kot taka ves čas predstavlja možnost za preurejanje obstoječega in uvajanje različnih sprememb. Do težav pa lahko pride, ko degradirana urbana območja začnejo ovirati razvoj sosednjih območij, izpeljavo planov rekonstrukcije mesta oziroma ko ne gre več za prehodno fazo preoblikovanja območja. Vendar pa se zdi, da je v primeru Metelkove in Metelkova

mesta tovrstna bojazen odveč, saj so Metelkovci v zadnjih skoraj petnajstih letih z obnavljanjem od rušenja poškodovanih stavb, z delovanjem na socialnem, umetnostnem in kulturnem področju, naredili izredno veliko v smeri revitalizacije prej skoraj popolnoma razvrednotenega območja, tako da je Metelkova mesto postalo eno od središč alternativnih družbenih, političnih in kulturnih dejavnosti na širšem področju, ki sega čez tudi državne meje. Vprašanje je le, ali bodo kljub očitni revitalizaciji obravnavanega območja in razvoju središča alternativne kulture kot pomembne sestavine družbenega življenja vsakega večjega razvitega mesta vendarle prevladali interesi lastnikov po kapitalsko donosnejših investicijah na tem območju.

V poglavju, v katerem sem se ukvarjala z vlogo in pomenom Metelkove in Metelkova mesta v javnem medijskem diskurzu, sem najprej izhajala iz Hallove idealno-tipskega modela treh vrst občinstva oziroma treh vrst branj (zaželeno, pogajalsko in opozicijsko), ki je spodbudil številne nadaljnje raziskave na tem področju, katerih rezultati so prav tako pomembni pri tovrstni analizi Metelkove in Metelkova mesta. Hall namreč nasprotuje predpostavki, da bo neko sporočilo, ki je poslano na določen način, na tak način tudi razumljeno in sprejeto. Prav ta polisemičnost sporočil ter kritičnost, kreativnost, refleksivnost posameznikov ter nehomogenost družbe pa vodi producente teh sporočil k uporabi reprezentacijskih kodov, ki naj bi bralce oziroma gledalce usmerjali k zaželenemu razumevanju določene vsebine. Vendar pa polisemičnost sporočil še ne pomeni pluralističnosti, saj je naše branje omejeno z relativno majhnostjo prostora, poznavanjem konvencij ter procesov zakodiranja in odkodiranja sporočil.

Poleg reprezentacijskih kodov, kot so izbor glasbe, pogled kamere in kvaliteta filma, sem se osredotočila na ugotovitve treh raziskav, najbolj primernih za aplikacijo na primer Metelkove in Metelkova mesta, z namenom opozoriti in spodbuditi bralce naloge k bolj pozornemu spremljanju oddaj, ki so obravnavale, obravnavajo ali bodo obravnavale tematiko Metelkove in Metelkova mesta. Ugotovitve Brundsonove in Morleyja, ki sta analizirala oddajo Nationwide na BBC-ju, namreč spodbudijo k opazovanju, na kakšen način poskušajo avtorji oddaj predstaviti oddajo občinstvu. Pozorni moramo biti predvsem, ali poskušajo oddaje predstaviti kot izraz pogleda gledalcev na svet ter s tem producirati zaželen pogled na oddajo in posledično tudi na družbo. Zanimive so tudi ugotovitve raziskave Halla in sodelavcev, ki so analizirali informativno oddajo Panorama na BBC-ju. Pri spremljanju oddaj naj bi bili pozorni

predvsem, koga sprašujejo za mnenje – ali so to skupine in posamezniki, ki so že vnaprej avtorizirani za to, da govorijo, kako je določen obseg tem in problemov, ki jih obravnavajo, in ali je res omejen le na tiste teme, ki so jih legitimirale in priznale že prejšnje medijske reprezentacije ter koliko časa je sodelujočim namenjeno za izražanje svojih mnenj.

Raziskovanja veljavnosti Hallovega modela treh vrst branj pa se je na malo drugačen način lotila Ian Ang, ki je v raziskavi med gledalci limonade Dallas ugotovila, da najbolj zaželeno branje znotraj določenega okolja ni nujno tudi družbeno najbolj zaželeno branje. Po njenem mnenju obstaja ideologije množične kulture, ki je pogosto najbolj uporabljan okvir za ocenjevanje posameznega teksta. Če te ugotovitve apliciramo na primer Metelkove in Metelkova mesta, lahko predpostavljamo, da se znotraj Metelkove producira branje, ki je v omenjenem okolju zaželeno, vendar pa je v nasprotju s prevladujočo ideologijo v družbi.

Za nadaljnjo analizo Metelkove in Metelkova mesta sem uporabila tudi Althusserjev koncept o relativni avtonomiji ideologije in koncept interpelacije oziroma nagovora. Pri analizi pomena, vloge in razumevanja Metelkove in Metelkova mesta v javnem medijskem diskurzu se je po Althusserjevem mnenju treba zavedati, da v kapitalizmu strinjanja večine ljudi s sistemom oziroma prevladujočo ideologijo ne zagotavljajo več represivni organi kot na primer vojska in policija, temveč je produkcija podrejanja in »pravilnega« razumevanja – v primeru Metelkove in Metelkova mesta interpretacije tega prostora kot nevarnega, polnega narkomanov, ki se ga je treba izogibati, ga premestiti na obrobje ali celo porušiti – zagotovljena preko ideoloških aparatov države kot na primer šola, mediji, cerkev, sindikati in politične stranke, torej preko institucij, ki jih po navadi razumemo kot neškodljive. V poslušnost in strinjanje danes torej nismo več prisiljeni, pač pa nas v to prepričajo. Če se navežem na drugi uporabljeni koncept Althusserja, pa je pomembno tudi zavedanje, da nas vse te institucije interpelirajo kot zelo specifične subjekte (kot bralce, gledalce, otroke žene, može, študente in volivce). Ljudje naj bi bili bitja brez programa, producira nas šele interpelacija. Tako postanemo subjekti kot nosilci delovanja in hkrati kot predmet. Ti diskurzi torej tako ustvarjalce znotraj Metelkove in Metelkova mesta kot tudi ljudi izven Metelkove prepričujejo, da so v svojem delovanju, v svojih pogledih, stališčih, vrednotah in prepričanjih svobodni in avtonomni, kar pa je le iluzija. Uspešnost dominantne ideologije naj bi izhajala prav

iz dopuščanja iluzije svobode, dejansko pa nas ves čas nagovarja na zelo specifičen način in nas hkrati na ta način tudi producira. Ob tem pa se postavljajo vprašanja, kako lahko ob tako močni in vplivni uradni ideologiji sploh nastane in deluje center alternativne kulture, kot je Metelkova in Metelkova mesto, kako sploh lahko nastane protiideologija ter kako je tudi sam Althusser lahko prišel do teh revolucionarnih misli. Ali sta svoboda in avtonomija, ki jo pri svojem delovanju, ustvarjanju in izražanju mnenj čutijo tako Metelkovci kot tudi ljudje, ki živijo izven Metelkove in bodisi podpirajo delovanje Metelkove in Metelkova mesta ali pa se zavzemajo za premestitev ali celo rušitev tega območja, res le iluzija.

Naslednji koncept, ki se ga uporabila v tem poglavju, je bil Barthesov koncept mitologije, redukcije na eno samo interpretacijo oziroma raven, kjer logiko opisa zamenja logika interpretacije. Proces mitologizacije je viden tudi na primeru Metelkove in Metelkova mesta – razumevanje Metelkove in Metelkova mesta kot prostora, kjer se zbirajo brezdomci, uživalci težkih drog, narkomani iz metadonskega centra, neonacistične skupine in homoseksualci, skratka kot nevarnega prostora, ki ogroža varnost meščanov – nam komunicira le eno izmed številnih možnih interpretacij, jo s tem tudi naturalizira ter hkrati izključi ostale možne interpretacije in skrije interese družbenih skupin, ki jim taka interpretacija ustreza. Morda so v ozadju redukcije na tovrstno interpretacijo zopet interesi lastnikov po finančno donosnejših novogradnjah ali pa interesi tistih, ki želijo Masarykovo cesto spremeniti v 46 metrov širok bulvar, morda tistih, ki na tem območju načrtujejo izgradnjo potniške postaje ali pa tistih, ki jih ta lokacija zanima za izgradnjo akademijskega multipleksa.

Na koncu poglavja, sem posebno pozornost posvetila konceptoma reappropriacije in counter-bricolaga kot enima izmed »orodij«, ki jih hegemonске sile pogosto uporabljajo pri poskusih ponovne apropiacije oziroma prilaščanja umetnosti, glasbe, načina oblačenja, načina življenja, vrednot in dejavnosti marginaliziranih skupin in subkultur ter umeščanja le-teh v mainstream. Skozi medijske reprezentacije jih poskušajo popularizirati, jim odvzeti značaj in oznako alternativnosti ter jih hkrati narediti družbeno manj nevarne ali celo nenevarne.

Zdi se namreč, da je Metelkove in Metelkova mesto dobila povsem drugačno vlogo in pomen v medijskih reprezentacijah. Iz sicer prevladujoče reprezentacije Metelkove in

Metelkova mesta kot degradiranega območja, kot ruševin, opisanega z besedami kot so hrup, droge, nered, umazanija, nekultura, vandalizem, anarhizem in terorizem se zdi, da je prišlo do obrata v javnem medijskem potrjevanju Metelkove in Metelkova mesta kot predstavnika svobode, kreativnosti in individualnosti, torej najpomembnejših vrednot novega tisočletja. Ali torej dominantna ideologija tudi na področju delovanja Metelkove in Metelkova mesta poskuša reappropriirati način oblačenja, način življenja, prevladujoče vrednote in prepričanja, dejavnosti in umetniško ustvarjanje, ali gre za prikrite hegemonске prijeme na polju bojev oziroma za latentno, subtilno obliko bojevanja. Toda zdi se, da se Metelkova mesto na da – v svoji kreativnosti in inovativnosti ves čas ustvarja nove pomene, sporočila in identitete. Ostaja torej alternativna, ostaja Metelkova mesto.

V poglavju, v katerem sem se ukvarjala z Metelkovo in Metelkova mestom kot kulturnim tekstom, sem po pregledu razvoja in nastanka kulturnih študij ter različnih smeri, šol in njihovih avtorjev ter različnih teoretičnih izhodišč, predpostavk in izpeljav z aplikacijo izbranih konceptov na primer Metelkove in Metelkova mesta prišla do zanimivih ugotovitev. Z uporabo Barthesovega koncepta denotacije in konotacije sem ugotovila, da je na prvi – na opisni oziroma dobesedni ravni – Metelkova in Metelkova mesto razumljena kot kompleks stavb v neposredni bližini centra Ljubljane, kjer območje nekdanje vojašnice na južnem delu zasedajo stavbe Etnografskega muzeja, Narodnega muzeja, Moderne galerije in Uprave za varstvo kulturne dediščine, na severnem delu pa je t. i. Metelkova mesto oziroma prostor, ki omogoča razvoj in delovanje alternativne kulture. Na bolj abstraktni ravni – na ravni, kjer se označevalec nanaša na širšo raven pomenov v določni kulturi – pa je Metelkove in Metelkova mesto razumljena kot degradiran in nevaren prostor, kjer se zbirajo brezdomci, narkomani iz metadonskega centra, uživalci trdih drog, homoseksualci in neonacistične skupine. Metelkova in Metelkova mesto je torej na ravni vrednot, prepričanj in stališč, ki prevladujejo v naši kulturi, prostor, ki se ga je treba izogibati oziroma ga je zaradi ogrožanja varnosti meščanov premestiti izven mesta ali celo porušiti.

Z aplikacijo Gramscijevih konceptov hegemonije in kulture kot polja bojev na Metelkovo in Metelkova mesto sem ugotovila, da kulturne vrednote niso nekaj, kar je vnaprej strukturirano s strani vladajočih razredov. Tisti, ki imajo moč, so sicer v prednosti, in zavedajoč se pomembnosti legitimizacije hegemonije v sferi kulture ves

čas pritiskajo, vendar pa se Metelkovci in obiskovalci Metelkove in Metelkova mesta tem prijemom izmikajo. Kultura na splošno kot tudi kultura znotraj Metelkove torej ni nujno vnaprej definirana in fiksna, saj neprestano nastajajo novi pomeni, ki se tem hegemonskim prijemom izmikajo, tako znotraj Metelkove kot tudi med posamezniki in skupinami, ki se ne strinjajo z razlagami Metelkove, ki jih ponujajo oziroma vsiljujejo vladajoči razredi. Metelkova in Metelkova mesta kot nevarna, neustrezna in nepotrebna za to lokacijo, kot jo razumejo vladajoči razredi, je vas čas latentno ogrožena, zato si morajo hegemonijo v tej sferi družbenega življenja vedno znova izboriti.

S pomočjo Gramscijevih konceptov in nato njegovih poudarkov, da ljudje ves čas razmišljamo o svetu okoli nas ter na osnovi teh zdravorazumskih razmišljanj organiziramo svoja izkustva in življenja, sem spoznala, kako zelo pomembni so ti konstrukti za določanje smeri našega delovanja. Tudi zato, če se tega zavedamo ali ne, so izredno pomembna mesta ideoloških bojev.

Analiza Metelkove in Metelkova mesta s pomočjo de Saussurjevega koncepta binarnih opozicij se je izkazala kot zelo smiselna in uporabna, saj mi je odprla pogled na številne omenjene opozicije oziroma sisteme znakov, kjer pomeni nastajajo v relacijah diferenc:

- primer binarnih opozicij je že sama delitev Metelkove na južni del s prej naštetimi stavbami, ki reprezentirajo institucionalizirano kulturo, ter severni del s slabše ohranjenimi, delno razrušenimi stavbami kot center alternativne kulture v Ljubljani (t. i. Metelkova mesto),
- binarne opozicije so vidne, tudi če pogledamo samo okolico Metelkove in Metelkova mesta. na zahodni strani lahko opazimo očitno širjenje, rast in utrjevanje kapitalizma (gradnje elitnih sosesk v posredni in neposredni bližini, stavbe z zasebnimi samoplačniškimi ambulanti, podzemne garaže, impozantna stavba Direkcije za državne ceste, Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko) kot kontrast odpora proti kapitalizmu, ki ga predstavlja Metelkova mesto,
- na vzhodni strani Metelkove in Metelkova mesta pa je kot binarna opozicija alternativni kulturi Metelkove sedež Ministrstva za kulturo kot reprezentacija institucionalizirane kulture,
- naslednjo binarno opozicijo lahko opazimo takoj ob vhodu v Metelkova mesto na zahodni strani tik ob »meji« s severnim delom Metelkove, kjer je takoj na

začetku severnega dela nad uvoz v podzemne garaže postavljena opozorilna tabla s številnimi omejitvami, na stavbi Uprave za varstvo kulturne dediščine pa še nadzorna kamera. Nadzor, nesvoboda, omejitve, prepovedi in zapovedi severnega dela Metelkove nasproti svobodi, neomejenosti, odsotnosti prepovedi, zapovedi in omejitev južnega dela Metelkove oziroma Metelkova mesta,

- s pomočjo de Saussurjevega koncepta pa sem analizirala tudi malce drugačen primer binarnih opozicij, ki se osredotoča predvsem na naša čutila. Vonj (ostre vlage in plesni), okus, slušni (hrup) in vizualni (smeti in grafiti) elementi kot eni bistvenih prepoznavnih elementov krajev, kot so Metelkova in Metelkova mesto predstavljajo binarne opozicije normativno-regulativnim principom higiene in čistosti dišečih kapitalističnih pisarn in trgovin ter hkrati celotni industriji razkužil, osvežilcev zraka, dragih parfumov, prezračevalnih in klimatskih naprav.

Če ugotovitve in sklepi dosedanje analize Metelkove in Metelkova mesta ne bi pokazali obravnavane teme kot teksta, ki ponuja številne različne interpretacije, potem bi z aplikacijo konceptov avtorjev, ki so se ukvarjali z mladinskimi subkulturami, ter avtorjev kulturnega populizma, nedvomno ugotovili, da je Metelkova in Metelkova mesto skoraj neizčrpen vir različnih branj, razumevanj in interpretacij.

Ob prebiranju Murdockovih ugotovitev v case-studyju med pripadniki skin headov se mi je postavilo vprašanje, ali bi lahko tudi med obiskovalci, akterji in ustvarjalci na Metelkovi opazili delovanje koncepta določenosti. Ali kljub pripadnosti ali vsaj podpiranju iste subkulture in večinoma že oblikovanim osebnostim, vrednote, prepričanja in stališča, s katerimi so odraščali, bodisi v kmečkem, vaškem, mestnem ali delavskem okolju, še vedno pomembno vplivajo na njihove odločitve, katere dele (sub)kulture bodo izbrali oziroma preferirali.

Še več vprašanj pa se mi je postavilo ob prebiranju Brakeovega koncepta utekanja oziroma enega njegovih glavnih prepričanj na področju subkultur, in sicer, da mladinske subkulture predstavljajo tipično magične rešitve strukturnih problemov. Ali so torej mladi z oblikovanjem določenih subkultur na Metelkovi in v Metelkova mestu, ki na simbolni ravni utekajo tem omejitvam, s temi omejitvami pravzaprav določeni. Ali je njihov stil oblačenja, celoten izgled in način govora ter izbor glasbe, ki jo poslušajo,

in izbor dejavnosti, pri katerih sodelujejo, res poskus utekanja omejitvam bodisi kmečkega, vaškega, mestnega ali delavskega okolja, v katerih so ti posamezniki oziroma skupine. Toda paradoksalno, prav zaradi utekanja in poskusa pobega tem omejitvam, jih te omejitve (že v samih načinih oblikovanja pobegov) določajo in so od njih hkrati tudi odvisni.

Podobno vprašanje se mi je postavilo ob pogledu na le lučaj oddaljen metadonski center v zdravstvenem domu ter na oblikovanje subkulture odvisnikov, ki se zbirajo pred njim in tudi znotraj Metelkove in Metelkova mesta. Ali tudi oni utekajo omejitvam svojih življenj. Kaj je v ozadju – ali so to premalo ali preveč skrbni starši, premalo ali preveč avtonomije in svobode, morda preveč permisivna vzgoja ali premalo avtoritativna vzgoja – lahko le ugibamo. Toda tudi njihov beg pred temi omejitvami je prav s temi omejitvami tudi določen. Postavlja se torej novo vprašanje, ali je utekanje res možno le na simbolni ravni.

Z aplikacijo konceptov apropiacije ter Hallovega in Jeffersonovega koncepta bricolaga pa se je Metelkove in Metelkova mesto odprla v vsej svoji kreativnosti in inovativnosti. Subkultura Metelkove in Metelkova mesta le dokazuje, da ljudje v svojih življenjih ves čas delujemo kreativno in aktivno, kar pomeni, da tudi najbolj izrazito hegemonске vsebine ne zagotavljajo reprodukcije hegemonije – ljudje namreč te vsebine ves čas preoblikujemo v nekaj novega, v nekaj, kar lahko vsaj potencialno ogroža hegemonski red.

Po analizi številnih bricoagov na Metelkovi in v Metelkova mestu (od straniščnih školjk ob vhodu in ene v samem »mestu«, mladinskega hotela (hostla) Celica, stavbe Hleva in njene fasade, logotipa Metelkova mesta, Menze pri koritu, Trga brez zgodovinskega spomina, cestne ovire oziroma t.i. ležečega policaja ter zabojnika za smeti kot akvarija, ki ubija) sklepam, da vsi ti bricolagi postavljajo pod vprašaj celotno ideološko konstrukcijo družbe. Pokažejo namreč, da stvari niso naravne, samoumevne, niso nujno takšne, kot so, in s tem nakazujejo, da tudi obstoječa ideologija ni nujna in se lahko spremeni. Mladinske subkulture na Metelkovi torej niso le izraz razrednih izkustev sodobne mladine, temveč predstavljajo jasno nasprotovanje obstoječemu sistemu – gre torej za politične konotacije subkultur. Subkulture Metelkove in Metelkova mesta lahko v tem smislu beremo kot politično relevanten tekst.

Do še bolj kreativnih in inovativnih ugotovitev pa so mi omogočala načela, iz katerih izhajajo kulturni populist, saj pravijo, da vedno obstaja višek pomenov, ki jih ustvarjalci ne morejo nadzorovati. Na ta način sem analizirala na primer odprtost oziroma prehodnost Metelkove in Metelkova mesta, prometna znaka zunaj obzidja, ki pešce usmerjata stran od Metelkove, z vesoljci poslikano streho Hangarja in skulpture nenavadnih bitij pod nadstreškom Hleva ter smetarja, ki pri čiščenju Metelkove in Metelkova mesta loči zrno od plev.

Metelkova in Metelkova mesto bo tako z vidika urbanistične stroke, javnega medijskega diskurza kot tudi v prevladujoči kulturi nedvomno ostaja kontraverzen prostor, neke vrste polje bojev različnih interesov. Kljub zavedanju, da bodo »zmagovalci« enih, drugih ali tretjih interesov in trajanje bojev, še nekaj časa neznanka, me to ni odvrnilo od ukvarjanja z Metelkovo in Metelkova mestom, saj različna branja, interpretacije in razumevanja nedvomno doprinesejo h kompleksnosti, rušijo obstoječe reprezentacije, ki niso vedno odsev realnost, pač pa pogosto njeno popačenje, ter spodbujajo, da odvržemo hegemonika očala, ki nam prikazujejo le določene pomene in črno-bele identifikacije. Upam le, da je marsikdo po prebrani nalogi odvrigel svoja hegemonika očala – ali pa jih je vsaj za trenutek snel – in zagledal barvit svet drugačnosti in alternative na malce drugačen način.

SEZNAM LITERATURE

- Ang, I. (1995): Dallas and the ideology of mass culture. *The Cultural Studies Reader*. London in New York: Routledge.
- Barker, C. (2000): *Cultural Studies. Theory and Practice*. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.
- Barthes, R. (1971): Književnost, mitologija, semiologija. Beograd: Nolit.
- Bibič, Bratko (2003): *Hrup z metelkove: Tranzicije prostorov in kulture v Ljubljani*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobnedružbene in politične študije.
- Debeljak, Aleš in drugi (2002): *Cooltura: Uvod v kulturne študije*. Ljubljana: Študentska založba.
- During, S. (1995): *Introduction. The Cultural Studies Reader*. London in New York: Routledge.
- Hall, S. (1997): Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity. *Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural Studies*. London in New York: Routledge.
- Hall, S. (2000): The work of representation. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London, Thousand Oaks in New Delhi: Sage Publications.
- Hrastar, M. (2001): Metelkova stajl. Notranje oblikovanje na Metelkovi ali kako iz ruševine nastane prijeten prostor in kaj je to blagovna znamka Kosovni. *Mladina*, 3(22), 42–47.
- Hren, M. (1991): Kasarna na Metelkovi . demilitarizirana cona. *M'ZIN*, št. 0.
- Jalušič, V. Post Scriptum. *Mladina*, 8(25), str. 6.
- Koželj, J. (1998): *Degradirana urbana območja*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje.
- Marshall, G. (1994): *The Concise Oxford Dictionary of Sociology*. Oxford in New York: Oxford University Press.

- Metelkova mesto*. Dostopno na <http://www.metelkova.org/> (31. januar 2006).
- Močnik, Ratsko: Zakaj je Metelkova pomembna. Dostopno na www.metelkova.org/Mocnik.pdf (12. januar 2006).
- Pogled. *Okupacija v 50 slikah. 10 let Mirovnega inštituta 1991–2001*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Požnel in drugi (1992): *Možnosti rabe sproščениh zemljišč, na katerih so bili nameščeni objekti in naprave jugoslovanske armade*. Ljubljana, LUZ.
- Sardar, Z. in Van Loon, B. (1997): *Cultural Studies for Beginners*. Cambridge: Icon Books.
- de Saussure, F. (1997): *Predavanja iz splošnega jezikoslovja*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* [Elektronski vir], 2005.
- Smith, N. (1996): *The New Urban Frontier. Gentrification and the revanchist city*. London in New York.
- Stankovič, Peter (2002): *Predavanja pri predmetu Uvod v kulturologijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sturken, Marta in Cartwright, Lisa (2001): *Practices of Looking. An introduction to visual culture*. Dostopno na <http://www2.sjsu.edu/faculty/wooda/171/171syllabus4chapter2.html> (15. marec 2006).
- Strinati, D. (1998): *Introduction to Theories of Popular Culture*. London in New York: Routledge.
- Turner, G. (1996): It works for me: British cultural studies, Australian cultural studies, Australian film. *What is Cultural Studies. A Reader*. London: Arnold.
- Turner, G. (1998): *British Cultural Studies. An Introduction*. (Second Edition). London in New York: Routledge.
- Williams, R. (1997): *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.

PRILOGE

Priloga A: Komentarji članka Rušenje Metelkove še negotovo	96
Priloga B: Dogodki meseca marca v Metelkova mestu v letih 2004, 2005 in 2006.....	99
Priloga C: Opisi stavb in dejavnosti v njih	102
Priloga D: Fotografija (Poštni nabiralniki na stavbi Lovcev).....	106
Priloga E: Triada 2004: plakat umetniških akademij.....	107
Priloga F: Članek Metelkova v Sao Paulu	108
Priloga G: Članek Obletnica AKC Metelkova mesto	111
Priloga H: Članek Intervencija za 12 let Metelkove.....	112
Priloga I: Serija člankov v zvezi z rušenjem Male šole, objavljenih na uradni spletni strani RTV Slovenija	113
Priloga J: Članek Komakino in politična vizija	116
Priloga K: Članek Z umetnostjo nad kulturo	118
Priloga L: Kolaža fotografij z Metelkove – prepletanje preteklosti in sedanjosti	120
Priloga M: Sobe v mladinskem hotelu Celica	122

Priloga A: Komentarji članka Rušenje Metelkove še negotovo

Vir: Metelkova mesto: *Arhiv Programa*. Dostopno na: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,104,65943#comment (3. marec 2006).

Bojči - 30.05.2005 ob 22:02:42 - A je to stisti Tomaž miklavčič, ki je bil šef ljubljanskih tožilcev, pa potem malo v Argentini...

Jože - 30.05.2005 ob 22:59:29 - Mislim, da bi bilo poleg Male šole dobro porušiti še dobršen del Metelkove in narediti nekaj koristnega za Ljubljano. Kdor se glede Metelkove sklicuje na kulturo - ne vem če je zbiranje starih klošarjev in pitje alkoholnih pijač tako kulturno delovanje, da ga mora podpirati tudi MOL.

(Morda pa je,... glede na županjo...)

Miha - 30.05.2005 ob 23:52:09 - Male šole bi bilo pa res škooooooooooda.

anonimni - 31.05.2005 ob 10:06:04 - a je to mala šola za džankije, tam okoli Metelkovi jih je vse polno.... in ablast svojim najdražjim že ne bo podirala njihovih trdnjav.

df - 31.05.2005 ob 10:20:10 - za joze

joze, ti se nikoli nisi bil na metelkovi

METELKOVA JE PREDVSEM MESTO KULTURE. SEM PRIHAJAJO UMETNIKI

S CELEGA SVETA!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

ljubljančan - 31.05.2005 ob 10:26:51 - bila bi velika škoda!

naredimo nekaj za to, da nase glavno mesto ne izgubi se zadnje lokacije kjer se lahko ljudje normalno zabavajo prakticno vsak dan v tednu.

bomo dovolili, da porusijo metelkovo in potem na njenem mestu zgradijo nove globale in podobno sranje?

loc - 31.05.2005 ob 11:50:23 - Jože se vid da si en zakompleksan zapečkar. Klasična slovenska varianta

AG - 31.05.2005 ob 12:37:56 - Jutri bo na Metelkovi kulturni dogodek.

Gradbeni delavci bodo predstavili umetniško inštalacijo z naslovom, Rušenje barake.

Ljubitelje avangardne in eksperimentalne kulture prosimo, da tudi sami sodelujejo z rušilnimi deli v predstavi.

Komentar na forumu NSi (eden boljših)

Avtor: Afnogunc

Datum: 30.05.2005 16:07

Pika Nogavička - 31.05.2005 ob 19:01:25 - Jože se sigurno najraje zabava pri Franciju na balanci... NAJ ŽIVI METELKOVA!!!

Doni_Q - 31.05.2005 ob 19:59:41 - Jože ti bi gotovo porušil metelkovo...postavil kozolec ter tam kravce pasel....Metelkova je zakon...mislim da bi morali v Ljubljani prej kaj drugega rušit.....kakšen neprimeren trgovinski velecenter naprimer.

ap - 01.06.2005 ob 07:13:47 - Se bo kateri od medijev spomnil in pripravil spisec največjih črnih gradenj v Ljubljani? Pa ne takšnih, kot je soseda Frančka na crno postavljeni leseni plot - tistih z nekaj vec nadstropij in betona!

AtaShe - 01.06.2005 ob 11:13:49 - Ob zaprtju Metelkove - mesta bo Ljubljana postala se bolj podalpska vas zblejanih butlov, ki se obracajo po vetru in blejajo ob zvokih turbo balkanskega dreka. Itak Vas boli kurac. Zakaj bi se sploh sekirali za stvari, ki so za Vas na politicnih evro ritnih lazenjih, nepomembne. Ne bi rajsi prodali plac za solde in si se bolj mastili riti ob razmisljanjih, koliko bo cekinov nanesa izgradnja nekega novega hiper potrosniskega centra? Zupanja pa bi lahko direktno iz gradu potegnili zicnico, da bi si lahko turisti se iz zraka ogledali kako vi znate.

Sem za to, da se zrusi parlament in obcinska stavba nameni druzbeno socialnim ogrozenih. Na mestu zrusenega parlamenta pa bi lahko naredil igrisce v stilu paint balla, da se bi lahko Vi veljaki igrali z Natovci igrico - (kako se ze klice - kraja zemlje - tako nekako).

PUNKURAC Vas mamoo.

AtaShe

čuden tale jože - 01.06.2005 ob 22:44:09 - Joužek, ti še nikoli ni bil na metelkovi. 1) Džankiji se več ali manj zbirajo pred Zdravstvenim domom na metelkovi, ker tja pridejo na metadonsko terapijo, ne pa v v kompleksu metelkova mesto. Po tvoji logiki bi torej morali podreti Zdravstveni Dom??? 2) Jaz hodim na Metelkova Mesto, zadnji kozarec alkohola sem spil pred petimi leti, travo sem probal 3x v življenju (v obdobju, ko še nisem hodil na metelkovo), trdih drog nikoli nisem niti poskusil. Takih je tam še veliko! 3) Alkohol ljudje pijejo povsod, ne pa samo na metelkovi..., tako v tivoliju, gostilni, v Bachusu, Globalu, in stavim da tudi pri tebi doma, Jože! 4) Klošarji se zbirajo tudi pod frančiškansko cerkvijo, pod prešernovim spomenikom, v tivoliju,... bi tudi prešernov spomenik in cerkev podrli??? 5) Metelkova je eden redkih prostorov v Ljubljani, kjer lahko nastopajo mlade, neuveljavljene glasbene skupine, ne le iz Slovenije, temveč iz celega sveta, tam ustvarjajo umetniki in se družijo ljudje, ki se ne morejo poistovetiti z butalskim prilagajanjem večini... 5) morda večina na metelkovi res ni tako oblečena kot večinska populacija, vendar ali je bolj čudno biti drugačen ali je bolj čudno ne sprejemati drugačnost in jo zatirati? 6) v Ljubljani bo ravno toliko popivanja, klošarjev, džankijev kot jih je sedaj - pa če bo metelkova stala ali ne... ne razumem, zakaj bi jo podrli. ti pa se malo izобрази, predvsem pa kdaj pojdi pogledat kakšen koncert na metelkovi. Jaz tam nisem še nikoli videl nobene igle. večina ljudi ki sem jih tam srečal je nadpovprečno izobraženih in razgledanih intelektualcev.

anonimni - 06.06.2005 ob 10:01:59 - najboljša sta priimka aktivista in uradnika na strani metelkovcev:

Zadnikar

Sereval

kakšna asociacija?

Priloga C: Opisi stavb in dejavnosti v njih

Vir: Monokel. Dostopno na: <http://www.ljudmila.org/lesbo/monokel.htm#oklubu> (22. februar 2006).

MONOKEL: ANTISTRES ZA SPOLNE MANJŠINE

Kot pravi Nataša Koražija: »Medije ob izteku koledarskega leta popade obsedenost z izbiranjem "dogodkov leta". Tudi Lesbo je izglasoval svoj dogodek: ko so v New Yorku padale stolpnice, je na Metelkovi padala stena med Monoklom in bivšim klubom YHD. Z novimi 25 kvadratnimi metri in vedno boljšim klubskim softverom je Monokel na poti, da preraste v resni antistresni center za spolne manjšine, deležne nenehnega manjšinskega stresa v svetu zapovedane heteroseksualnosti. Ob vseh zunanjih stresorjih (stigmatizaciji, homofobiji, seksizmu), je nujno izkoristiti vsak kvadratni meter za dejavnosti kreativnega odvajanja stresa. Kljub širitvi pa subkultura, zavezana k razkrivanju absurda konvencionalnih spolnih vlog in hegemonije večine, ne more nastajati drugje kot v najslabših mogočih razmerah. Zato je še toliko bolj dragoceno, kadar pritegne nove privrženke (-ce), ki premagajo stres prvega prestopa klubskega praga.

Monokel je potem lahko blažilec stresa morda celo za tiste, ki se jim sodelovanje v lezbični klubski sceni zdi politično, ekonomsko in socialno neoportuno. In tudi za tiste, ki so v klubu želeli in pričakovali nekaj povsem drugega. Ali pa celo za tiste, ki tam še nikoli niso našli ničesar, s čimer bi se lahko identificirali.«

Vir: YHD – Društvo za teorijo in kulturo hendikepa. Dostopno na: <http://www.yhd-drustvo.si/> (22. februar 2006).

SOT24,5

Društvo sestavljajo hendikepirani posamezniki in posameznice, ki verjamejo in delujejo po filozofiji neodvisnega življenja. Združeni so v svoji različnosti, da bi lažje dosegali cilje. Ne nasedajo retoriki zdravega načina življenja, logiki varstva in skrbi, izogibaao se pokroviteljskim praksam dobrodelnosti ter usmiljenja. Predvsem pa ne dovolijo več, da bi si kdo vzel pravico ali se čutil poklicanega, da govori za njih, namesto njih in v njihovem imenu. Hendikep razumejo kot socialni status, ki se ga pripíše vsakomur, ki v nekem trenutku ali v določeni družbi, izpade iz obstoječih definicij in sprejetih norm. Hendikepiran posameznik se tako znajde v določenih družbenih razmerjih, ki ga potiskajo in držijo v depriviligiranem položaju. Zato ga mora in more preseči.

Vir: Galerija alkatraz. Dostopno na: <http://www2.arnes.si/%7Eljkudmr1s/alkatraz.htm> (22. februar 2006).

HLEV IN GALERIJA ALKATRAZ

Galerija za sodobno umetnost ALKATRAZ (s poudarkom na slovanski K) se nahaja na Metelkovi v stavbi Hlev. Stavba je edinstvena združitev vseh likovnih zvrsti. Simbioza posameznih del (mozaiki,

železne konstrukcije, ki spominjajo na inštalacijo) sestavljajo nov galerijski prostor. Stavba je bila leta 1993 hudo poškodovana, zato jo je takratna mestna vlada zahtevala porušiti. Kot galerija je zaživela leta 1996, ko je Mreža za Metelkovo postavila prvo skupinsko razstavo, kjer so sodelovali študentje ljubljanske ALU in že uveljavljeni slovenski likovni ustvarjalci. Za nadaljnje delovanje galerije so poskrbeli sami umetniki, ki so se dokazali v vlogah kustosov. Zvrstilo se je še šest razstav predvsem študentskih in skupinska razstava v času meseca kulture, umetnikov, ki imajo na Metelkovi ateljeje. Metelkova je skupaj z galerijo postala središče subkulture. Pred otvoritvijo razstav so publiko vedno presenetili z improviziranimi dražbami in jim tako omogočili nakup umetnin.

Vir: Metelkova mesto: *Mladinski dnevni center Menza pri koritu*. Dostopno na: <http://www.metelkova.org/dcmenza.htm> (22. februar 2006).

MENZA PRI KORITU

Mladinski dnevni center nudi možnost za družabna srečanja, brezplačen internet, razne namizne igre in namizni tenis ter razne ustvarjalne delavnice

Vir: Gala hala. Dostopno na: <http://www.galahala.com/> (22. februar 2006).

GALA HALA

KAPA: Društvo za kulturno in umetniško produkcijo je aktivno na področju neodvisne in alternativne kulture od leta 1994. V tem času smo organizirali številne koncerte ter sodelovali pri nekaj projektih civilne družbe. Vse aktivnosti se odvijajo znotraj kulturnega in družbenega prostora AKC Metelkova mesto. Trudimo se razvijati neodvisno, alternativno družbo, ki ni pod pritiski kakršnekoli avtoritete oziroma prisile. Glavni dejavnosti društva so organizacije koncertov (Gala hala) in založništvo. Poleg tega nudimo audio studio ter vadbene prostore glasbenim skupinam. Društvo trenutno šteje deset aktivnih članov. Članstvo je odprto vsem zainteresiranim aktivistom!

GALA HALA: Dvorana skozi leto gosti okoli sto prireditev. V glavnem koncerte bolj ali manj znanih glasbenih skupin, videoprojekcije, gostovanja DJ-jev in različne tematske večere. Koncerti so žanrsko precej različno obarvani. V večini se vsa gostujoča imena gibljejo znotraj glasbene alternative in se izogibajo mtv - jevskemu mainstreamu.

AUDIO STUDIO: Studio je bil ustanovljen z namenom ustvarjanja lastne zvočne produkcije. Povezan je z Gala halo in prostorom za vaje, kar omogoča snemanje koncertov in vaj v živo. Že od začetka svojega obstoja nudi tečaje o oblikovanju zvoka, ki mnogim skupinam in posameznikom predstavijo delo v studiu ter jih seznanijo z opremo. S studiem upravlja Rok Podbevšek.

Vir: Škratova čitalnica – radikalna infoteka. Dostopno na: http://www.ljudmila.org/anarhiv/KUD_Anarhiv/scit.html (22. februar 2006).

ŠKRATOVA ČITALNICA

Škratova čitalnica je infoteka, namenjena vsem, ki jih zanimajo radikalne družbene spremembe in/ali družbeno kritična misel. Tukaj lahko najdeš številne revije, časopise, pamflete, fanzine, knjige in videokasete s področja radikalne družbene teorije in kritike, osvobodilnih gibanj (npr. tistih, ki izhajajo iz razreda, spola, rase ali narave), kontrakulturnih in subkulturnih tokov ter konstruktivnih poskusov preoblikovanja naših sebstev in družbe. Namen Škratove čitalnice je delovati kot stimulator v okviru družbenih gibanj, ki delujejo v smeri oblikovanja nehierarhične, neavtoritarne, kooperativne družbe, ki temelji na direktni demokraciji.

Škratovo čitalnico, ki deluje od januarja 1998, vodimo prostovoljci in to tako, da lahko vsak/-a opravlja tisto delo, ki mu/ji najbolj odgovarja. Od dežuranja, nabave materiala in vzdrževanja stikov do razvoja projekta. Škratova čitalnica je nepridobitniška pobuda in je zato odvisna od prostovoljnih prispevkov posameznikov in dotacij različnih fundacij. Tudi ti se nam lahko pridružiš, ali pa nam pomagaš s prostovoljnimi prispevki.

Poleg tega, da se v Škratovi čitalnici dá posedeti in spiti čaj, redno organiziramo tudi videoprojekcije, debate, predstavitve, in podobne dogodke. Omogočena je brezplačna izposoja vsega gradiva na dom, kakor tudi uporaba prostora za različne iniciative, v kolikor se skladajo s smernicami Škratove čitalnice. Uporabnike redno obveščamo o novih pridobitvah čitalnice.

Škratova čitalnica je projekt KUD Anarhiv in je del:

Ljubljanske mreže info točk za mlade L'mit (poleg Info center ŠKUC, Središče za mlade KOŽ, MIC Mirje, Info Fužine in Drogart), Mreže avtonomnih knjižnic (poleg Lezbične knjižnice, Stripburgerjeve stripoteke, knjižnice Zavoda za sodobno umetnost SCCA Ljubljana ter Knjižnice Mirovnega inštituta), Infoshops Network, je zastopnik za Artservis, vpisana je kot e-točka pri MID in nudi dostop do interneta. Projekt Škratove čitalnice so doslej podprli oz. ga podpirajo Urad za mladino Mestne občine Ljubljana, Zavod Movit, Javni sklad za kulturne dejavnosti, Urad RS za mladino, Zavod za odprto družbo Slovenija. Poleg tega pa seveda še številne neimenovane posameznice in skupine. Škratovo čitalnico boste našli v pritličju stavbe Pešaki (Metelkova 4).

Vir: Channel Zero. Dostopno na: <http://www.ch0.org> (22. februar 2006).

CHANNEL ZERO

Umetniška in kulturna zveza Channel Zero deluje na področju alternativne kulture v okviru Metelkova mesta od leta 1993. Od septembra 1993 do aprila 1995, ko so klub vodili člani Strip Cora, so celotno notranjost preuredili in porisali z grafiti, organizirali pa so bilo več kot štirideset kulturnih prireditev. Kasneje se je več entuziastov odločilo nadaljevati mladinsko alternativno kulturo, tako da Channel Zero danes organizira več kot sto dogodkov na leto, večinoma koncertov, glasbenih prireditev, DJ večerov kot

tudi multimedijske in video projekcije, občasno gledališke predstave in branja poezije, podpira pa tudi štiri glasbene skupine, ki lahko v teh prostorih tudi vadijo.

Priloga D: Fotografija (Poštni nabiralniki na stavbi Lovcev)

O velikem številu organizacij, ki delujejo v AKC Metelkova mestu, pričajo tudi številni nabiralniki na stavbi Lovcev.

Priloga E: Triada 2004: plakat umetniških akademij

Vir: Metelkova mesto. Dostopno na: http://www.metelkova.org/izjava_ssua.htm (22. februar 2006).

**2004
Triada**

akademija za glasbo
akademija za likovno umetnost
akademija za gledališče, radio, film in tv

Akademije na cesti!
Tujega nočemo,
svojega nimamo!

Ko smo mislili, da smo že pritekli v cilj, maratonci tečemo še en krog!
Izgradnja skupne hiše treh akademij se je znova znašla na nični točki.

sreda, Bojimo se, da bo tako tudi ostalo.
14. april 2004 Alternativnih sorodnikov nočemo deložirati iz stanovanja na Metelkovi, da bi se sami naselili v njem.
11.00: pred Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport, Trg osvobodilne fronte 13
13.00: pred Mestno občino Ljubljana, Mestni trg 1

Tujega nočemo, svojega nimamo!
Ne odstopamo od zamisli,
da bi vse tri akademije domovale skupaj!
Za prihodnost kulture na Slovenskem in njeno podobo v Evropi je to ključnega pomena!

četrtek,
15. april 2004 Sprašujemo odgovorne na ministrstvu za šolstvo in v ljubljanski občini, ali so nesposobni, da bi rešili naše stanovanjsko vprašanje ali pa ga nočejo rešiti?
11.00: pred Parlamentom Republike Slovenije, Trg republike

Zakaj ministrstvo za kulturo molči?
Zahtevamo uresničljivo lokacijo treh akademij v Ljubljani

petek,
16. april 2004 Svoje nezadovoljstvo z neučinkovitostjo visokošolske investicijske politike bomo javno izrazili na letošnji TRIADI, ki bo potekala od 14. do 16. aprila 2004.
11.00: pod Prešernovim spomenikom na Tromostovju, Prešernov trg

Bodite z nami tudi vi! Stanovske organizacije in društva pozivamo, da se nam pridružijo v protestu proti škandaloznemu odnosu mestne in državne oblasti do visokega šolstva in kulture.

Priloga F: Članek Metelkova v Sao Paulu

Vir: Šutej Adamič, Jelka: *Metelkova v Sao Paulu*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=a3ff82c8eb49364d576e37bd7394caa904&source=Delo (28. februar 2006).

Metelkova v Sao Paulu

Slovenski umetniki so se saopaulskega bienala v Braziliji udeleževali že od leta 1953. Marca »pelje« Aleksander Bassin na bienale ustvarjalce z Metelkove

Tor 15.01.2002

V megapolisu Sao Paulo v Braziliji bodo marca letos spet pripravili bienale sodobne umetnosti, tokrat petindvajsetega, saj so tistega leta 2000 izpustili. Slovenski ustvarjalci so bili pogosti gosti prireditve, prejeli so tudi nagrade. Letošnji selektor slovenskih udeležencev je Aleksander Bassin, direktor Mestne galerije Ljubljana, na bienalu pa bo s tematskim naslovom Ikonografije metropol predstavil kulturno-sociološki fenomen Metelkova mesto. Selektorica avstrijskega nacionalnega paviljona je tokrat direktorica Moderne galerije Ljubljana Zdenka Badovinac, ki predstavlja umetnika Georga P. Thomanna. Tako kot številne tovrstne institucije z dolgo tradicijo (prvi bienale so pripravili leta 1951, da bi na drugem koncu sveta vzpostavili podobno prireditve, kot je bil beneški bienale) in mednarodnih razsežnosti je tudi saopaulski bienale doživel precej vzponov in padcev. Ko so ga odprli, je le malo Brazilcev in drugih verjelo, da se bo »prijel«. Leta 1969 je bilo, na primer, povabljenih 82 držav, med njimi tudi Jugoslavija (takrat je od Slovencev sodeloval Drago Tršar). Zanimivo je, da so že tedaj iskali povezave med znanostjo in umetnostjo, saj so pripravili tudi razstavo o znanosti in humanističnih vedah ter seminar o tehniki presajanja človeških organov in humanističnih vidikih znanosti ter o vlogi znanstvenika in umetnika v modernem svetu. Takrat je bienale že doživljal prve »sunke«, saj ga je vrsta evropskih držav bojkotirala iz političnih in umetniških razlogov, češ da s konservativno selekcijo kratijo »svobodno umetniško inspiracijo«.

Ena od prelomnih letnic je bila tudi 1975, ko je bil bienale tik pred ukinitvijo, češ da prireditve ni več zanimiva, da obrača hrbet brazilskim umetnikom in da je izgubila avantgardni značaj. Skratka, da je bienale »mrtva ustanova«. Leta 1979 so v Vjesniku zapisali, da sicer kar 2000 razstavljenih del ni zrcalo najnovejšega umetniškega dogajanja po svetu. Tistega leta tudi niso podelili nagrad.

Leta 1994 je na 22. bienalu sodelovalo 612 umetnikov iz 70 držav z več kot tri tisoč deli, med njimi tudi Lujo Vodopivec, ki ga je za predstavitev izbral Aleksander Bassin. Zadnji bienali so potekali v slovitim paviljonskem sklopu arhitekta Niemayerja (zgrajenem leta 1951), kjer bodo pripravili tudi letošnjega. Bienale je običajno razdeljen na tematske sklope, med katerimi je razstava, posvečena nacionalnim selekcijam, izbrani temi (tokrat Ikonografiji metropol, v okviru katere je umetnike enajstih svetovnih metropol izbiralo prav toliko kustosov), osebnim razstavam in domačim (brazilskim) razstavljalcem. Tako sta se leta 1996 bienala udeležili dve slovenski umetnici, vendar v različnih sekcijah. Lilijana Štepančič je za nacionalni paviljon izbrala Petro Varl Simončič, Katalin Néray pa je v okviru predstavitve jugovzhodne evropske produkcije izbrala Marjetico Potrč. Generalni sekretar prireditve je Alfons Hug, ki je koordiniral razstavo v celoti, seveda ob pomoči več kot 60 kustosov za nacionalne paviljone.

Ministrstvo za kulturo je prejelo obvestilo o vabilu na bienale od zunanjega ministrstva in o tem obvestilo Moderno galerijo, Mestno galerijo Ljubljana, Mednarodni grafični in likovni center ter Jakopičevo galerijo. Prejeli so le predlog Aleksandra Bassina, ki se je za predstavitev fenomena Metelkova mesto odločil predvsem zaradi ustrezne teme bienala in tudi zato, ker je ta fenomen že predstavljal v okviru srečanj AICA (mednarodne zveze likovnih kritikov). Tako je ministrica za kulturo Andreja Rihter junija lani za kuratorja Slovenije na 25. bienalu v Sao Paulu imenovala Aleksandra Bassina (v skladu z veljavnim sporazumom o sodelovanju v izobraževanju in kulturi med vlado R Slovenije in vlado mehiških držav, na podlagi informacij veleposlanika stalne misije RS pri OZN o želji sekretarja g. Alfonza Huga in, seveda, tudi zaradi Bassinovega interesa).

Kako opozoriti nase v množici ustvarjalcev

»Alfonza Huga, Švicarja po rodu, sem srečal na otvoritvi beneškega bienala, kjer sem ga seznanil s fenomenom Metelkove,« je povedal Bassin. »Čeprav je večina kustosov izbirala po enega avtorja, sem ga le prepričal, da gre za vredno predstavitev, saj je projekt urbanega umetnostnega centra s številnimi delujočimi umetniki in drugimi socialnimi skupinami zelo primeren 'umetniški projekt', vreden umestitve na letošnji tematski bienale.« Slovenski paviljon bo na 150 kvadratnih metrih povezoval štiri sobe, ki jih bo ločeval hodnik. Na notranji strani bodo stene polepljene s fototapeto Metelkove; ena soba bo namenjena umetniškim eksponatom, druga dokumentaciji, tretja karticam (predstavitve posameznih ustvarjalcev na Metelkovi, tudi tistih, ki ne bodo sodelovali z umetniškimi objekti), četrta pa informacijam. »Pripravljamo tudi poseben otvoritveni dogodek, saj gre na tovrstnih prireditvah za predstavitev nepopisno velikega števila umetnikov, tako da je vredno opozoriti nase,« je razložil selektor. »Pri selekciji sem se držal demokratičnih principov, saj sem izbiro skorajda popolnoma prepustil ustvarjalcem. Oblikovali smo ožjo komisijo, ki je soodločala o tem, kdo se bo razstave udeležil in kdo ne. Razstavljenih bo okoli 30 eksponatov, večinoma (po formi) 'klasičnih', torej kipi, slike in fotografije. Na koncu smo oblikovali dovolj kakovosten izbor, podoben razstavljeni produkciji v Galeriji Alcatraz. Predstavili se bodo Vladimir Leben, Mitja Ficko, Marko Kovačič, Gregor Lorenci, Mojca Ogrizek, skupina Strip core, Rok Sieberer, Martina Kikelj, Silvo Metelko, Matej Bizovičar, Ilija Terrah, Borut Korošec, Avguštin Boštjan, Goran Medjugorac, skupina Sestava, Boštjan Novak, Karmen Jazbec, Luka in Boštjan Drinovec, Uršula Toman, Tobias Putrih, Urška Cigler, Damijan Kocijančič, Robert Ograjenšek in Emil Dobrilovič. Ena od sten bo zaobjela zasedbo Metelkove, ker se mi zdi ta zgodovinski dogodek zelo pomemben. To bo kolaž fotografij različnih avtorjev. Pri oblikovanju makete paviljona sta sodelovala fotograf Robert Ograjenšek in oblikovalka Barbara Predan.«

Iz kartic s posameznimi biografijami bodo sestavili katalog, v katerem bo poleg Bassinovega predgovora objavljen še tekst Bratka Bibiča. Po Bassinovem mnenju je za Slovenijo pomembno, da se udeležuje tovrstnih prireditev, vendar – konkretno v Južni Ameriki – ne zaradi močnega izseljenskega zaledja, temveč tako, »da potrdimo našo umetniško prisotnost v Evropi in da s sabo 'prinesemo' tudi del Evrope«. Zato je razstavo koncipiral tako, kot bi jo za katero koli drugo evropsko ali svetovno umetniško prireditev.

Žiga Okorn, predstavnik skupine Sestava (slikar Žiga Okorn, kipar Jiri Kočica, umetnostna zgodovinarica Vesna Krmelj, arhitekti Janko Rožič, Ira Zorko, Aleksander S. Ostan, Nataša Pavlin), nam je povedal, da bodo predstavili proces prenove in preobrazbe starih zaporov na Metelkovi (1886–1991) v mladinsko

prenočišče, živo galerijo in muzej. »Na bienale bomo poslali skrinjo z maketo, v kateri bomo s posameznimi deli in izbranimi eksponati ponazorili celovito delo v razvoju (work in progress), ki poteka na mestu samem. Poleg osnovnega koncepta bodo predstavljeni tudi ustvarjalci, ki so v procesu že sodelovali (80 ustvarjalcev). Gre za povezovanje doslej prevečkrat ločenih področij slikarstva, kiparstva, umetnostne zgodovine in arhitekture z najsodobnejšimi spoznanji umetnostnih in znanstvenih iskanj. Izkušnja na meji med odprtostjo in zaprtostjo lahko vstopi v kateri koli prostor sodobnega sveta. Predstavljene dejavnosti se bodo v umetniškem, sociološkem in ekološkem vidiku navezale na razmerja konkretnega prostora.«

Mesto v mestu

Marko Kovačič meni, da nam predstavitve na tovrstnih manifestacijah odpirajo vrata v svet, zato je prav, da smo navzoči. »Nisem sodeloval v ožji skupini metelkovcev, vendar smo že kmalu dosegli konsenz, da se predstavimo vsi metelkovci, ki imamo tam ateljeje, s po enim delom galerijskega formata,« je povedal. »Z velikimi jumbo fotografijami prizorišča Metelkove pa bomo predstavili strukturo našega delovanja v mestni mreži, mesto v mestu. Sam bom sodeloval s kolažem, pri njegovi izdelavi pa sem upošteval koncept bienala (Ikonografija metropol) in deset let mojega delovanja na Metelkovi, torej od zasedbe do zdaj.«

Slovenija pa se bienala udeležuje tudi s kustosinjo Zdenko Badovinac, ki je bila izvoljena za selektorico avstrijskega paviljona. Izbrala je umetnika Georga Paula Thomanna (leta 1945 rojen ustvarjalec, ki deluje na področju umetnosti, politike, gospodarstva, kulture, glasbe, identitete in utopije). Ta je v soglasju s selektorico izbral štiri avstrijske umetnike, ki se bodo predstavili v okviru projekta »*Yes, Sir, I can network it out, Sir!*« »*Smells like team-spirit, Sir!*« »*We are the World, we are the Children, Sir!*« Jedro instalacije bo predstavljal Thomann z avtoportretom sebe kot najvišje avstrijske gore, ta pa je povezovalni element štirih vasi/umetnikov.

Jelka Šutej Adamič

Priloga G: Članek Obletnica AKC Metelkova mesto

Vir: Brajkovič, Branko (2004): Obletnica AKC Metelkova mesto. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/51182/> (13. januar 2006).

Obletnica AKC Metelkova mesto

Metelkova mesto praznuje 11. obletnico zavzetja prostorov bivše vojašnice JLA v centru Ljubljane
9. september 2004 | 14:22

Leta 1993 se je pod okriljem Mreže za Metelkovo, KUD France Prešeren, radia Študent in mnogih posameznikov zgodila civilna nepokorščina proti mestni oblasti. Zaradi kršitve dogovorov s strani MOL in zaradi delnega zrušenja nekaterih objektov, se je v začetnem obdobju koncertna in ateljejska dejavnost dogajala v okrnjenih pogojih, z zapiranjem vodovoda in izklapljanjem električnega toka.

Začetno koordinacijo med klubi, ateljeji, čitalnico, galerijo, centri, menzo in dvorano, so oplemenitile MOL-ove občasne subvencije za kulturni program. Sanacija in vzdrževanje objektov, ki so prostor za edinstveni forum (sub)kulturne dejavnosti in alternativne kulture, pa ostajata odvisna od entuzijazma in prostovoljnega dela metelkovcev.

Po uspešnem obeležju desetletnice in vedno večji obiskanosti sproščene zračne cone različne kulturne ponudbe ali zgolj neformalnega druženja, tudi letos pripravljajo paleto prireditev, ki se začnejo v četrtek 9.9. in trajajo do nedelje 19.9. Cene koncertov in predstav, ki niso brezplačni, se gibljejo od 300 do 1000 sit.

Bojan Brajkovič

Priloga H: Članek Intervencija za 12 let Metelkove

Vir: *Intervencija za 12 let Metelkove*. Dostopno na: http://www.rtv slo.si/kultura/modload.php?&c_mod=news&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=26588 (28. februar 2006).

Intervencija za 12 let Metelkove

Za uvod javna predavanja □ □ Drugo, 30. avgust 2005 17:56 □ Ljubljana - RTV SLO/STA

Metelkova je pogosto v središču različnih polemik. Foto: RTV SLO

Na Metelkovi v Ljubljani bodo z multimedijško intervencijo zaznamovali ducat let obstoja Avtonomne kulturne cone Metelkova mesto.

Na dvanajstih prizoriščih se bo zgodil multimedijški performans, prek katerega bodo njegovi ustvarjalci in obiskovalci raziskovali preteklost in prihodnost te kulturne četrti. Uvod v dogajanje se je začel s posebnimi predavanji, povezanimi s projektom. Prvo predavanje je pripravil Max Schumacher, govorili pa so o okolijskem gledališču.

Do intervencije, ki se bo zgodila 12. in 13. septembra, se bodo zvrstila še predavanja Matthiasa Böttgerja, ki bo o prostorski strategiji v sredo spregovoril v Slovenskem etnografskem muzeju, o haptičnih medijih bo dan kasneje v Stari elektrarni razmišljal Hiroko Tanahaši, zgodovino Metelkove pa bo v petek v Slovenskem etnografskem muzeju predstavil Miha Zadnikar. Vsa predavanja se začnejo ob 17.00.

Romanje z 12 postajami

Osrednjo inštalacijo, poimenovali so jo projekt Alphabet City Topography (aka A.C.T.) - Topografija abecednega mesta, pa bosta septembra pripravila Društvo Mesto žensk in Post Theater (New York/Berlin). V opisu projekta pa lahko preberemo, da bodo ustvarjalci gledalce popeljali na ducat prizorišč po Metelkovi (na njenem severnem in južnem delu), dogodki si bodo sledili v zaporedju, gledalci pa bodo romali od enega do drugega prizorišča.

Priloga I: Serija člankov v zvezi z rušenjem Male šole, objavljenih na uradni spletni strani RTV Slovenija

Vir: *Kaj se bo zgodilo z Metelkovo?*. Dostopno na: http://www.rtv slo.si/kultura/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=24696 (28. februar 2006).

Kaj se bo zgodilo z Metelkovo?

1. junija naj bi porušili Malo šolo □ □ Drugo, 29. maj 2005 17:54 □ Ljubljana - RTV SLO

Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor je AKC-ju Metelkova mesto izročil izvršbo o rušenju pomožnega objekta Mala šola.

Mala šola je nastala kot spomenik leta 1997 zrušeni Šoli, ustvarili pa so jo študenti Fakultete za arhitekturo pod mentorstvom Petra Gabrijelčiča in Marte Gruev ter ob sodelovanju rokodelske asociacije Axt & Kelle iz Nemčije. Rušenje stavbe je napovedano za 1. junij. Kot je povedal predstavnik Metelkove mesta Miha Zadnikar, pa naj bi bilo to le prvo v vrsti rušenja objektov v sklopu tega kulturnega kompleksa. Rušenje središča alternativne kulture sicer napovedujejo že 12 let.

Vir: *Odzivi na predvideno rušenje Male šole*. Dostopno na: http://www.rtv slo.si/kultura/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=24713 (28. februar 2006).

Odzivi na predvideno rušenje Male šole

Rušilce naj bi pričakali aktivisti □ □ Drugo, 30. maj 2005 17:10 □ Ljubljana - RTV SLO

Forum AKC Metelkova mesto se je odzval na izvršbo o rušenju objekta Mala šola in sprožil mednarodno akcijo pošiljanja pisem podpore.

V njej naj bi po navedbah članov foruma že dejavno sodelovali domači in tuji gosti Metelkove, ki poznajo in podpirajo dejavnost te Avtonomne kulturne cone. Poleg tega aktivisti pozivajo vse, ki bi želeli sodelovati pri nasprotovanju rušenju objekta, predvidenega za uničenje, da v noči na sredo pridejo na Metelkovo.

Mala šola - umetniški objekt □ Metelkova mesto je že vrsto let središče alternativnega kulturnega dogajanja, njeni predstavniki pa poudarjajo, da je objekt, ki je prvi na seznamu za rušenje, umetniški objekt, ki je nastal tudi z mestnim denarjem. Mala šola je nastala v okviru mednarodne rokodelske delavnice skupine Axt und Kelle, strokovno pa je projekt podprla Fakulteta za arhitekturo. Pred nedavnim sta notranjost prostora z izjemnimi freskami poslikala Tina Drčar in Bine Skrt.

Bo center postal predmestje? □ Tam bodo priredili raznovrsten program (predvajali bodo glasbo, filme ...), uredili bodo zasilna prenočišča ter tako pričakali dan, namenjen rušenju Male šole. Za sredo so pripravili tudi poseben slogan, s katerim na Metelkovi označujejo svoj odnos do nastalih razmer. Ta dan naj bi

delovali pod geslom "Če pade AKC Metelkova mesto, potem se center Ljubljane čez noč spremeni v predmestje."

Vir: *Metelkova: Postopek še traja.* Dostopno na: http://www.rtv slo.si/kultura/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=24741 (28. februar 2006).

Metelkova: Postopek še traja

Občina želi odlog rušenja □ □ Drugo, 31. maj 2005 20:01 □ Ljubljana - RTV SLO

Z ministrstva za okolje so sporočili, da se bo zaradi proučevanja dopolnjene vloge o odlogu rušenja objekta na Metelkovi postopek zavlekel.

Vlogo o odlogu rušenja Male šole, ki je po zagotovilih pristojnega inšpektorja črna gradnja, je na Inšpektorat RS-a za okolje in prostor vložila Mestna občina Ljubljana (MOL). Za datum rušenja objekta Mala šola so sicer določili 1. junij, vendar se bo postopek končal kasneje, kar pomeni, da bodo na inšpektoratu določili nov datum.

Predvidenemu rušenju so se aktivisti Metelkove, ki velja za središče ljubljanske alternativne kulture, že dejavno uprli. Njihov predstavnik Andrej Morovič je že dejal, da rušenja na Metelkovi ne bodo dopustili ne glede na odločitev inšpektorata.

Oglasila se je tudi Liberalna akademija □ V sporočilu za javnost so rušenju na Metelkovi nasprotovali tudi člani Liberalne akademije, ki so prostor Metelkove označili za enega najpomembnejših središč t. i. alternativne kulture v Sloveniji in pozvali k iskanju drugih, konstruktivnih rešitev. "Poskus 'reševanja' problematike AKC Metelkova mesto brez iskanja konstruktivnih rešitev kaže na temeljno nerazumevanje kulturnega, umetniškega in strokovnega pluralizma in njegove vloge v sodobnih demokracijah", so še dodali v izjavi za javnost.

Vir: *Prestavljena rušitev Male šole.* Dostopno na: http://www.rtv slo.si/kultura/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=4&c_id=24759 (28. februar 2006).

Prestavljena rušitev Male šole

Kulturniki nadaljujejo s protestom □ □ Drugo, 1. junij 2005 16:01 □ Ljubljana - RTV SLO/STA

Objekt Mala šola na Metelkovi, ki naj bi ga 1. junija porušili, bo do nadaljnjega ostal nedotaknjen.

Andrej Morovič iz Avtonomnega kulturnega centra (AKC) je povedal, da rušenje ni odpovedano, ampak le odloženo na neznani datum. Morovič je tudi dejal, da je ministrstvo za okolje in prostor AKC-ju sporočilo, da protestnikov v prihodnje ne bo več obveščalo o predvidenem datumu rušenja Male šole. To naj bi po njegovem mnenju krizo Male šole iz akutne spremenilo v permanentno.

Miroljubni protest s kulturnim programom □ V AKC-ju je 1. junja od jutranjih ur potekal kulturni program - miroljubna oblika protesta proti rušitvi objekta, ki je pomemben za delovanje ljubljanske alternativne kulturne scene. Iz AKC-ja pa so še sporočili, da naj bi v Mali šoli od ponedeljka potekal festival Poletje v Mali šoli. Festival bo eden od sredstev opozarjanja na nujnost ohranitve Male šole, po besedah Andreja Moroviča pa naj bi ga v primeru nerazrešitve problema Mala šola do septembra jeseni nadomestil festival Jesen v Mali šoli.

S telesom proti bagrom? □ Že 31. maja ponoči se je pred ogroženim objektom zbralo približno 40 aktivistov, da bi s svojimi telesi preprečili morebitno rušenje. Po njihovih besedah naj bi tam vztrajali toliko časa, dokler ne bodo dobili zagotovila, da rušenja ne bo, oziroma dokler ne bodo izvedeli natančnega datuma rušenj

Drugi objekti naj bi ostali nedotaknjeni □ Rušenje Male šole naj ne bi bilo uvod v obsežnejšo "čistko" Metelkove mesta, saj so na Mestni občini Ljubljana pojasnili, da naj drugi objekti, v katerih delujejo alternativni kulturniki, ne bi bili na seznamu za rušenje. Mala šola je sicer pomožni objekt, ki so ga v okviru mednarodne rokodelske delavnice skupine Axt und Kelle in s pomočjo mestnega denarja postavili umetniki. Inšpektorat za okolje in prostor pa je odstranitev objekta odredil, ker je stavba zrasla brez predhodne ali naknadne pridobitve ustreznih dovoljenj.

Priloga J: Članek Komakino in politična vizija

Vir: Zadnikar, Miha: *Komakino in politična vizija*. Dostopno na http://www.mladina.si/tebnik/200341/clanek/kul--transnacional--miha_zadnikar/ (28. februar 2006).

15. oktober 2003

Komakino in politična vizija

Selitev Ministrstva za kulturo Republike Slovenije na Maistrovo ulico je nesporna urbanistična mojstrovina, vredna pazljive teoretske analize in priložnost za avanturističen ogled

Stavba, nekdanja Kemofarmacija, potem pogorišče, še kasneje Chemo namreč iz ozadja preži na eno izmed največjih napetosti v mestu: Na svoji levi ima glomazno muzejsko prezentacijo svoje lastne institucionalne prakse, na svoji desni avtonomen kulturnopolitičnosocialen prostor. Ta je med večjimi in najbolj znanimi na svetu, a ministrstvo z njim najraje nima nič - nanj sem pa tja poseje kvečjemu kakšno kaotično subvencijsko drobtinico. Vsa reč bi kaj lahko bila spomenik dialektični misli, ko bi se v samo selitev ne vpisala finalna gesta - Ministrstvo za kulturo se je s selitvijo in z napovedjo proračuna za leto 2004 spremenilo v stečajno upravo. Prav podobno kakor se godi, vzemimo, humanistiki, tako bo tudi kultura vobče in v svojih umetnostnih praktikah naposled stvar terena, iznajdljivosti, pretkane prakse, kar je za prihodnost kaj spodbudno, saj bo zagotovo precej presenečenj, inovacij, samoniklosti. In manj identitete, narodotvornosti, kulta osebnosti in podobnega balasta. Psihoanaliza nas uči, da se je treba za kreacijo (za razloček od ustvarjalnosti) nekako pasivizirati, kokonizirati, odpovedati ... kreacija nastopi pravzaprav šele v momentu, ko umanjka lastnina, ego pa se skozi proces tako brezlastninske subjektivacije skrotoviči do tiste točke, ko "kar na lepem kaj nastane", zdi se celo, da nekako "samo po sebi". Za rezultate takšnega procesa sploh ni slab izraz, da so "dani od boga"; de nekako nikomur in ničemur ne pripadajo. Od tod, recimo, sodobni nesporazumi v zvezi z avtorskimi pravicami. Porezanega proračuna za kulturo se torej lahko boji samo ego oziroma tista instanca, ki v svoji zmoti misli, da je za kreacijo treba "kaj več", nekakšna posebna genialna osebnost, ki s podporo ustvari kaj posebnega. Slovenski kulturnik je tipičen ego, osebek, ki živi v takšnem nenehnem strahu. Zato joče, jamra, moleduje in moli, sili se k ustvarjanju, namesto da bi se nakanil k odpovedi lastnini, lastništva nad svojim "pomembnim delom", pustil, da se "kar pripeti", da "končno sploh nastane kaj bistvenega", kreacija. Prav simptomatično je, kako se etabrirana psihološka veda rada oklepa "teorije osebnosti" in s tem, nevede, jasno tudi ne najde izhoda za vse "krize" te in takšne "osebnosti".

Če bo šlo vse po sreči, bomo na lokaciji, za katero se pne stečajna uprava, prav kmalu zapazili še večjo napetost - muzejski del bo deponiral, zamrznil svetlo narodovo preteklost, alternativen pa pač ravnal po svoje, saj mu je prav vseeno, koliko denarja bo ostalo zanj, morda bo celo eskaliral, se preobličil v kaj drugega. Če že, je alternativa alternativna prav toliko, kolikor se zmerom znajde po svoje. Podoba kulture v centru mesta bo torej naravnost komična - poleg obubožanih institucij bo tam samo še pohajanje v petek zvečer, klošarji, džank, občasne prireditve na Prešernovem trgu, množica identičnih kavarnic z identično glasbo, burek, butiki in "najlepša koncertna dvorana v Srednji Evropi", namreč unionska, ki pa sploh ni javen prostor, predvsem pa nima nikakršnega programa. Za AKC Metelkova mesto je to obenem dobro in

slabo - dobro je, ker bo dokončno dosegel svoj namen in kultiviral mesto, slabo pa, ker se bodo vanj zgrinjalo preveč ljudi. Toda AKC Metelkova mesto navsezadnje stoji na mestnem zemljišču.

Za Mestno občino Ljubljana (MOL) bi bil optimalen AKC Metelkova mesto ta hip simpatičen kulturno-umetniški pojav, videti pa bi bil nekako tako kakor novi mladinski hostel. Politično vzeto, bi ga imeli kvečjemu za oddih med "protiglobalističnimi" akcijami na domačih ulicah in v tujini, socialno pa bi bil pod kaotičnim nadzorom. Te tedne pa se z eskalacijo dogodkov in vsem medijskim pompom vred za Metelkovo napoveduje tudi čas treznega političnega preudarka, obdobje nevarne igre, v kateri utegnejo nenadne obljube dolgoletno realno prostorsko vojno ponesti na spolzka tla. Evforično priznanje metelkovske relevance in življenjskih spretnosti namreč nikakor ne rešuje bistvenega vprašanja. Skorajšnje metelkovske sugestije, njene naslednje akcije, poteze bodo odločilne: Če kaj, potem si je za 10-letnico želeli, da Metelkova ostane dinamična, eksperimentalna cona karseda raznolikih, težko ulovljivih, a dostopnih, popolnoma avtonomnih aktivnosti in se ne pusti spremeniti v nasilno legaliziran geto avtonomije - sama sebi svoj lasten muzej kulturnih raritet, politične ekskluzive in socializacijskih praktik. Če MOL, poln obljub o proračunskem denarju za Metelkovo (na "svojem" zemljišču) res razpiše kak javen prenovitveni natečaj, nikakor ne gre kloniti pred - navidez suvereno - estetiko arhitektonske "stroke". Karseda perfidno bo treba z Metelkove navzven sforsirati že znane interne gradbinske adute, kdo je najprimernejši za utrjevanja, sanacije, predelave, obenem pa ne zanemariti drezanja v tisto pomembno slepo pego med "stroko" in "politiko", kjer se vsakršno bivanjsko veselje, kot spremljamo, nezadržno kapitalizira v nihljaj med mirnim spanjem doma in živčno vožnjo po nakupih v predmestju. Fronti nepokornih je zdaj očitno nadaljevati boj tudi v "konservatorskih" opravilih, na krutih ožinah lokalnega urbanizma, ki - če že ne ruši - inertno hlepi po ličnem, standardiziranem, preglednem terenu. Spričo specifike tega okolja smo torej pred naporno vajo iz premagovanja incestuoznih razmerij in "strokovnega" prepričevanja. Z drugimi besedami, metelkovski Forum mora bolj ko kdaj prej zaupati svoji lastni odločitvi, po kateri je strukturiran nehierarhično in rad sprejema nove moči, gojiti zgodovinski spomin tako na svoj strukturni razlog kakor na svoje pametne poteze, ki jih v desetih letih vztrajanja nikakor ni bilo malo, in v tesni povezavi z drugimi avtonomnimi conami, pisano profiliranimi zavezniki in zaveznicami čimprej sproducirati in uveljaviti ključno, precedenčno politično odločitev, s katero bi se mesto Ljubljana kot uradniško telo tako rado že kar danes, po bližnjici - seveda na "metelkovski" račun - hvalilo v svetu, češ "kako velik in sila dejaven avtonomen center imamo". Anarhija ni na prodaj! Metelkova, mesto v mestu (se) zna reflektirati in premore strateško vizijo, ki noče ponavljati nobene prežvečene, ne prenese nobene podtaknjene zgodbe. Dokazuje, navsezadnje, da je "mladinska kultura" konceptualna sila, intersubjektivna zaveza k nujni novi etiki in ne nekakšna generacijska muha, povezana, kot to rada uči psevdosociološka veda, kvečjemu s trenutno glasbo, trenutnim imidžem ... Toliko je Metelkova zmerom znova dejansko alternativna, dobro poučena o preštevilnih nedavnih usodah, ki so njej podobne velike centre po Evropi drugega za drugim popeljale v zbirokratizirano upravljavsko zanko, letargično sinekuro, jim napleskale ustrezne fasade ali, kakor v zgledu več ko 30 (!) let stare kopenhavnske Christianie, celo zaukazale evikcijo in pokop. AKC Metelkova mesto deluje - je prepusten, pripravljen in zna, oborožen z enormnim simbolnim kapitalom, varovati svoje najboljše skrivnosti, čare, presenečenja in moči tudi za politično tvegane čase.

Miha Zadnikar

Priloga K: Članek Z umetnostjo nad kulturo

Vir: Zadnikar, Miha: *Z umetnostjo nad kulturo*. Dostopno na: <http://www.mladina.si/medn/200122/medn/clanek/trans22/> (28. februar 2006).

4. junij 2001

Z umetnostjo nad kulturo

Kaj je umetnost z velikim U in kaj pop

V zasnovi državne kulturne politike - številni tukaj živijo amerikanizacijo in XIX. stoletje obenem, pa ji raje pravijo kar "nacionalni" "program" - se daje nekaj besede tudi glasbi. Nekaj pravimo zato, ker ta beseda prejkone zgolj povzema ločnico, ki je produkt akademije in skladateljske združbe: Poznajo klasično glasbo, z druge strani je pop, drugega nič. Tisto, česar dominantna srenja ne vidi, umanjka, denimo, tudi v Delu - med rubrikama Kultura in Pop kultura je luknja, prazna množica (namerno) prezrtih klubskih praktik, tam so (oziroma jih ni) improvizacija, tvegan jazz, eksperiment, strujanja v rocku in kar je še reči, ki jih je v vsakdanjem življenju zlahka zapaziti, medij pa jih prezre nonšalantno. Dominantno občestvo iz tistega sovražnega "popa" sicer rado kdaj pa kdaj vzame ščepec "folklore", le zakaj? - i, ker "folklor" na vsebinski ravni potrjuje "nacionalnost" njihovega "programa", vobče pa ne priznava ničesar, kar ni komponirano. S takšno gesto, ki ji je vrhovni državni skladatelj v nedavni številki časopisa Ampak namenil kar cel ekspoziciji izključevanj, občestvo seveda ustoliči tisto, za kar mu v bistvu gre: Saj ni stvar v naprežanju za muziko, seganju po neznanem in veselju do pisanja glasbe, ne, bistven je cegelec, kompozicija kot dobesedna materialna baza, s katero se skladatelj pisno prebije do svoje najzaželenejše točke, do birokracije, do položaja, s katerega lahko javno oznani, da vse tisto, česar ljudje ne počnejo tako kot on in njegovi, ni glasba. Če torej ni papirja, ni glasbe. Dopis s prošnjo za subvencijo prav gotovo ni tisti papir, ki zadošča, da prosilec, prosilka prideta do možnosti za snovanje in izvedbo, oni so lačni komponiranih prilog. Glasba ne obstaja, vse je samo na papirju, kakor pač še marsikje drugod, tudi in predvsem v kulturni politiki.

Nekoč nam je pravila študentka, da je na nižji glasbeni šoli slišala tovarišico za teorijo praviti tele heretične besede: "Klasiki so lahko kar dobri, več od njih morajo znati jazzisti, toda improvizatorji, šele oni so zares pravi mojstri, z njimi se začne glasba." Pustimo ob strani, ali je imela tovarišica prav ali ne, s pohvalo godbam trenutka je izpostavila status nenapisanega in implicite prepoznala bistvo uradne glasbe - njen birokratski sindrom; študentka si je to zapomnila in se v seminarju potrudila, približati se improviziranemu gradivu, točki, kjer se igra in ne preigrava. Seveda se pri preigravanju (za kaj drugega kot za preigravanje z dušami pri odločitvah komisij sploh ne gre) razpre ves spekter, skozi katerega prepoznamo, da sta antropologija in sociologija glasb bistvenega pomena za precej širših razlag.

Akademija za glasbo, ki ne podpira tistega poguma, s katerim bi mlada glasbenica, glasbenik v pomanjkanju prostora vadila na ulici, takšna akademija mora preganjati kulture, v katerih je takšen pogum samoumeven. Metelkova mesto mora pasti, da bo tam zrasel nepredušen prostor, v katerem se bo gojila vaja za umetnost papirjev. Nekaj najbolj nezaslišanega za uradno glasbo in dominantno

kompozicijsko občestvo je kajpada posebno stanje kulture, v katerem se igra. Oni kratko malo morajo preigravati, imeti morajo nasprotnika, ne pa soigralce.

Med rubrikama Kultura in Pop kultura je v Delu luknja, smo ugotovili, prazna množica, ki zadeva druge oblike kultur, zlasti tiste, ki jih gnete in oblikuje druga sociala, toda kar zadeva medijsko branje uradnih delitev v kulturi, tam ni prazne množice, tam ni luknje - tam vmes je Šport, preigravanje. Od klasike do športa ni prav daleč, od pop kulture, ki ne objema popularne, ljudske inačice, še manj. Razna glasbena tekmovanja so seveda že kar obče mesto ponazoritev, da v umetnosti ne gre za nič kaj kulturno podjetje. Podobno kakor Cankarjev dom v svojem zgrešenem samopoimenovanju kot "kulturni center", v katerem so v glavnem zaprte "umetnosti", maturantskim rodovom nudi nekulturen, zrelostnih iniciacij nevreden, žaljiv prostor, tako dela tudi z glasbeniki - tisti redki, ki tam igrajo nekomponirano glasbo, so prisiljeni to početi v hladnih sobanah, narejenih za preigravanje, za hladno obračanje papirjev.

Kar zadeva glasbeno kulturno politiko v ožjem pomenu, je vojna za Metelkovo Mesto vojna za igro, vojna proti preigravanju. Na vseh odrih prostora, ki mu grozi rušenje, se glasbenik, glasbenica v igri počutita domače in rada prideta tjakaj tudi za mal denar, za vstopnino. Počutita se kakor doma oziroma kot na ulici in to rada povesta tudi drugim. Igrata za ljudstvo in ne za narod in njegov program. Požvižgata se na subvencijo in brez ustreznega papirja, brez ustrezne kompozicije nadaljujeta svojo slabo priznано, slabo dokumentirano pot.

Diskriminacija v glasbah ni prav nič manjša kot tista vsakdanjepolitična. Podpira jo celotna kulturna shema, fetišizmu kompozicije je naklonjen celoten literarno-teatrski spekter, torej vsa večinska Slovenija. Kult papirja nas je pognal do takšnih drastičnih razločkov, da zdaj le stežka spremljamo kulturniški štrajk, ker nam kar naprej buči v ušesih, da bi se moral imenovati štrajk slabo razumljenih umetnikov, umetnic in da bi bilo treba z nesrečnih štrajkajočih najprej sprati zapacanost z veličino, potem šele drugovati z njihovo temeljno idejo, če je v nji sploh še kaj nam "skupnega". Tudi oni namreč hočejo nekakšen dostojen status, najpoprvo trpijo, sledijo keš, papir, preigravanje, jebanje v glavo, šele potem, čisto na koncu se jim igra. Kako je to mogoče, tristo kosmatih, ko pa v svetu poznamo toliko izbornih, ki so povsem navadni, skromni ljudje - resda jezni, kritični, toda nihče ne jamra, ne jadikuje spričo svojega položaja. Zdajle jih bomo prejeli s krepelcem od umetniške klike, toda zdi se, da so tako zelo kulturni, ti ljudje, da igrajo še bolje, ko na odru enkrat presežejo misel na svojo mizerijo, tisti najboljši jo pač še izživijo, vključijo v performanso in čao. Kadar gre za glasbe, tudi spričo te lastnosti padejo skoz birokratsko rešeto - za konkretno, resno glasbo, če hočete, za razloček od klasike ni več nobene podpore. Papirnato, kompozicijsko občestvo je sploh ne zapazi, saj je zaverovano v abstrahiran tonski svet, v "čisto" glasbo, ločeno od mizerije, sociale, življenjske realnosti - ko se poda štrajkat, pa mu, zlomka, prav mizerija, sociala, življenjska realnost bušneta v glavo z dvakrat večjo, s tako nepotrebno močjo, da potem dejansko ne uspejo ... Ni rečeno, da umetnost z velikim U ni prav mešanje teh ravni, zato naj se kar krepi ločnica - le da na drugi strani ni nikakršen pop, nikakršen populizem, ampak popularna kultura, reprezentantka tistih, ki po nastopu prižgejo čik, odprejo pir, zapakirajo svoj inštrumentarij v zaprašen kombi, nato pa poklepetajo z občinstvom in povedo par pametnih na račun kompozicijskega občestva. Verbalizirajo torej tisto, kar so prej počeli na odru in kar bodo doživeli med turnejo, zato jih ne smemo zgubiti, saj so dobra prostorsko-dinamična referenca.

Miha Zadnikar

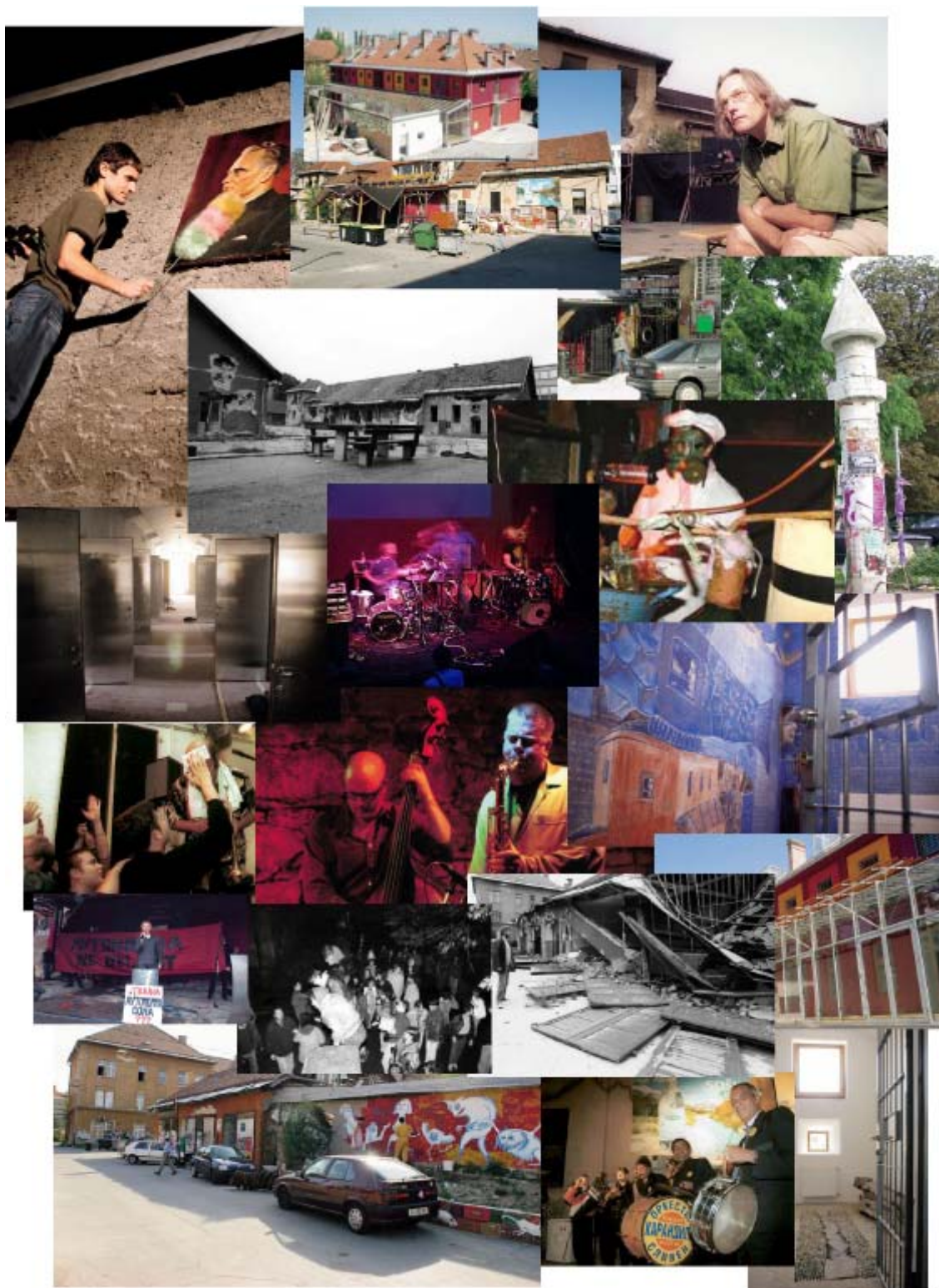
Priloga L: Kolaža fotografij z Metelkove – prepletanje preteklosti in sedanjosti

Fotografije, zbrane na spletnih straneh AKC Metelkova mesto in Mladina, sem uredila v kolaža, v katerih se prepletata preteklost in sedanjost.

Vir: Metelkova mesto. Dostopno na <http://www.metelkova.org> (26. februar 2006).

Vir: Mladina. Dostopno na <http://www.mladina.si> (26. februar 2006).

Priloga M: Sobe v mladinskem hotelu Celica

Pri izgradnji prvega mladinskega hotela v Ljubljani so sodelovale štiri organizacije, investitorja projekta sta bila Mestna Občina Ljubljana in Študentska Organizacije Univerze v Ljubljani. Sodelovalo je več kot 80 domačih in tujih umetnikov združenih v KUD Sestava. Hostel Celica pa sta investitorja predala v upravljanje neprofitnemu Zavodu Šouhostel (Hostel Celica, 2006: <http://www.souhostel.com>).

CELICA 101

AVTORJA:
Aisling O'beirn in Franc Purg

CELICA 102

AVTORJA:
Juhani Pallasmaa v sodelovanju z
Bernardom Kučejem (Orion)

CELICA 103

AVTORJI:
Petra Marguč, Marq Bailey in
Gašper Drašler

CELICA 104

AVTORJI:
Aleksander S. Ostan, Boštjan Novak,
Nataša Pavlin, Ana L. Klopčič,
Tina Curk, Aleksandra Brlan in
Mizarstvo Hudolin

CELICA 105

AVTORJI:
Fontini Diamantidou, Adrijan Cingerle in
Pablo Petkovšek

CELICA 106

AVTOR:
Roman Makše

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 107

AVTORJI:

Maxim Isaajev, Aleksandra Manić,
Elena Vasić in Svetlana Miljković

CELICA 108

AVTORJI:

Milena Kosec, Rene Rusjan in
Nataša Pavlin

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 109

AVTORJI:

Giovani Morbin, Miha Dešman in
Katarina Dešman Pirkmajer

CELICA 110

AVTORJI:

Skupina Odrpti krog, Ira Zorko,
Janko Rožič, Tina Curk in
Aleksandra Brlan

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 111

AVTOR:

Matej Bizovičar

CELICA 112

AVTORJA:

prof. Janez Koželj in Miha Čebulj

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 113

AVTORJI:

Žiga Okorn in Jelena Štenikova

CELICA 114

AVTORJI:

Chet Kanra, Aleksander S. Ostan,
Nataša Pavlin, Tina Curk,
Aleksandra Brlan in Mizarstvo Hudolin

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 115

AVTORJA:

Jiri Kočica in Irena Potočnik

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 116

AVTORJI:

Irena Brunec, Franci Ažman,
Tanja Strbad in Susan Pollock

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 117

AVTORJA:

Dragica Čadež in
pomočnik Silvo Metelko

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 118

AVTORJI:

Muzej novejšje zgodovine,
Marko Štepec in Ivo Vraničar

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 119

AVTORJI:

Antony Gormley, Ira Zorko in
Primož Gašperšič

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

CELICA 120

AVTORJA:

Aleksander S. Ostan in Simon Giorgiutti

QuickTime™ and a
TIFF (Uncompressed) decompressor
are needed to see this picture.

